

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

До річниці Національної академії наук України:

- *Національна наука і національний інтерес*

Реформи:

- *Система правосуддя в Україні*
- *Електронні петиції в Україні: становлення системи*

У центрі суспільної уваги:

- *Громадянська блокада Криму: оцінки експертів*
- *Виборчі права внутрішньо переміщених осіб*

№16 ЖОВТЕНЬ 2015

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 16 (98) 2015

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

В. Горовий, д-р іст. наук, проф.,
заступник генерального директора НБУВ

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск),
Ю. Половинчак, Т. Горенко, Т. Дубас, Л. Присяжна,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua
siaz.ukr

ЗМІСТ

**ДО РІЧНИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ**

Горовий В.

Національна наука і національний інтерес.....3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Закірова С.

Система правосуддя в Україні:

чергові кроки на шляху реформування.....9

Кривецький О.

До Європи через НАТО.....13

Бідюк Т.

У Києві відбувся бізнес-форум

«Україна – Естонія».....16

Закірова С.

Електронні петиції в Україні:

становлення системи та механізм дії.....18

У ЦЕНТРИ СУСПІЛЬНОЇ УВАГИ

Питання кримських татар

у висвітленні ЗМІ.....25

Беззуб І.

Виборчі права внутрішньо переміщених осіб:

думки та оцінки експертів.....29

Громадянська блокада Криму:

оцінки експертів.....37

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Огляд валютного ринку.....47

Актуальний коментар54

Моніторинг законодавства.....54

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *.....75

*Щиро вітаємо
з Днем захисника Вітчизни
і святом Покрови Пресвятої Богородиці!
Бажаємо щастя, радості, добра,
міцного здоров'я, успіхів
та надійного тилу!*

З повагою колектив НЮБ НБУВ

ДО РІЧНИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

В. Горвий, д-р іст. наук, проф.

Національна наука і національний інтерес

У статті розглядається значення комплексного розвитку фундаментальних і прикладних наукових досліджень як фактора національного розвитку в умовах становлення інформаційного суспільства.

Ключові слова: глобалізація, загальносуспільні фактори національного розвитку, інформатизація, фундаментальні й прикладні наукові дослідження, інфотворення, міжнародний розподіл праці, українська перспектива.

In the article considered the importance of the integrated development of fundamental and applied research as a factor of national development in the context of information society.

Keywords: globalization, general social factors of national development, informatization, fundamental and applied research, the creation of information, international division of labor, ukrainian prospects.

Постановка проблеми. Посилення загальносуспільного інтересу до проблем національного розвитку в умовах глобалізації, зростаюче значення інформаційного виробництва і – особливо – наукової інформації як вищої форми цього виробництва в забезпеченні національних перспектив розвитку в сучасному суспільстві, академічна й університетська наука в сучасному науковому виробництві. В умовах сучасної трансформації українського суспільства пошуки оптимального співвідношення між цими двома основними напрямками організації наукової діяльності набувають особливої актуальності.

Аналіз підходів до розв'язання проблеми. Проблема оптимізації вітчизняної наукової діяльності в умовах проголошеного курсу на інноваційний розвиток українського суспільства знаходить свій резонанс і в управлінських колах, і в українському політикумі, і – особливо – у середовищі науковців, причетних до проблем організації наукової діяльності. На жаль, на сьогодні через різке зниження державної затребуваності в результатах наукової діяльності в контексті кардинальної перебудови організації суспільного життя в Україні, під впливом комплексу позанаукових причин обумовило різке зниження фінансування національної науки. У зв'язку з цим втратили ефективність механізми організації

інноваційної діяльності «від фундаментальної науки до виробництва» (центри хай-тек: НТК, МНТК, інженерні центри тощо), засновані на базі ідей Б. Патона ще в 70-ті роки минулого століття. Вони, ці механізми, свого часу стали істотним поштовхом до розвитку всіх найбільш затребуваних галузей промисловості та були запозичені в багатьох країнах світу, у тому числі й у США.

Сьогодні в питаннях реформування української науки міністр С. Квіт та його однодумці в профільному комітеті ВР орієнтуються на досвід організації академічної науки в Словаччині та Польщі. Перетворення науки й технологій на справжній пріоритет державної політики вони вбачають у рамках діяльності Міністерства освіти і науки України. І тепер уже маємо зворотний процес порівняно з роками 70-ми ХХ ст. Дехто в колах, залучених до реформаторської діяльності в науці, незважаючи на принципово іншу, порівняно з вітчизняною, організацію наукової діяльності в США, тепер уже посиляється на досвід функціонування академії наук у цій країні. Ця академія майже не проводить власних досліджень та існує в статусі консультативного органу, клубу за інтересами з питань науки, до якого входять видатні вчені, які задають наукову стратегію країни.

За всієї толерантності до зарубіжного досвіду в провідних українських учених нинішнє становище вітчизняної академічної науки, рівень її фінансування й суспільної уваги викликає гіркоту та обґрунтований скепсис, що знаходить своє відображення не лише в численних публікаціях, а й у резонансних виступах на багатьох наукових форумах (Е. Лібанова, В. Кухар, В. Локтев та ін.). І справа тут криється далеко не в особистісних мотивах. В умовах прояву закономірностей розвитку сучасного інформаційного суспільства майбутнє української фундаментальної науки міцно переплітається з майбутнім української нації, з перспективами розвитку її творчого потенціалу, що стає найголовнішим аргументом розвитку в сучасному світі.

Виклад тексту. Жвава дискусія в середовищі вітчизняних реформаторів стосовно шляхів оновлення української науки базується насамперед на аналізі відповідного зарубіжного досвіду. У ній ідеться й про трикутник координатії Бартона Кларка (Clark, 1983) в Польщі, і про механізми суспільного забезпечення наукової діяльності (National Science Board, National Science Foundation та ін.) в США, і про негативи, пов'язані з втратою самостійності науки в Росії, і про необхідність введення певного роду вікового культу молоді в науці з надією на можливий прогрес нинішніх початківців, а в майбутньому, можливо, ефективних науковців завтрашнього дня, про багато інших, безсумнівно, корисних або ж дискусійних речей. При цьому видається за доцільне розглянути проблему ефективності наукової діяльності з дещо іншого боку.

Беззаперечним фактом сьогодні стало те, що наша цивілізація ступила на шлях «стискання» – прискореної активізації глобалізаційних впливів на основі широкої інформатизації. Його основною характерною рисою стало зростаюче значення інформації як ресурсу розвитку. При цьому капітал, основа впливу й могутності, у наш час розвивається дедалі більшою мірою не фізичною працею, а знаннями, які є «унікальним виробничим фактором» (Geus Arje de). Ефективність виробництва і використання інформаційних ресурсів, як і ефективність

будь-якої іншої суспільної діяльності, стає більш важливим критерієм успіху, визначає місце кожної нації в ієрархії нового суспільства. Говоримо насамперед про націю, оскільки вона найбільшою мірою в системі сучасних соціальних структур є вразливою до такого негативного явища, як інформаційна, культурна уніфікація, стимульована в наш час провідними державами-глобалізаторами в процесі утвердження їхніх інтересів в усіх регіонах сучасного світу. Ця особлива вразливість обумовлена невідновлюваністю певних якостей, сформованих протягом історичного періоду становлення нації.

При цьому маємо оптимізм сподіватися, що за всієї вразливості націй до глобалізаційних процесів проблеми їхнього сучасного розвитку хоча й нелегкими зусиллями, але будуть подолані. Підставою для цього може бути той факт, що дослідження характеристик сучасних інформаційних процесів дають переконливі свідчення про вірогідну перспективу розвитку націй у процесі входження до інформаційної епохи. Ці перспективи пов'язані з необхідністю та наявною можливістю реалізації певного набору умов, необхідних для еволюційного процесу.

По-перше, будь-який національний розвиток як співвідношення часткового з цілим має відбуватися відповідно до магістральних закономірностей загальноцивілізаційного розвитку та не повинен мати нічого спільного з ізоляціонізмом. В умовах інформаційного суспільства нації мають робити свій внесок у розвиток загальноцивілізаційного інформаційного ресурсу – основного ресурсу розвитку, розвивати процеси національної інфотворчості, підвищувати рівень творчого потенціалу суспільства, що є визначальним фактором формування нової ієрархії суспільного розвитку на цьому етапі еволюції.

По-друге, враховуючи специфіку інформаційного етапу розвитку, уже сьогодні можемо чіткіше визначити основні напрями можливої нашої національної спеціалізації в міжнародному розподілі праці у сфері інформаційного виробництва та – особливо – у сфері наукової інформації. Потрібно

зробити ці напрями суспільної діяльності пріоритетними, налагоджувати механізми ефективного використання напрацьованої національної інформаційної основи, спадщини минулих поколінь у розв'язанні актуальних проблем сьогодення, генеруючи водночас необхідну, оригінальну, сформовану на багатстві національного творчого потенціалу нову, суспільно значущу інформацію.

По-третє, використовуючи наявні можливості нації й держави, відповідний міжнародний досвід, виробити ефективну систему можливих і потрібних заходів інформаційної безпеки, нейтралізації проявів інформаційної агресії, спрямованих на нівелювання національної своєрідності, олігархічного домінування «інформаційно багатих» і руйнування автентичних культур народів, нівелювання їхньої національної своєрідності.

Ще один аргумент на користь позитивної перспективи збереження й розвитку людських спільностей, заснованих за національною ознакою, полягає, очевидно, безпосередньо в логіці об'єктивного процесу розвитку людства. Перед ним постають щораз складніші проблеми, для розв'язання яких дедалі частіше потребується мобілізація не лише ресурсів, які самостійно не може забезпечити навіть наймогутніша із сучасних країн, а й усього загальноцивілізаційного досвіду. Набутий за всю його свідому історію досвід, наявні знання, добуті всіма націями й народами планети в усій їхній багатогранності сприйняття та освоєння навколишньої дійсності, – у загальному цілому і є тим аргументом, який людство має протиставити викликам часу. Від зростання вагомості цього аргументу прямо залежить життєздатність тієї складної соціальної системи, у яку перетворилося людство. І чим різноманітнішим, багатограннішим є досвід, а відповідно, інформація, у якій цей досвід зафіксований, тим стійкішою є система, тим вона є мобільнішою.

У зв'язку з цим, без надмірного оптимізму, однак, можна прогнозувати, що нова інформаційна цивілізація, яка недавно народилася, провідні в наш час суб'єкти глобалізації зможуть краще оцінити значення

вільного, безперешкодного розвитку націй і їхнього вкладу в загальну справу розвитку, ніж та, що відходить у минуле – індустріальна, значення наявних у її розпорядженні виробничих ресурсів і далеких від ефективності міжнародних відносин. І тим самим нова цивілізація забезпечить себе потрібним запасом життєздатності.

Таким чином, розвиток інформаційної сфери обумовлює реальні перспективи розвитку національного. У свою чергу, говорячи про забезпечення інформаційних процесів, мусимо ще раз акцентувати увагу саме на розвитку наукової інформації в структурі інформаційних ресурсів, оскільки мета її творення прямо ув'язується з необхідною перетворюючою діяльністю суспільства. Наукова інформація за оперативністю, актуальністю, формою своєї організації має співвідноситися з потребами інформаційного обігу сьогодення й потребує для цього постійного технологічного оновлення та організаційного вдосконалення. У кінцевому підсумку розвиток наукової інформації є важливим показником життєздатності нації й держави в інформаційному суспільстві та нині дедалі більшою мірою визначає місце кожної нації й держави у світовій суспільній ієрархії.

З огляду на розвиток таких тенденцій у контексті еволюції сучасних національних процесів в Україні сьогодні маємо чітко визначитися з тим, на яке місце в новій світовій ієрархії має претендувати Україна, українська нація. Ми можемо зекономити на вітчизняній науці, розвитку вітчизняних технологій і повністю перетворитися на споживачів наданих нам передовими країнами інформаційних продуктів. Звичайно ж на їхніх умовах і з урахуванням їхніх інтересів. У зв'язку з цим маємо бути готовими не лише до засилля уніфікації, а й до згорання процесу самобутнього національно-культурного розвитку. Ми маємо бути готовими до прояву в нашій країні всіх негативних факторів глобалізації, починаючи від уніфікації, втрати національної своєрідності, прийнятого політичною елітою вічного відставання від світових лідерів в усіх сферах суспільного життя та закінчуючи стрімким наростанням

усіх екологічних проблем, характерних для додатків суб'єктів світового господарювання, у яких здійснюватиметься концентрація підприємств із шкідливим виробництвом, на яких великі транснаціональні компанії здобуватимуть додаткові прибутки за рахунок економії коштів на нейтралізації шкідливих відходів виробництва. Д. Сорос, людина, безсумнівно, не сентиментальна, за такого розвитку тенденцій справедливо вказує на втрату великою кількістю людей соціального захисту, на нераціональний перерозподіл ресурсів та фінансові кризи, що зазвичай сильніше вражають економіки країн, що розвиваються¹.

Альтернатива полягає в тому, що сьогодні на базі вітчизняного наукового потенціалу ми ще маємо можливість на рівноправних засадах взяти участь у міжнародному розподілі праці у сфері наукового суспільно значущого інфотворення. За умови збільшення суспільної уваги до потреб вітчизняної науки, формування кваліфікованого суспільного запиту на вітчизняні наукові дослідження, за умови унормування дуже важливого питання ефективного впровадження наукового доробку в практику суспільного життя українська наука може бути не лише рентабельною для державного бюджету, а й стати вагомим джерелом його наповнення.

Крім того, розвиток потрібної нашому суспільству наукової діяльності може стати локомотивом усього вітчизняного інформаційного виробництва, могутнім поштовхом до розвитку інформатизації в Україні саме в суспільно значущому сенсі. Створення умов для розвитку науки, лобювання її інтересів державою в міжнародному співробітництві може допомогти відстояти гідне місце наших учених у глобальному розподілі праці – відкрити нові перспективи для утвердження національного престижу на міжнародній арені, сприятиме розвитку української нації та держави.

Беззаперечним є те, що для підвищення ефективності вітчизняної науки вона має трансформуватися згідно із запитами інформаційного суспільства. З позицій цього процесу останнім часом у нашому суспільстві активізувалася дискусія про співвідношення науки університетської та академічної, західної і вітчизняної моделі її розвитку. У контексті суспільної дискусії про напрями реформування української науки насамперед звертає на себе увагу спроба механічного перенесення організаційних принципів функціонування західної університетської науки на український ґрунт, природно підтримувані зацікавленими відповідними структурами за рубежом. Лунають заклики про заміну вітчизняної академічної науки університетською. Однак у багатьох сферах суспільної діяльності ми вже мали нагоду переконалися, що сліпе копіювання зарубіжного досвіду, навіть дуже ефективного, у наших умовах не приносить очікуваного результату. Найімовірніше, що до такого результату ми прийдемо в нинішніх умовах у процесі тотальної університетизації вітчизняної наукової діяльності.

Наявна в нашій державі система університетських установ склалася лише в останні десятиріччя. Ця система сьогодні справедливо критикується з огляду на якісні показники в її прямому призначенні – в освітній сфері та не має міцних традицій у сфері фундаментальної наукової діяльності. Переважна більшість цих навчальних закладів не змогла активно проявити себе в забезпеченні суспільства інноваційними технологіями, суспільно значущими науковими розробками. Власне, такі цілі й не були пріоритетними. І це зрозуміло. Фінансово малозабезпечені, порівняно із західними, українські університети мають можливість проводити науково-прикладні дослідження, виконувати замовні проекти лише з тією метою, щоб якоюсь мірою поліпшити умови свого існування. І такий вимушений підхід не можна засуджувати. Уже близько двох років минуло з часу як М. Стріха, президент Українського фізичного товариства, сформулював чіткі альтернативи в цій проблемі: або збереження академічної системи (що

¹ Сорос Д. Джордж Сорос про глобалізацію. – К.: Основи, 2002. – 173 с.

зовсім не виключає необхідності посиленого накачування «наукових м'язів» університетів і поступового реформування безпосередньо НАН), або ж загибель цілих наукових напрямів, які сьогодні визначають науково-технічний прогрес. Адже від ліквідації академії не виграє ніхто: якщо сьогодні загинуть біологічні чи фізичні установи НАН, то завтра безнадійно знизиться дослідна робота в університетах ².

При цьому розвиток фундаментальної науки природно й закономірно пов'язується насамперед з функціонуванням Національної академії наук та академій галузевих. У переважній більшості вітчизняні університети не можуть забезпечити розвиток фундаментальних досліджень і, власне, не мають для цього спонукальних мотивів. Адже зростаюча складність завдань перед фундаментальними дослідженнями потребує постійного збільшення фінансування, сумірного, а то й більшого за фінансування досліджень прикладних. Водночас віддача при фінансуванні фундаментальних досліджень проявляється лише після використання одержаних результатів у здобутках наук прикладних як інноваційна діяльність. Відтермінована віддача при вкладенні коштів у такі проекти при цьому не збігається з підходам, що диктуються діючими в нас ринковими механізмами господарювання, на які орієнтуються у своїй господарській діяльності також і університети.

Якщо говорити про міжнародну практику, то сьогодні, по-перше, фінансування поряд із прикладною також і фундаментальної науки в достатній для її розвитку мірі здійснюють насамперед основні держави-глобалізатори та великі економічні структури, що за допомогою інноваційних технологій утверджують своє домінування в глобалізованому світі. По-друге, таке фінансування здійснюється міжнародним співтовариством для визначення принципово нових підходів до розв'язання актуальних

загальноцивілізаційних проблем. По-третє, таке фінансування свідомо має здійснюватися державами й націями, що бачать свою перспективу у світовому розподілі праці, готові до боротьби за достойне місце в новій світовій ієрархії інформаційного суспільства.

У зв'язку з цим виникає питання про те, чи має дозволити собі Україна витрати коштів на дослідження з відтермінованим ефектом за всієї складності економічної ситуації в нашій державі? Чи може вона собі дозволити в нинішній складній ситуації розвиток фундаментальних досліджень, орієнтованих на перспективу, чого, власне, потребує ідеологія всього суспільно значущого інформаційного виробництва? Відповідь на ці питання і визначить майбутнє академічної науки.

На сьогодні ця наука за браком фінансування, без належної підтримки держави в останні десятиріччя втрачає визнані світом наукові традиції, втрачає темп свого розвитку в умовах нових викликів сучасної дійсності. При цьому Україна за рівнем продукування наукової інформації поки що входить до 20 провідних держав світу (за інтегральним показником кількості та якості наукової продукції), ще здатна виробляти сучасні «проривні» технології за широким переліком їхніх напрямів. Проте рівень її підтримки державою вкрай низький (0,29 % ВВП у 2012 р.; 0,27 % ВВП у держбюджеті 2014 р. проти 3,05 % в Ізраїлі, 1,9 % – у США, 1,23 % – у ЄС, 1,1 % – у Китаї). Витрати на одного дослідника на рік в Україні становлять близько 10 тис. дол. (у США – 260 тис., у ФРН – 245 тис., в Індії – 127 дол., у Китаї – 74 тис., у Росії – 60 тис.) ³. Це відбувається в той час, коли значення науки, значення продукування наукової інформації, основної підйоми в трансформації інформаційного суспільства, невпинно зростає. Комісія з національної безпеки США, наприклад, із цього приводу зазначає, що «нові соціальні та політичні зміни у світі в найближчі 25 років будуть, цілком очевидно, виникати з основних наукових

² Стриха М. Реформа РАН: кінець (академической) науки? // Зеркало недели. Украина. – Режим доступу: <http://gazeta.zn.ua/science/reforma-ran-konec-akademicheskoy-nauki-.html>.

³ Українська наука: перед точкою біфуркації // Віче. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4084>.

досягнень і технологічних інновацій»⁴. І це ще раз переконує, що, якщо говорити про перспективи академічної науки, слід також говорити про безсумнівну потребу перегляду в ставленні до неї суспільства, достойний розвиток якого вона має забезпечувати.

Водночас сьогодні вже очевидно, що відкладати рішення цього питання для тих керманців, що прийдуть на зміну нинішнім, як це любляють наші можновладці при підході до складних рішень, уже неможливо. Питання про академічну науку в Україні і з точки зору загальносуспільної, і з позицій національного інтересу наближається до «межі незворотності». При цьому беззаперечною є необхідність наближення наукової діяльності до насущних потреб суспільства, необхідності наукових установ проявляти ініціативу у вивченні актуальних проблем суспільного розвитку й пропонувати свої можливості для їх розв'язання, для актуалізації досліджень у виробленні ефективної стратегії національного розвитку в умовах глобалізації та розвитку процесів становлення інформаційного суспільства. Беззаперечним є також те, що реальні обсяги фінансування академічної науки на рівні приблизно 0,3 % ВВП навіть за умови тотальної ощадливості не забезпечують відповідний вимогам сьогодення результат. Принагідно можна зауважити, що стратегія Європарламенту «Європа-2020» передбачає, що частка ВВП на наукові дослідження має становити не менше 3%⁵. Звичайно, на сьогодні в нас інші можливості та інша ситуація. Однак з урахуванням усіх сьогоднішніх негараздів у нашій країні, без концептуального вирішення питання про перспективи вітчизняної науки спробами часткового, декоративного реформування сьогодні не розв'язати цієї проблеми.

⁴ Цит. по New World Coming: American Security in the 21st Century. – Режим доступу: <http://osvita.ua/doc/files/news/454/45453>.

⁵ Малієнко О. Блиск і убогість вітчизняної академічної науки // Labprice.ua. – Режим доступу: http://www.labprice.ua/ukrainska_nauka_ta_suspilstvo_zdobutki_problemi_perspektivi_20_1087/blisk_i_ubogist_vitchiznyanoi_akademichnoi_nauki.

Стосовно безпосередньо реформування, то на сьогодні пропонується вже чимало різноманітних проектів, вивчено зарубіжний досвід організації наукової діяльності. Однак при цьому насторожують надмірно радикальні підходи революціонерів-реформаторів, готових ігнорувати національну наукову традицію, наукові школи, забути всі вітчизняні здобутки в науці задля революційного розгрому всіх напрацювань минулого, механічного копіювання зарубіжних рішень, власного самоутвердження та, не виключено, неозвученого майнового інтересу самих реформаторів.

Проте люди, віддані вітчизняній науці, які зробили вагомий внесок у її розвиток, здобули для неї визнання в усьому світі, поступово втрачають надію на майбутнє. Кілька років тому академік В. Локтев надрукував статтю в журналі «Вісник Національної академії наук України» під промовистою назвою «З надією на ренесанс вітчизняної науки»⁶. Нещодавно, розмірковуючи про її долю на сторінках одного з тижневиків, учений з геть іншим настроєм оцінює наукові тенденції й перспективи, що підкреслює і сама назва публікації «...І про науку в Україні можна забути»⁷.

Такі публікації відображають нинішні трагічні настрої багатьох вітчизняних учених. Очевидно, що від дискусій про шляхи реформування української науки потрібно переходити до виважених, кваліфікованих дій. І ці дії мають дати відповідь на принципово важливе й патріотичне у своїй суті питання. Питання, адресоване не лише діючій нині владі, а й усій політичній еліті України в цілому: чи потрібна нашому суспільству національна наука в сукупності її фундаментальної та прикладної складових, у взаємовигідному симбіозі науки академічної та університетської? І відповідь на це питання дасть уявлення про те, чи хоче бачити Україну, її перспективу в інформаційному суспільстві вітчизняний політикум.

⁶ www.bitp.kiev.ua/files/doc/nauka_ukr_v7 – Not Found.

⁷ Локтев В. ...І про науку в Україні можна забути // Дзеркало тижня. Україна. – 2012. – 17 лют. – № 6.

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Закірова, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ, канд. істор. наук

Система правосуддя в Україні: чергові кроки на шляху реформування

Необхідність системного реформування українського правосуддя сьогодні є однією з найважливіших потреб держави. Розуміння такої необхідності присутнє на всіх щаблях нашого суспільства. Суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Г. Юровська на семінарі «Європейські стандарти та нові положення українського законодавства стосовно суддівського досьє та оцінювання суддів» підкреслила, що дотримання балансу між вимогою суспільства щодо очищення судової влади та незалежністю судової влади необхідно насамперед для самого суспільства. Оскільки саме громадяни звертаються до суду, коли влада порушує їхні права.

Рівень суспільної довіри до судової гілки влади в Україні традиційно є дуже низьким і за деякими даними найменшим серед усіх гілок державної влади. Відповідно до результатів опитування населення, що було проведено Фондом «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру ім. О. Разумкова у грудні 2014 р., необхідність проведення судової реформи в Україні підтримує більшість українських громадян, причому 46 % вважають, що ця реформа є одним з найбільш нагальних завдань і має розпочинатися якнайшвидше. Довіряють українським судам лише 9 % опитаних громадян, а недовіру їм виказують 81 %.

У березні 2015 р., за даними Центру ім. О. Разумкова, рівень довіри до судів знизився до критичних відсотків: лише 1,1 % опитаних повністю довіряють судам, 9,5 % – переважно довіряють.

Дещо покращує ситуацію той факт, що серед людей, які безпосередньо зверталися до суду, рівень такої довіри істотно більший. За даними проекту «Справедливе правосуддя»,

близько 16 % респондентів, які брали участь у судових засіданнях щонайменше раз за останні три роки, довіряють судовій владі, а серед респондентів, які не брали участі в судових засіданнях, лише 4 % виявили довіру до суду. (Національне опитування громадської думки щодо демократичних та економічних реформ, судової реформи та щодо впровадження Закону України «Про очищення влади», проведене компанією GfK Ukraine у 2015 р.).

Утім, незважаючи на визнану в суспільстві нагальну необхідність, реформування судової системи України просувається занадто повільно. Протягом останнього року було прийнято важливі, але поодинокі нормативно-правові акти, які не можуть претендувати на вирішення цілісного завдання відродження системи правосуддя в Україні.

За оцінкою Національної ради реформ процес виконання завдань судової реформи у 2015 р. відповідає встановленому графіку. Проте серед конкретних досягнень реформування системи правосуддя виділено лише прийняття Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд», усе інше – громадське обговорення нового законодавства, зміна принципів формування та діяльності Вищої ради юстиції і Вищої кваліфікаційної комісії суддів, розробка законопроектів у сфері процесуального права та регулюванні системи виконання судових рішень.

Безперечно, неможливо зробити все одразу, враховуючи, що судова реформа не є окремою ланкою процесу – вона є логічною складовою концептуальних змін в Українській державі. Однак суспільство очікує значно більшого – з огляду на гостроту потреби в справедливому правосудді.

Нарешті 4 вересня 2015 р. Україна відправила до Венеціанської комісії одразу два проекти комплексного проведення судової

реформи: офіційний документ, підготовлений Конституційною Комісією при Президентові України, та альтернативний проект, розроблений Громадською організацією «Реанімаційний проект реформ» (РПР).

Обидва проекти передбачають не просто косметичні зміни у відправленні правосуддя в Україні, кожен з них має за мету глибинне реформування всього судового сектору. За словами заступника глави Адміністрації Президента України, секретаря Конституційної Комісії, голови робочої групи з питань правосуддя О. Філатова, головними цілями конституційних змін є деполітизація та незалежність судової гілки влади, підвищення професійних вимог до суддівського корпусу, забезпечення кожній людині належного доступу до правосуддя, забезпечення інституційної спроможності прокуратури та адвокатури тощо. Також, підкреслив він, Перехідні положення проекту змін до Конституції покликані забезпечити оновлення суддівського корпусу.

РПР проголошує: «У результаті успішної судової реформи зросте довіра до суду. Україна підніметься до рівня європейських держав у міжнародних рейтингах щодо подолання корупції, незалежності правосуддя, доступності суду». У проекті проведення судової реформи РПР зазначається, що справедливість, добросовісність і незалежність мають стати ключовими цінностями для оновленого суддівського корпусу. Головними інструментами утвердження нової якості судді будуть прозорий конкурсний добір на всі суддівські посади; справедливі механізми відповідальності; реальне суддівське самоврядування; громадський контроль за судовою системою і судочинством.

Аналіз змісту запропонованих документів виявляє різні підходи громадськості та фахівців до окремих положень судової реформи. Зокрема, найважливіша розбіжність проектів полягає в принципах формування нових суддівських кадрів. Якщо офіційний проект пропонує провести переатестацію сучасного суддівського корпусу, то «Реанімаційний проект реформ» у своєму варіанті наголошує на обов'язковому положенні про звільнення

нинішніх служителів Феміди та новому наборі суддівських кадрів через спеціальні конкурсні комісії (за аналогом нової поліції).

Це питання виглядає не просто важливим, а виключно принциповим, оскільки суддя є ключовою фігурою в здійсненні правосуддя. Саме судді є головним елементом судової системи, тому від якості цієї ланки системи залежить рівень здійснення правосуддя в державі в цілому.

Президентський проект пропонує відкритий відбір суддів, прозорий процес оцінювання суддів оновленими Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Вищою радою юстиції, проте не вимагає звільнення нинішніх суддів, а тільки проведення незалежної атестації кадрів за новими вимогами. Відповідно до положень документа Вища рада юстиції, що буде перетворена на новий орган, який поки що отримав робочу назву «Вища рада правосуддя», прийматиме остаточні рішення в будь-яких питаннях суддівства в Україні, призначатиме й звільнятиме суддів, а також надаватиме згоду на притягнення суддів до відповідальності.

Саме проведення атестації, а не звільнення всіх нинішніх суддів підтримує й Голова Верховного Суду України Я. Романюк. Проте він наголошує: «Головне, як саме механізм проведення атестації суддів буде реалізовано на практиці та чи не стане він інструментом для розправи над “неугодними” суддями, бо в ідеалі систематична атестація суддівського корпусу повинна стати дієвим стимулом до підвищення кваліфікації. Але ефективність запровадження такого механізму залежить і від того, хто саме буде проводити таку атестацію».

На проведенні суддівської атестації, а не звільненні служителів Феміди наголошує і відомий юрист, суддя Конституційного Суду України у відставці, член-кореспондент Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор НаУКМА М. Козюбра. На його думку, «реформа не відбудеться, якщо ми не вилучимо з процесів призначення, переведення, звільнення суддів політичні органи. Я віддаю перевагу переатестації. Можна дійсно закріпити у перехідних положеннях, що всі без винятку

мають її пройти, а також і те, хто саме буде її проводити. Це потрібно зробити, але після того, як будуть закладені нові кваліфікаційні вимоги до суддів, заняття посад у вищих інстанціях в самій Конституції. Я не впевнений, що вдасться всіх змінити, а також у тому, що всіх варто змінювати. Чи вдасться без цієї переатестації? Я не впевнений. Тому переатестація, безумовно, потрібна. Через це сито слід пропустити всіх без винятку суддів».

Заступник голови правління Центру політико-правових реформ, експерт «Реанімаційного пакета реформ» Р. Куйбіда взагалі висловився за те, що, можливо, треба всупереч загальноприйнятій громадській думці давати можливість молодим людям займати посаду судді. Оскільки саме в молоді найменше стереотипів минулого та бажання провести докорінні зміни задля встановлення довіри людей до судової системи. І хоча, як зазначає експерт, у молодих людей також можуть бути різні мотиви для заняття суддівською діяльністю, але більшість із них не орієнтовані на корупційні заробітки.

Поряд з вирішенням питань кадрового забезпечення судової системи нагальною проблемою та запорукою успішності проведення судової реформи в Україні має стати справжня незалежність судової гілки влади. На цьому аспекті процесу реформування наголошують усі зацікавлені сторони.

«Після ухвалення змін до Конституції України повноваження звільняти суддів належатиме до повноважень Вищої ради правосуддя, а церемоніальну функцію призначення здійснюватиме Президент України за поданням Верховної Ради, – констатував голова Вищої ради юстиції І. Бенедисюк. – Зміна порядку призначення та звільнення суддів позитивно вплине на незалежність судової влади».

Але в експертному середовищі триває обговорення політичної заангажованості й новоствореної Вищої ради правосуддя. Так, експерт РПР, суддя Вінницького окружного адміністративного суду М. Жернаков заявив, що від зміни назви навряд чи щось зміниться. Головною вимогою повинно бути повне усунення політичних органів від формування

оновленої Вищої ради юстиції. Більшість у її складі повинні становити судді, обрані самими суддями. Це – європейський стандарт для забезпечення незалежності судочинства.

Не менш важливою складовою процесу реформування має стати не стільки призначення, скільки можливість реального оцінювання роботи суддів. Відповідно до ч. 2 ст. 83 Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» до критеріїв, за якими відбувається професійне оцінювання суддів, віднесено три види компетентності: професійна (здатність проводити судові засідання, ухвалювати рішення); особистісна (здатність виконувати обсяг роботи, самоорганізованість); соціальна (урівноваженість, стресова стійкість, комунікативність). М. Боцвинюк, фахівець департаменту з питань професійної кваліфікації суддів та кандидатів на посаду судді Вищої кваліфікаційної комісії суддів наголошує, що «мета оцінювання полягає не у звільненні чи покаранні судді. Завданням ВККС є проведення оцінювання таким чином, щоб не принизити честь та гідність особи. В основу оцінювання закладені такі складові: мета, підстави, критерії, методи оцінювання, процедура оцінювання, наслідки. Щоб оцінка суддівської діяльності була ефективною і не перешкоджала суддівській незалежності, методи оцінювання і результати мають бути незаперечно надійними. Усі судді повинні оцінюватися на рівних основах шляхом застосування єдиної методики і стандартів».

Слід зазначити, що система періодичного контролю якості роботи судді та оцінювання його роботи є загальноєвропейською практикою. Так, голова суду у Флорісдорфі (Відень), член Консультативної ради європейських співтовариств, міжнародний експерт Ради Європи Г. Райснер зауважує, що «періодичність проведення оцінювання суддів у країнах Європи відрізняється: Німеччина – п'ять років, Молдова – три роки, Франція – два роки, Литва – п'ять років». Утім, міжнародний експерт підкреслює, що таке оцінювання обов'язково повинно ґрунтуватися на об'єктивних критеріях, що мають складатися передусім з якісних показників, але можуть включати й кількісні. Процедура оцінювання

має бути ретельно розроблена, забезпечувати справедливий і компетентний розгляд справи по суті на всіх етапах її проведення. Важливо, щоб судді мали можливість висловлювати свою думку стосовно процедури та попередніх результатів оцінювання, вони також повинні мати змогу оскаржити результати оцінювання.

Однією з форм контролю за якістю роботи судді має стати суддівське дос'є. Дос'є – це нововведення Закону України «Про судоустрій і статус судді» (п. 3 ст. 85), у якому, по суті, має бути зібрана вся інформація про суддю та його діяльність. Відповідно до п. 1.1 Положення про порядок ведення суддівського дос'є, затвердженого рішенням Ради суддів України № 57 від червня 2015 р., «метою створення, формування та ведення суддівського дос'є є відображення об'єктивної інформації стосовно судді при оцінюванні його діяльності». Тобто дос'є створюється саме для компетентних органів, які мають право вирішувати кадрові питання й оцінювати роботу суддів.

Зазначимо, що у фахівців і громадськості склалися різні погляди щодо відкритості дос'є та доступу до нього. Так, голова Вищої ради юстиції І. Бенедисюк вважає, що дос'є має бути частково відкритим, бо до нього включено інформацію, яка не може бути відкритою (наприклад, про місце проживання судді).

Аналогічної думки додержується й міністр юстиції України П. Петренко, але він звертає увагу на ту частину персональних даних судді, яка містить результати іспитів та атестації суддів.

Суддя Львівського окружного адміністративного суду В. Кравчук наголошує на дотриманні положень спеціального інформаційного законодавства, за яким персональні дані судді не розголошуються.

Голова правління Центру протидії корупції В. Шабунін підкреслює, що суддівське дос'є повинно бути повністю відкритим, а голова Комітету Верховної Ради України з питань запобігання та протидії корупції Є. Соболєв акцентує увагу на тому, що максимальна відкритість суддівського дос'є є механізмом для очищення судової системи від некомпетентних суддів або таких, що дискредитували себе.

Українська громадськість очікує, що й безпосередньо судді приділятимуть більше уваги спілкуванню із суспільством. Служителі Феміди мають знайти нові моделі взаємодії, які значно підвищать рівень довіри населення України до діяльності суддів. Керівник проекту Європейського Союзу «Підтримка реформи у сфері юстиції» в Україні, экс-голова Верховного адміністративного суду Литви, экс-президент Європейської асоціації суддів, член Консультаційної ради європейських суддів В. Валанчус зазначив, що «журналісти повинні вбачати у суддях насамперед людей, а не опонентів. І судді мають усвідомити, що журналісти – теж люди, які виконують суспільно важливу функцію. Це допоможе налагодити комунікацію між ними. У Європі існує три моделі такої комунікації. Одна з них, яка є найбільш поширеною, – це комунікація через прес-секретарів судів. І саме цей шлях подолання закритості судової влади обрала Україна».

Проведення комплексного реформування системи правосуддя в Україні має також охоплювати і забезпечення єдності судової практики, і розв'язання проблеми визначення підсудності, і навіть зміни в системі професійної підготовки юристів. Усе це ще чекає свого часу, але розуміння такого цілісного підходу до реформування судової сфери серед координаторів процесу реформ сповнює надією.

В інтерв'ю українським телеканалам 13 вересня 2015 р. Президент України П. Порошенко зазначив, що він сподівається, що Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) упродовж двох тижнів надасть свої висновки стосовно проекту змін до Конституції України в частині судової реформи. І після ретельного вивчення висновків комісії остаточний проект буде внесено до законодавчого органу держави.

18 вересня 2015 р. на базі Національного університету «Києво-Могилянська академія» відбулося перше громадське обговорення змін до Конституції України в частині правосуддя, яке в цілому провадитиметься у восьми містах України протягом вересня – жовтня 2015 р. в провідних українських університетах.

Проблема реформування судової системи України викликає зацікавленість з боку зарубіжних партнерів. Зокрема, активну правову допомогу в проведенні реформування українського суспільства запропонували й члени Європейського парламенту. Під час прес-конференції 25 вересня 2015 р. у представництві ЄС в Україні голова Комітету з правових питань Європейського парламенту П. Свобода (Чеська Республіка) заявив: «Нам приємно було побачити, що в питаннях судової реформи та боротьбі з корупцією Україна прямує в європейському напрямку».

Аналіз програмних положень і концептуальних підходів до проведення судової реформи в Україні показує, що в суспільстві існує чітке розуміння необхідності істотних змін заради відновлення справжнього правосуддя та довіри до діяльності суддів. Утім, залишаються й певні

розбіжності в поглядах на процес реформування судової гілки влади, які лише підкреслюють зацікавленість усіх сторін у якісному проведенні судової реформи. І держава, і громадськість, і європейські партнери сьогодні схильні не просто виказувати та проголошувати наміри, а готові до реальних дій і вже поступово включаються в роботу. Це ж може означати, що довгоочікуваний процес реформування українського судочинства рушив з місця й суспільство має побачити перші результати змін системи правосуддя (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: (sc.gov.ua; dif.org.ua; ukrinform.ua; fair.org.ua; reforms.in.ua; constitution.gov.ua; rpr.org.ua; ukrinform.ua; radako.com.ua; lb.ua; pravo.org.ua; vru.gov.ua; newsradio.com.ua; zib.com.ua; judges.org.ua; court.gov.ua; sud.ua; vasu.gov.ua; ua.interfax.com.ua; president.gov.ua; day.kiev.ua).*

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

До Європи через НАТО

Наприкінці вересня поточного року відбулося засідання Ради національної безпеки і оборони України (РНБО), у якому вперше взяв участь Генеральний секретар НАТО Й. Столтенберг. За підсумками засідання було підписано ряд важливих документів, зокрема, Угоду про статус Представництва НАТО в Україні, а також узгоджено та затверджено Дорожню карту Партнерства з НАТО у сфері стратегічних комунікацій. Крім того, перший заступник секретаря РНБО, голова Міжвідомчої комісії з політики військово-технічної співпраці і експортного контролю О. Гладковський та представник НАТО з оборонних інвестицій Е. Герольд підписали Спільну декларацію про посилення оборонно-технічної співпраці НАТО та України.

На зустрічі з Й. Столтенбергом український Прем'єр А. Яценюк знову порушив питання про озброєння та попросив Генсека НАТО допомогти Україні зі зброєю. «Нам треба обороняти нашу державу, нам необхідні мир, спокій та стабільність. Україні потрібні

оборонні можливості для протистояння ядерній державі, яка витратила десятки мільярдів доларів на те, щоб модернізувати свою армію і залякувати нею весь цивілізований світ!» – сказав він. Голова Кабміну наголосив, що наступальної зброї українська сторона не просила ніколи.

Й. Столтенберг, Генсек НАТО: «У ці дуже важкі часи Україна може покласти на НАТО, яка надає Україні політичну та практичну підтримку. Ми підтримуємо українську незалежність і територіальну цілісність та повне впровадження мінських домовленостей. Надзвичайно важливо, аби Україна продовжувала йти шляхом забезпечення виконання всіх аспектів домовленостей у Мінську та забезпечення миру й стабільності в Україні. Я вітаю українську державу з тим, що вже досягнуто на шляху до припинення вогню на Сході України». Й. Столтенберг вважає, що сепаратистів Сходу необхідно змусити поважати та виконувати мінські домовленості та не проводити будь-які

вибори, які не відповідатимуть українському законодавству. За його словами, Україна є дуже цінним і надійним партнером, і допомагаючи Україні модернізувати армію, НАТО робить цим свій внесок у боротьбу за мирну Європу. Й. Столтенберг нагадав, що Україна і НАТО уже більше 20 років співпрацюють, а військовослужбовці української армії стояли пліч-о-пліч з вояками НАТО у багатьох операціях альянсу. «Багато країн альянсу підтримують Україну, надаючи необхідне оснащення та навчаючи українських військових. НАТО і Україна мають дуже розгалужене партнерство, і ми можемо і надалі продовжувати боротьбу за цілісну, мирну та вільну Європу», – резюмував Генсек НАТО.

Нагадаємо, що Президент України П. Порошенко також звертався до західних союзників із проханням поставити зброю Україні. А під час засідання РНБО П. Порошенко пообіцяв вирішити питання вступу України до НАТО за допомогою референдуму. За словами Президента України, подібний референдум буде проведено лише після того, як Україна доведе свою спроможність відповідати критеріям Північноатлантичного альянсу. «Коли ми створимо всі належні умови для реформування країни, для відповідності нашої країни критеріям членства НАТО, мною буде прийнято рішення про проведення всенародного референдуму, і таким чином буде зафіксовано волю українського народу», – зазначив він.

Як повідомив прес-секретар Президента України С. Цеголко, сьогодні більше 60 % українців підтримують євроатлантичний вибір. Проте, питання «Вступати чи не вступати до НАТО?» – залишається одним з найпопулярніших серед українців. І чи готова наразі країна до цього кроку?

«У нинішній ситуації Північноатлантичний альянс вельми цікавить український досвід протидії російській агресії, – висловив свою думку колишній Надзвичайний і Повноважний Посол України в США Ю. Щербак. – Наша країна пройшла через вогонь і випробування, пізнала на собі гібридну війну, агресію Росії, набула безцінного бойового досвіду, якого

нині не має жодна країна НАТО. І сьогодні Україна не є споживачем безпеки. НАТО дає таку захисну парасольку багатьом країнам, а Україна є великим продуцентом цієї безпеки!».

Свою громадянську позицію висловили і пересічні українці, думки яких розділилися у питанні щодо вступу України до Північноатлантичного блоку. «Я вважаю, що Україні не потрібно вступати до НАТО. Насамперед, Альянс взагалі вже втратив свою актуальність у сучасних геополітичних умовах, остаточно перетворившись на рудимент “холодної війни”. Тим більш, що тема НАТО скоріш тільки штучно “розколює”, поляризує та роздратовує Українське суспільство, ніж несе якусь “користь”. Переконалий, Україні потрібно долучатися до нової, сучасної, системи колективної безпеки, побудова якої зараз саме відбувається», – політолог І. Шевирьов.

«Мені 81 рік, і я думаю, що не треба вступати до НАТО, бо з цим словом пов’язана війна, і підтвердженням є події у Косові. Там громадяни і досі відчувають відголоски війни, що позначилось на добробуті цієї маленької країни. Так що НАТО нам не потрібно», – М. Ушакова, пенсіонерка з Донбасу.

«Більшість пенсіонерів, що виховувалися на радянській ідеології та її цінностях, не бажають мати ніяких відносин з капіталістичним світом, який представляє НАТО, тим більш вступати до його лав. Але сьогодні інші часи і серед молодого покоління збільшується прихильність до цього військового блоку. Я думаю, що Україні все ж таки потрібно вступати до НАТО, тому що вона стала на шлях євроінтеграції, і НАТО може їй у цьому дуже добре допомогти», – А. Базима, вчителька з Київщини.

А ось думка військовослужбовця А. Ткаченка: «Я переконалий, що вступ до НАТО Україні потрібен, тому що це підвищить боєздатність нашої армії, підніметься її професійний рівень, покращаться умови побуту військовослужбовців, з’явиться нова техніка, бо НАТО – це кращий армійський стандарт».

З ним погоджується студент інституту міжнародних відносин КНУ І. Кудрявцев: «Спочатку я був проти, а тепер двома руками за НАТО. Тому що останнім часом Росія

так некоректно себе поводить, що вступити до НАТО вже просто необхідно, тоді буде спокійніше. По-перше, підніметься економіка. А за цим і все інше піде».

Як бачимо, багато хто з українських громадян вважає, що Україна обов'язково повинна стати членом НАТО. Адже наразі це найкраща система колективного захисту, що гарантує незалежність, демократичний розвиток держави, підвищення рівня добробуту пересічних українців. Але, аби прийняти виважене рішення та зробити правильний вибір, необхідно розглянути всі плюси та мінуси такого кроку. Одним з чинників реалізації Державної програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції є чіткі систематизовані аргументи «за» та «проти» вступу України до НАТО. За даними Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції, щодо «за», то це означає:

- надання гарантій безпеки, відповідно до яких напад на Україну прирівнюватиметься до нападу на всіх членів НАТО (сьогодні до НАТО входять 26 країн);

- надання «ядерних гарантій», відповідно до яких напад на Україну із застосуванням ядерної, хімічної чи бактеріологічної зброї означатиме обов'язкову адекватну відповідь з боку ядерних держав-членів НАТО;

- вступ до НАТО істотно знижує ризик війни проти України. Україна є стратегічно дуже важливою, на відміну, наприклад, від нейтральних Фінляндії та Швеції. Геостратегічні переваги, які дає контроль над Україною, здатні для потенційного агресора переважити ризик, який супроводжуватиме ймовірну його агресію проти України;

- Україна в результаті вступу до НАТО зміцнить свою політичну незалежність, забезпечить захищеність від зовнішнього втручання у свої внутрішні справи та політичну співдружність з іноземними державами (насамперед не членами НАТО), відповідно до стандартів внутрішньої безпеки НАТО;

- НАТО не вимагає розміщення на території України своїх баз в обмін на членство. Україна має достатній військовий, людський та

технологічний потенціал, аби гарантувати свою безпеку, використовуючи лише «політичний дах» НАТО;

- у результаті вступу до НАТО Україна зміцнить свою територіальну цілісність. Сепаратизм втратить силові основи для своєї можливої реалізації, сепаратисти змушені будуть враховувати реальність і пристосовуватись до життя в незалежній, єдиній Україні;

- значне зменшення будь-якого економічного тиску на Україну, зокрема, енергетичного;

- вступ до НАТО означатиме, що Росія, якщо буде на це її воля, змушена буде налагоджувати дійсно партнерські рівноправні відносини з Україною, як це вона робить з Угорщиною або Чехією, до речі, маючи стратегічне партнерство з Німеччиною та Францією;

- вступ до НАТО сприятиме покращанню підприємницької діяльності в Україні, зокрема, в оборонно-промисловому комплексі, та міжнародного інвестиційного іміджу України в сфері виробництва конкурентоздатних на міжнародному ринку видів озброєння. Західні інвестори вважають, що членство в НАТО сприятиме стандартизації економічних правил і покращанню перспектив вступу до ЄС.

Щодо «проти»:

- Україна зобов'язана буде надавати збройну підтримку союзникам по НАТО, якщо на їхню територію буде здійснено агресію;

- ймовірні витрати на оборону доведеться збільшити з нинішніх 1,4 % ВВП мінімум до 1,7–2 % ВВП (до рівня Чехії, Польщі, Угорщини), таким чином, Україна змушена буде реагувати на вимоги стандартів НАТО;

- обов'язковий членський внесок України до бюджету НАТО, за попередньою оцінкою, становитиме в межах 40–50 млн дол. США на рік (приблизно, як у Польщі);

- імовірне погіршення відносин України з Росією і припинення вигідних для України кооперативних зв'язків з Росією, а також розміщення на кордонах з Україною нових російських угруповань, що зберігатиме загрозу воєнного конфлікту на середньострокову

перспективу 10–15 років. Сьогодні український народ стикається з дуже серйозним викликом. Росія незаконно анексувала Крим, вона продовжує підтримувати сепаратистів на Сході, надаючи їм озброєння, війська, командно-управлінську допомогу. Це все підриває міжнародний правопорядок, що досі працював на користь народів Європи.

- коли йдеться про те, чи інтегруватися Україні до НАТО, чи ні, треба виходити з того, як ми самі в цьому аспекті сприймаємо себе, як ми бачимо ідентичність інтересів наших і нашої держави. Чи це буде держава європейська, з тим способом

життя і ціннісною системою, яка є на заході, чи ми залишимося пострадянською державою без будь-якої прогресивної орієнтації. Саме це питання є ключовим, коли країна буде своє майбутнє.

Українській державі потрібно зробити правильний цивілізований вибір. Адже тільки сильна та незалежна Україна, захищена гарантіями НАТО, отримає можливість якісного реформування не тільки своїх Збройних сил, але й всієї економіки та соціальної структури держави, зможе стати надійним, економічно розвинутим і передбачуваним партнером Європейського Союзу.

Т. Бідюк, бібліотекар I категорії НЮБ НБУВ

У Києві відбувся бізнес-форум «Україна – Естонія»

22 вересня 2015 р. у Києві відбувся бізнес-форум «Україна – Естонія», у якому взяли участь представники ділових кіл України та Естонії. Бізнес-форум проводився між Міжнародною торговою палатою ICC Ukraine і Міжнародною торговою палатою ICC Estonia. Форум проходив у рамках візиту до України делегації ділових кіл Естонії на чолі з Генеральним секретарем ICC Estonia Т. Таммемагі.

ICC Ukraine – неприбуткова, некомерційна організація і, відповідно до статуту, зареєстрована як Асоціація підприємств «Український національний комітет Міжнародної торгової палати». Головний напрям діяльності ICC Ukraine – міжнародне співробітництво, створення умов для інтеграції українського бізнесу до міжнародної бізнес – спільноти.

Президент Українського національного комітету Міжнародної торгової палати ICC Ukraine В. Щелкунов, відкриваючи форум, зазначив, що Угода про Асоціацію між Україною та ЄС відкрила нові перспективи для розвитку бізнесу в Україні. І, що ICC Ukraine готовий запропонувати нові напрями взаємодії ділових кіл обох країн. Він, зокрема, наголосив, що задля забезпечення інтересів обох країн ICC Ukraine готовий відкрити в Естонії власний міжнародний центр ділового співробітництва, який буде надавати вітчизняному бізнесу необхідний комплекс послуг і допомогу

для виходу на естонський ринок. Завдяки цьому центрові бізнес Естонії і України буде отримувати оперативну інформацію, щоб просувати бізнес естонський в Україні та український бізнес в Естонії. В. Щелкунов також наголосив, що ICC Ukraine буде доносити позицію бізнесу та формулювати пропозиції щодо усунення проблем, робити все аби позиція бізнесу була почута та врахована.

Посол Естонії в Україні М. Рава зазначив, що взаємна торгівля між країнами зазнала значного падіння. Двостороння торгівля скоротилася з 0,5 млрд євро до 100 млн євро за останні кілька років. Значна кількість естонських підприємств, які були в Україні покинула ринок України. Але він наголосив, що є і позитивні сигнали, які можуть стати початком значного зростання в майбутньому.

Виступ члена Європейського парламенту У. Паета був присвячений проблемам України у європейському контексті. Тема його виступу: «Криза в Україні та реакція міжнародної спільноти».

1 січня 2016 р. вступає в дію зона вільної торгівлі України з ЄС, що відкриває нові перспективи для розвитку міжнародної торгівлі та економічного зростання України. У. Паєт підкреслив, що Естонія глибоко інтегрована в усі структури ЄС та євроатлантичної спільноти.

Він наголосив, що вони готові підтримати Україну, розглянути питання з нашими колегами, зокрема запропонувати експертів по цьому напрямі, для того, щоб надати реальну практичну допомогу уряду України по здійсненню цих реформ в усіх сферах.

«Сьогодні Україна має вкрай низькі міжнародні індекси розвитку бізнесу та потребує консолідованої міжнародної допомоги, особливо інвестицій задля модернізації економіки. Україна у свою чергу повинна забезпечити бізнесу стабільність і передбачуваність правил. Адаптація до високих вимог європейського ринку буде важкою, але необхідною умовою для розвитку конкурентоздатності українських товаровиробників. Ваша країна потребує всіх видів підтримки міжнародної спільноти. Наразі вона має потужну підтримку у Європарламенті, в якому діє неформальне об'єднання “Друзі України”, до якого входить 100 депутатів. Вони забезпечують сприяння Україні на всіх рівнях, зокрема щодо збереження та посилення пакету санкцій, що були застосовані до Росії після анексії Криму та військової агресії на Сході України», – сказав У. Паєт.

Естонія як член ЄС підтримала консолідовану позицію Євросоюзу попри вразливість власної економіки від їхніх наслідків, адже Росія посідає третє місце за обсягами двосторонньої торгівлі. Введення санкцій – це акт солідарності міжнародної спільноти з народом України, захист власних принципів у відповідь на виклик з боку Росії.

У рамках бізнес-форуму представники Leinonen Ukraine: Н. Бандура, Ю. Місєвра, К. Тимченко презентували присутнім підприємцям Естонії умови та особливості ведення бізнесу в Україні.

Н. Бандура презентувала основні види податків. Вона розповіла, що в Україні податки і збори поділяються на загальні та місцеві. Загальнодержавні податки встановлюються Податковим кодексом України і обов'язковий для виплати по всій території України. Н. Бандура зупинилась на основних податках і ставках, які діють на території України, які вказуються в Податковому кодексі України.

Представники провідних компаній Естонії, зокрема, Я. Хейнсоо, S. Roosna та М. Хальброк,

презентували присутнім підприємцям України умови та особливості ведення бізнесу в Естонії.

Я. Хейнсоо представник «Агентства розвитку підприємництва» зазначив, що завдання цільового фонду розвитку підприємництва (EAS) полягає в реалізації державної програми розвитку через власні програми та діяльність з підтримки підприємництва та місцевого і регіонального розвитку. За його словами, естонці прокладають шлях до нових технологій. Також він наголосив, що Естонія країна розробки Skype, інтернет-банкінга, цифрових підписів, ID-карти цифрового посвідчення особи. Естонія перша пропонує е-Резиденцію – це цифрова карта без фото, для електронного користувача.

S. Roosna представник центру сертифікації (SK) також розповіла про досягнення Естонії в IT-сфері. Серед іншого, вона зазначила, що в Естонії вперше з'явився Mobile-ідентифікатор, де електронне посвідчення особи є офіційним онлайн-документом; з 2005 р. Естонія впровадила електронне голосування; на сьогодні 99 % банківських операцій здійснюються в режимі онлайн; 65 % банківських операцій здійснюються з використанням мобільних пристроїв підтверджені Mobil-ID.

М. Хальброк представила учасникам бізнес-форуму Ulemiste City – бізнес-центр, який розташований у Талліні та Естонії. Мета Smart City полягає в розробці рамкових умов, необхідних для інновацій, для того, щоб залучати міжнародні інвестиції та виступати як трамплінг на міжнародний ринок інноваційних рішень і починань. Ulemiste City дає змогу підвищити конкурентоспроможність підприємств, залучити талановитих людей і надихає на створення нових бізнес-моделей.

По завершенні бізнес-форуму «Україна – Естонія» генеральні секретарі В. Михайлов та Т. Таммемагі підписали Угоду про співпрацю ICC Ukraine та ICC Estonia. Угоду було підписано в рамках взаємодії національних комітетів ICC, що регулюється Хартією міжнародних торгових палат щодо співробітництва між національними комітетами країн. Цей документ передбачає системну консолідацію зусиль обох сторін, спрямовану та налагодження партнерських відносин між діловими колами країн.

С. Закірова, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ, канд. Істор. наук

Електронні петиції в Україні: становлення системи та механізм дії

Останнім часом на позиції лідера серед українських веб-сайтів з огляду на відвідуваність та активну участь у його роботі виходить електронний портал глави Української держави. Причиною такої вражаючої популярності сайту Президента України без сумніву можна вважати введення нового механізму комунікації влади та суспільства – електронних петицій.

Зміст перших електронних петицій в Україні, заслуговує окремого глибокого самостійного аналітичного розгляду, який ще попереду. Сьогодні спробуємо розібратися в самому механізмі роботи системи електронних петицій, спираючись на міжнародний досвід аналогічних систем комунікації.

Електронні петиції існують у багатьох країнах світу. Більше 70 держав використовують цей інструмент взаємодії суспільства та влади. Головна мета такого документу – звернути увагу суспільства в цілому або влади на існуючу проблему у будь-якій сфері політики, економіки, громадського життя тощо.

Петиція як механізм комунікації влади та суспільства має довгу історію. Термін «петиція» (*petitio*) з латинської перекладається як пошук, вимога, прохання. В юридичній енциклопедії за редакцією Ю. Шемшученка петиція розтлумачена як колективне письмове звернення громадян з того або іншого питання, яке подається здебільшого главі держави чи іншим органам державної влади та місцевого самоврядування.

Перші петиції як звернення до офіційної влади з'явилися ще у стародавньому світі. За часів правління давньоримського імператора Гордіана III (III ст.) фракійські селяни намагалися відправити петицію до влади через одного з гвардійців-земляків про утиски з боку військових. Однак уже тоді селянам було зазначено на необхідність подання звернень до влади за офіційними каналами. До давніх свідоцтв існування такої форми звернень до

влади відноситься і Зведення законів Тайхоре, які були укладені у VIII ст. в Японії за часів правління імператора Момму. За Кодексом Тайхоре чиновник, що допустив помилки під час укладання петиції на ім'я імператора отримував 50 різок покарання.

У петиціях нерідко містяться вимоги політичного характеру. Серед найбільш відомих петицій у світовій практиці слід назвати англійську Петицію про право 1628 р., в якій було оформлено одну з головних вимог англійської буржуазної революції – обмеження абсолютної влади монарха. Відсутність можливості у населення північноамериканських англійських колоній звертатися до короля з петиціями стало одним з приводів початку Війни за незалежність і відповідно прийняття Декларації незалежності 1776 р., наслідком чого стало створення США.

Найдавнішу традицію роботи з петиціями серед сучасних європейських країн мали державні органи влади в Англії. Офіційний статус петиції в Англії отримали ще за часів правління короля Генріха IV (1399–1413), коли депутати парламенту склали петиції у великий зелений мішок за кріслом спікера палати громад. Однак наслідком Реставрації монархії в Англії у 1660 р. стало скасування не лише практично всіх демократичних досягнень буржуазної революції, але і заборона подання петицій. І лише у XIX ст. державні органи Великої Британії відновили роботу з петиціями.

Вважається, що актуалізація петицій як форми взаємодії з владою відбувається за часів активного формування громадянського суспільства. Саме тоді петиції перетворюються з інструменту індивідуального звернення до державних інституцій окремих громадян, або представників певних політичних сил на засіб колективної ініціативи. «Народні петиції» з'явилися відносно недавно. Враховуючи історію європейської традиції спілкування народу з владою, не дивно, що перша петиція,

яку підписала велика кількість громадян, була складена саме у Великобританії. У 1838 р. Лондонська спілка робітників розробила програму політичних реформ «Народна хартія» та організувала збір підписів під петицією з текстом відповідного законопроекту. Заходи розробників «Народної хартії» тривали до 1839 р., коли до парламенту було подано документ, який своїми підписами підтримали 1 млн 200 тис. підданих корони.

Загальноприйнятою в історичній традиції була спеціальна процедура подання петиції до органів влади. Вона обов'язково мала письмовий вигляд, подавалася за відповідними вимогами та порядком. У сучасному світі з розвитком комп'ютерних технологій та виникнення всесвітньої мережі з'явилася нова форма звернення до влади через електронну пошту або спеціально створені для таких звернень портали. У багатьох країнах розвинутої демократії електронні петиції за своєю суттю є засобом прямої участі населення у здійсненні влади в країні.

Державою, що започаткувала практику електронних петицій, вважається таж таки Великобританія. Спочатку електронні петиції запрацювали на регіональному рівні, і з часом дія інтернет-петицій поширилася на всю країну.

У 1999 р. на сайті парламенту Шотландії було відкрито портал E-Petitioner, на якому вперше через спеціальну електронну форму громадяни мали змогу направити пропозиції та звернення депутатам. Першою петицією стала ініціатива громадської організації Всесвітній фонд дикої природи (WTF) про створення національного парку в частині узбережних територій. На загальнодержавному рівні електронні петиції у Великобританії з'явилися у 2006 р. з ініціативи прем'єр-міністра Т. Блера, коли при урядовому порталі було створено першу електронну форму для укладання власної петиції або підтримки чиеїсь ініціативи. Електронні петиції, які мали понад 100 тис. підписів, мали бути представленими у парламент для подальшого розгляду на опрацювання. Система запрацювала, принесла перші як позитивні, так і негативні наслідки, втім правляча партія загалом негативно оцінила проект електронних петицій та з часом закрила його. Відновлено систему електронних петицій у Великобританії було у 2011 р., коли на порталі британського електронного уряду було розміщено новий сайт для роботи з електронними петиціями з більш чіткою організацією роботи.

Міжнародна практика роботи системи електронних петицій до органів влади.

	США	Латвія	Велика Британія	Німеччина	Фінляндія	Європейський Союз
Портал	petitions.whitehouse.gov/	manabalss.lv	petition.parliament.uk/	epetitionen.bundestag.de/	avoiministerio.fi/	ec.europa.eu/citizens-initiative/public/welcome
Хто може підписати	Будь-яка фізична особа віком від 13 років	Громадяни Латвії віком від 16 років	Піддані Великої Британії та резиденти	Будь-яка фізична особа, яка досягла повноліття	Будь-яка фізична особа, яка досягла повноліття	Комітет, до складу якого входять сім громадян з семи держав ЄС, що мають право голосу на виборах до Європарламенту, крім Європарламенту
Хто розглядає	Адміністрація Президента США	Парламент	Органи державної влади за належністю	Бундестаг	Міністерство державної служби	Єврокомісія
Строк збору підписів	Три місяці	Необмежено	До 12 місяців	Чотири тижні	Встановлює автор, але не більше шести місяців	12 місяців
Кількість підписів	100 000 підписів (поступово)	10 000	100 000	50 000	50 000	1 000 000 підписів із семи держав ЄС

	збільшується з 2011 р., починаючи з 25 000)					
Процес збору підписів	Через сайт Білого дому	Через сайти неурядових громадських організацій	Через урядовий сайт	Через сайт Бундестагу	Через державний сайт	Через сайт при Єврокомісії
Ідентифікація	e-mail	e-mail та Інтернет-банкінг	e-mail	e-mail	e-mail, банківський рахунок, мобільний телефон, Facebook	Перевірка підписів національними урядами держав, громадяни яких підписалися під зверненням
Модерація	Пропозиція має набрати 150 підписів перш, ніж бути розміщеною на сайті. Існують заборони: образи, жарти, комерційні пропозиції	Предмодерація пов'язана з ідентифікацією ініціаторів петицій та підписантів з реєстром громадян Латвії	Існує попередня перевірка (сім днів) до оприлюднення. Існують заборони: образи, жарти, комерційні пропозиції, предмет петиції не входить до компетенції уряду	Існує попередня перевірка до оприлюднення. Петиція, що не оприлюднена за недотримання вимог, розглядається як приватне звернення. Існують заборони: образи, жарти, комерційні пропозиції	Відсутня модерація і елементи захисту авторського права ініціаторів петиції	Існує попередня перевірка (два місяці) до оприлюднення на відповідність вимогам подання петиції та компетенції закладів Євросоюзу

За походженням петиції вирізняють індивідуальні та колективні, за способом подання – паперові та електронні. За юридичним характером петиції можуть бути консультативними та імперативними.

Імперативні петиції мають обов'язковий характер для органів влади. Така процедура існує, наприклад, у Фінляндії, де петиції, що зібрали 50 тис. підписів, автоматично стають законопроектами, і парламент Фінляндії зобов'язаний їх розглядати у пріоритетному порядку. Регламентом законодавчого органу Латвії передбачено, що будь-яка петиція, яка отримала підтримку 10 000 громадян, обов'язково має бути включена до повістки дня засідання Сейму.

Консультативні петиції запроваджуються для аналізу суспільної думки та виявлення гострих і болючих проблем суспільства і влади. Правових наслідків така петиція не має. Як зазначає координатор Громадської

компанії «За відповідальну владу», співавтор альтернативного законопроекту про впровадження системи електронних петицій в Україні, голова правління Українського центру прямої демократії, експерт І. Курус – поки відсутня чітка ідентифікація особи, яка підписує петицію, петиція може мати виключно консультативний характер. Саме такий характер петиції запроваджено в Україні.

Процес підготовки до введення в Україні практики електронних петицій розпочався у 2009 р., коли Україна, як і інші держави, що є учасниками Ради Європи, отримала Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-учасникам з електронної демократії. У документі мова йшла у тому числі і про необхідність запровадження системи електронних петицій як дієвого механізму співпраці влади та суспільства.

У червні 2013 р. про електронні петиції в Україні заговорили активісти Громадського

руху «За відповідальну владу», коли почали розробку законопроектів «Про вотум недовіри посадовим особам» та «Про право громадян ініціювати розгляд нормативних документів органами влади та місцевого самоврядування», які передбачали використання електронних петицій. Утім реально до практики електронних петицій українці долучилися лише у грудні 2013 р., коли було запроваджено збір підписів під петицією з ініціативою про впровадження санкцій проти В. Януковича за відмову підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Законодавча історія електронних петицій в Україні розпочалася у липні 2014 р., коли у Верховній Раді було зареєстровано законопроект «Про право громадян ініціювати розгляд нормативних документів органами влади та місцевого самоврядування», в якому визначалися сутність електронної петиції, механізм її створення та реалізації. У березні 2015 р. до Верховної Ради Президентом було внесено ще один законопроект, в якому запропоновано внести зміни до Закону України «Про звернення громадян» таким чином, щоб у громадян з'явилася можливість направлення електронних петицій.

2 липня 2015 р. Верховна Рада прийняла зміни до ст. 5 Закону України «Про звернення громадян» у якій встановлено, що особливою формою колективного звернення громадян до Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів та органів місцевого самоврядування є електронна петиція, та доповнила II Розділ Закону ст. 23-1, де регламентовано порядок подання та розгляду електронних петицій.

28 серпня 2015 р. Президент України видав Указ «Про порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України», відповідно до якого вже з 29 серпня 2015 р. на сайті голови держави працював спеціальний розділ для електронних петицій. Отже, серед вищих органів державної влади спеціальний портал для розгляду електронних петицій створено поки що лише на сайті Президента України, хоча законодавчо система має працювати і для уряду, і для парламенту.

Для створення електронної петиції ініціатор (особа чи група осіб) має сформулювати суть

звернення та розмістити текст на офіційному сайті органу влади, до якого вона спрямована. Петиція може бути також розміщена на веб-сайті громадського об'єднання, яке здійснює збір підписів на підтримку електронних петицій. Законом передбачено певні вимоги щодо змісту петиції, відповідність яким перевіряється адміністрацією порталу, на якому розміщено звернення. У змісті електронної петиції в Україні забороняються: заклики до повалення конституційного ладу України, заклики до порушення територіальної цілісності України, заклики до вчинення терористичних актів, пропаганда війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової та релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, інформація, що принижує честь і гідність, права і законні інтереси осіб, матеріали та висловлювання, що представляють загрозу національним інтересам і національній безпеці України, матеріали порнографічного та сексуального характеру, передвиборчі матеріали, комерційні та рекламні матеріали.

Керівник Центру Розвитку Інновацій Києво-Могилянської Академії, один з ініціаторів створення сайту електронних петицій, керівник групи електронної демократії «Реанімаційного пакету реформ» С. Лобойко та заступник глави Адміністрації президента України Д. Шимків особливо відзначили, що українське законодавство, на відміну від практики інших держав, не забороняє жартівливі петиції. Більш того, за їх словами, петиції-жарти, як і інші звернення, будуть опрацьовані й у разі набрання ними потрібної кількості підписів отримають відповідь.

Електронна петиція оприлюднюється на офіційному сайті або на порталі громадської організації, яка організувала збір підписів, протягом двох робочих днів з дня відправлення її автором. Дата оприлюднення петиції водночас вважається датою початку збору підписів на її підтримку. Попередню перевірку петиції та підписів громадян проводять фахівці спеціального підрозділу Адміністрації Президента України. Чинне законодавство не вимагає цифрового електронного підпису, втім попередня модерація підписів усе ж

таки має місце. Експерт систем електронного зв'язку Н. Кайдановська зауважила, що оператор сайту може достовірно дізнатися, чи належить підпис під петицією реальній людині. Це є загальносвітова практика, оскільки в усіх країнах, де існує система електронних петицій модератори виявляють порушення підписів. Як зазначає Заступник глави Адміністрації Президента України Д. Шимків, у світі статистика неправильних підписів становить від 5 до 20 %. В Україні загальної статистики такого напрямку поки ще немає, однак адміністрація провела аналіз підписантів за однією з найбільш популярних в Україні петицій «Про право громадян на захист». Під цією петицією підписалося близько 12 % так званих «ботів», які намагалися додавати загальну кількість голосів для підтримки звернення. Зазначені цифри повністю вкладаються у загальносвітові межі, отже не повинні викликати якихось особливих підозр. Ці відомості загалом не змінюють ситуацію, оскільки навіть за таких умов петиція отримала суттєво більше необхідних за законом голосів. Однак, як підкреслив Д. Шимків, модератори ретельно перевіряють підписи, щоб не дозволити будь-яким маніпуляціям з голосами підтримки дискредитувати саму систему електронних петицій в Україні.

Електронна петиція має зібрати 25 тис. підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дати оприлюднення і за таких умов подається на розгляд Президентові України, Верховній Раді України, Кабінетові Міністрів України. Як і в Німеччині, в Україні електронна петиція, що не набрала встановленої кількості підписів, розглядається як звичайне звернення громадян. Ініціатори створення системи електронних петицій в Україні пояснюють необхідність отримання 25 тис. підписів для направлення петиції відповідному органу проаналізованою ними світовою практикою. Як пояснює С. Лобойко, занадто висока кількість підписів для підтримки петиції могла спричинити несприйняття

населенням такої форми спілкування з владними інституціями. При цьому прохідний бар'єр для петиції в Україні було встановлено у 7,5 разів вищій у перерахунку на душу населення, ніж у США, коли вони започатковували електронні петиції.

Уже перший досвід роботи системи електронних петицій в Україні показав, що розрахунки авторів проекту виправдалися. Станом на 11.10.2015 р. на сайті Президента України вже зареєстровано 13 тис. 477 електронних петицій. А сайт працює лише з 29 серпня 2015 р.! На 11.10.2015 р. на відповідному сайті розміщено вісім петицій – з відповіддю Президента України та сім – знаходяться на розгляді, отже 15 петицій набрали більше необхідних за законом 25 тис. підписів.

Разом з тим розробники закону про електронні звернення прогнозують, що в майбутньому кількість голосів, необхідних для оприлюднення петиції, варто підняти. На їхню думку, українці ІТ-підковані, а тому з легкістю назбирають і 50, і 100 тис. голосів, звичайно, якщо ініціатива дійсно того варта. «Американці буквально ще 10 років тому починали з 5 тис. і зараз дійшли до 100 тис. Ми виявилися більш прогресивними і можемо рухатися вперед», – прогнозує керівник групи електронної демократії «Реанімаційного пакету реформ» С. Лобойко.

Але такий оптимізм поділяють далеко не всі в експертному середовищі. Так, представник громадської організації «Центр інновацій» Л. Савчук, не заперечуючи прогресивного характеру нововведення, вважає, що для організацій, які займаються регіональними проблемами, 25 тис. голосів занадто велика кількість підписів, зібрати які через Інтернет буде практично нереально.

Сьогодні українські вимоги до кількості підписантів під петицією відповідно до кількості населення держави виглядають так же, як і у Німеччині – 0,06 % від загальної чисельності громадян. В інших державах і політичних об'єднаннях ці показники, за нашими підрахунками, мають такий вигляд:

Держава, об'єднання держав	Кількість населення	Необхідна кількість підписів для оприлюднення петиції	% від загальної чисельності населення
Україна	близько 44 млн осіб	25 тис. підписів	0,06 %
США	близько 319 млн осіб	100 тис. підписів	0,03 %
Німеччина	81млн	50 тис. підписів	0,06 %
Велика Британія	близько 64 млн	100 тис. підписів	0,16 %
Фінляндія	понад 5 млн	50 тис. підписів	1 %
Латвія	понад 2 млн	10 тис. підписів	0,5 %
ЄС	понад 503 млн	1 млн підписів	0,2 %

Отже, цей показник в Україні в середньому відповідає світовим показникам і стандартам.

Початок розгляду електронної петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше 10 робочих днів з дня її оприлюднення. Інформація про початок розгляду електронної петиції, яка в установлений строк набрала необхідну кількість голосів на її підтримку, оприлюднюється на офіційному веб-сайті Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, відповідного органу місцевого самоврядування не пізніше як через три робочі дні після набрання необхідної кількості підписів на підтримку петиції, а в разі отримання електронної петиції від громадського об'єднання – не пізніш як через два робочі дні після отримання такої петиції.

Для опрацювання петиції створюється спеціальна робоча група, до складу якої мають входити як працівники офіційних органів, так і представники громадськості, фахівців сфери, якої торкається електронне звернення. Протягом семи робочих днів з дня оприлюднення інформації про початок розгляду петиції експертна група зобов'язана підготувати пропозиції щодо підтримки чи непідтримки звернення. Рішення експертів передаються на розгляд Президентів України. Публічне оголошення рішення глави держави щодо електронної петиції оприлюднюється на веб-сайті офіційного інтернет-представництва Президента України, а його відповідь – у спеціальному розділі з питань електронних петицій зазначеного сайту.

У разі визнання за доцільне реалізувати викладені в електронній петиції пропозиції шляхом видання акта Президента України

Адміністрація Президента України вживає в установленому порядку заходів щодо підготовки пропозицій таких актів. Президентом України (а за законом і Кабінетом Міністрів України, і народними депутатами України) за результатами розгляду електронної петиції можуть бути розроблені та внесені у відповідному законодавчому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроекти, що направлені на вирішення питань, які поставлені в електронній петиції.

Отже, організація процедури подання та розгляду електронних петицій в Україні загалом відповідає світовим стандартам. Як зазначає експерт групи «Електронна демократія» Реанімаційного пакету реформ В. Афанасьєва, українське законодавство враховує найкращий європейський та світовий досвід: «зокрема, можливість подавати е-петиції до Президента (США), до Парламенту (Німеччина), в інші центральні та місцеві органи влади (Великобританія), можливість збирати підписи як на державних і муніципальних веб-порталах (США, Великобританія, Чорногорія), так і на громадських (Латвія), елементи так званого «соціального ліфта» – можливість для ініціатора особисто представити е-петицію на громадських та парламентських слуханнях (Німеччина)».

Однак серед експертів є ряд зауважень до суті закону про електронні звернення, які, на їх думку, необхідно виправити задля ефективної роботи системи е-петицій. Зокрема, вже згадуваний нами І. Курус зазначає, що законодавець має встановити певні обмеження для суб'єктів подання електронних петицій, можливостей дублювання їх змісту, встановити

відповідальність модераторів порталів і загальну чисельність інтернет-площадок для подання петицій, визначити механізм реалізації тих петицій, які будуть розглядатися як індивідуальні звернення тощо.

Правозахисник Української Гельсінської спілки М. Щербатюк звертає увагу на те, що «варто було б встановити кілька фільтрів для розгляду електронної петиції, аби право бути почутим дотримувалось». На його думку, петицію, яка отримала понад 25 тис. підписів, має розглядати ще й Верховна Рада.

Таку ж думку висловлює і політолог, професор Києво-Могилянської академії О. Гарань. За його словами, ефективність петиції була б значно більшою, якби вона була спрямована до депутатів Верховної Ради, оскільки парламентарі більше зобов'язані враховувати думку виборців округу, аніж Президент.

Правники загалом позитивно оцінюють систему електронних петицій. Утім, вони застерігають громадян від переоцінки нововведення. Керуючий партнер АО «Юскутум», адвокат А. Афян, наголошуючи на диспозитивності нововведення, підкреслює: «Петиція може бути цілком ефективною. Це ще один інструмент, що дає змогу людям реалізовувати безпосереднє волевиявлення, особливо з питань місцевого самоврядування. При цьому за допомогою петицій не можна приймати закони, вони не обов'язкові до виконання владою». Юрист юридичної фірми «Іляшев та Партнери» М. Буртовий виділяє таку позитивну рису закону, як обов'язковість реакції влади на електронні петиції. «Згідно з законом, на всі петиції органи влади мають дати відповідь, навіть якщо електронні звернення абсурдні. Якщо петицію підписало всього двоє людей, то вам влада також зобов'язана надати на неї персональну відповідь». За його словами, в законі прописано адміністративну відповідальність для чиновників, які не надали відповідь на петицію.

Погоджуючись з колегою, юрист-кримінолог, кандидат юридичних наук Г. Маляр разом з тим зазначає, що не варто переоцінювати зазначену ініціативу, оскільки будь-яка державна

інституція, у тому числі і Президент України, діє виключно у межах власної компетенції. Тому необхідно, щоб проблеми петиції входили до повноважень Президента. В іншому випадку вони будуть перенаправлені до тих державних органів, які мають вирішувати питаннями, що порушені в петиції.

Прихильно оцінили систему електронних петицій і в політологічному середовищі. Голова правління Центру соціологічних та політологічних досліджень «Соціовимір» С. Таран вважає, що навіть враховуючи певні недоліки електронних петицій, вони є ознакою відкритого суспільства. «Важливо, що в таких петиціях громадяни можуть об'єднуватися під загальними девізами і вимогами». На його думку, дуже добре, що Україна приєдналася до тих країн, де більше демократії та свободи.

За визначенням члена Громадської Ради Майдану, керівника Інституту практичної політики, політолога Б. Бабич, «електронні петиції – це дієвий інструмент спілкування з владою, вони можуть об'єднати соціум і надати владі шанс налагодити відкритий діалог з суспільством».

Отже, перші, найважливіші кроки в роботі системи електронних петицій в Україні зроблено. Законодавчі підвалини для її роботи закладено. Механізм запущено. Наскільки ефективним стане такий спосіб взаємодії суспільства і української влади, тепер буде залежати від останньої. Чи скористається цим інструментом влада для того, щоб не просто почути громадян, а вирішувати зазначені у зверненнях проблеми суспільства? Чим стане для України електронна петиція – «Vox populi» (глас народу) чи «Vox nihili» (пустий звук), незабаром покаже час (*За матеріалом: hist.msu.ru, asn.in.ua, drive.google.com, dw.com, pravda.com.ua, telegraf.in.ua, zakon4.rada.gov.ua, geograf.com.ua, slovaidilo.ua, petition.president.gov.ua, hromadskeradio.org, 5.ua, radiosvoboda.org, radiosvoboda.org, zakon4.rada.gov.ua, wcd.coe.int, misia.com.ua, reforms.in.ua, e-gov.by, lsej.org.ua, radiosvoboda.org*).

У ЦЕНТРИ СУСПІЛЬНОЇ УВАГИ

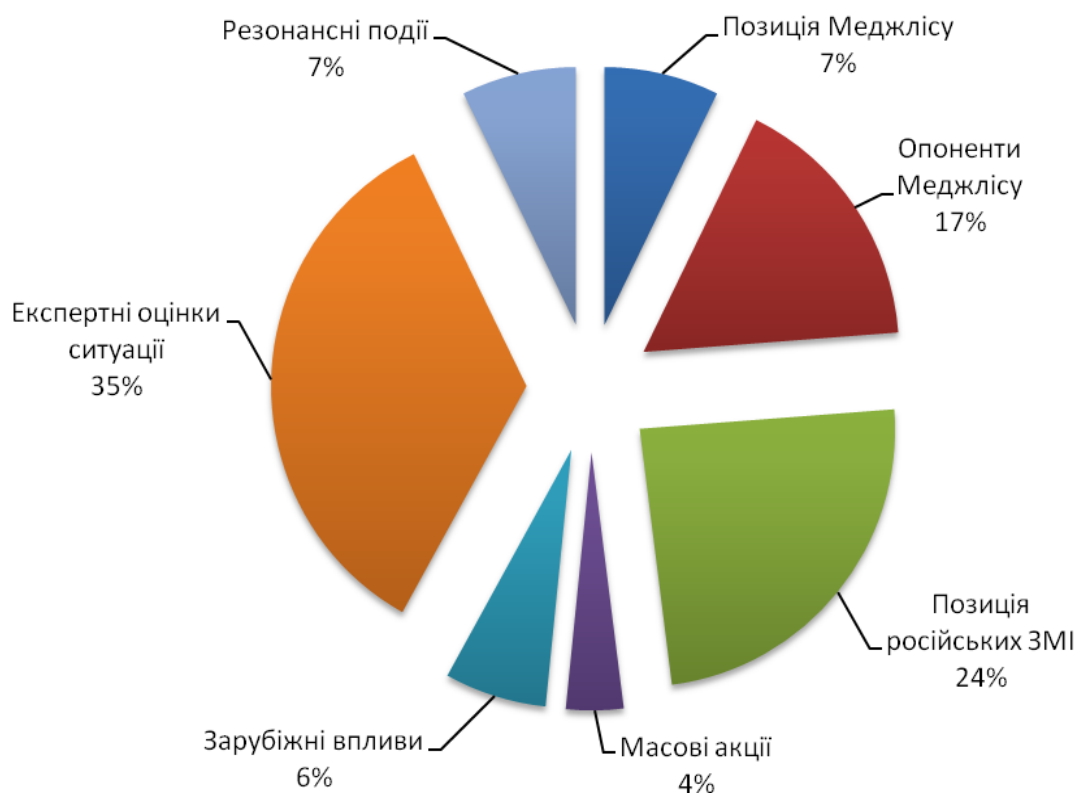
Питання кримських татар у висвітленні ЗМІ

Підготовка і виконання проекту:

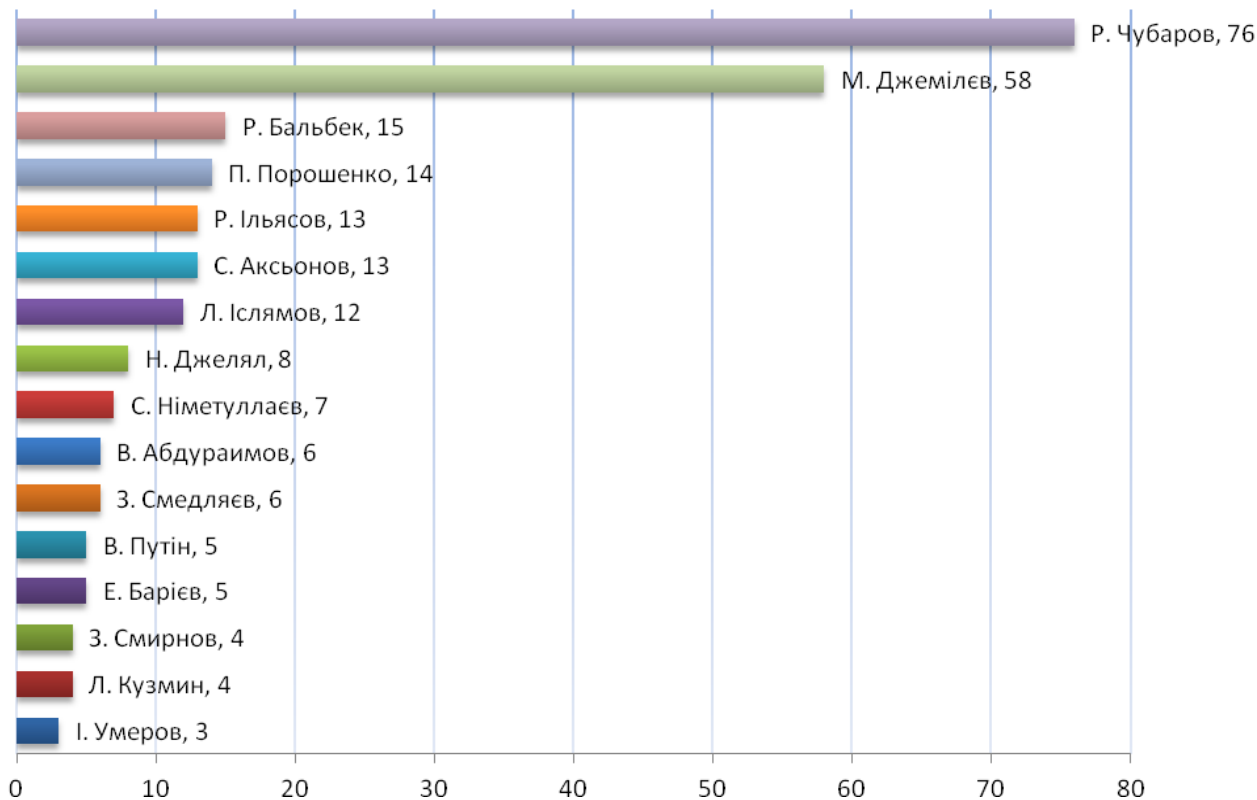
А. Берегельський, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

М. Грет, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

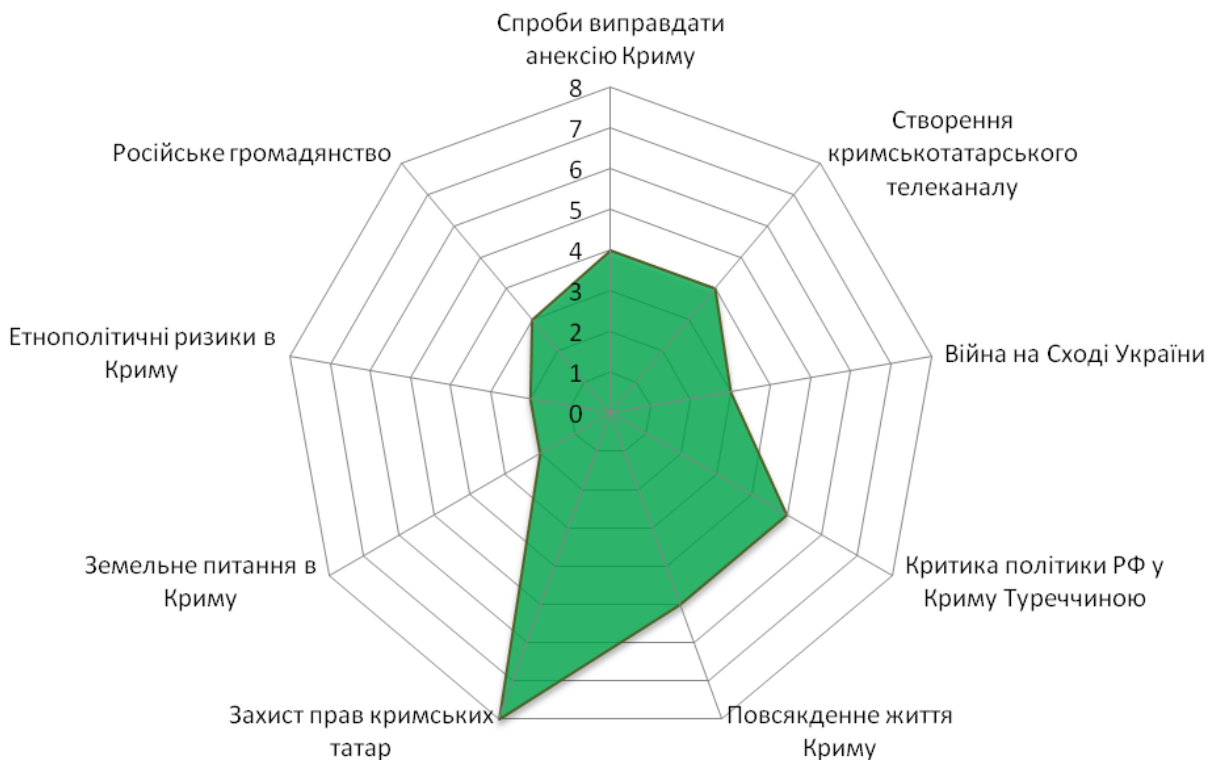
Співвідношення кількості публікацій за джерелами повідомлень

Найбільш згадувані персоналії в публікаціях щодо кримських татар

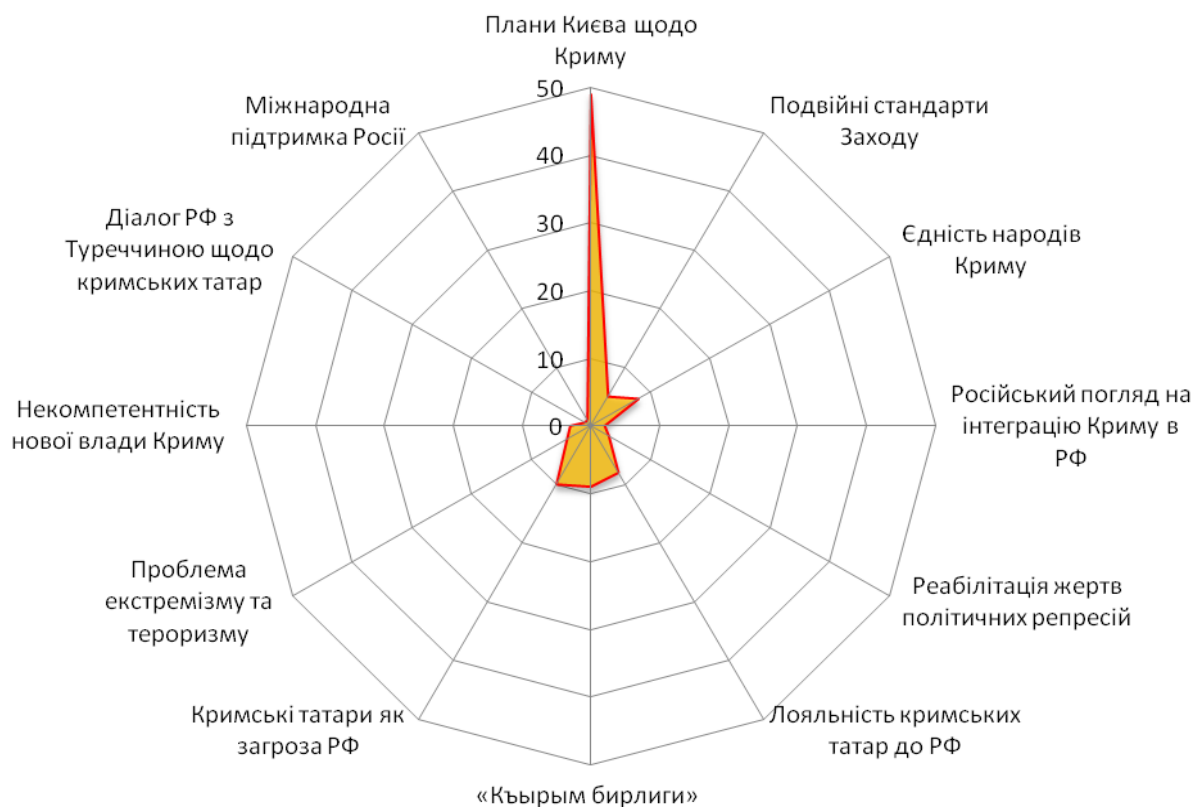
Спільні теми, що зустрічаються в проукраїнських і проросійських ЗМІ

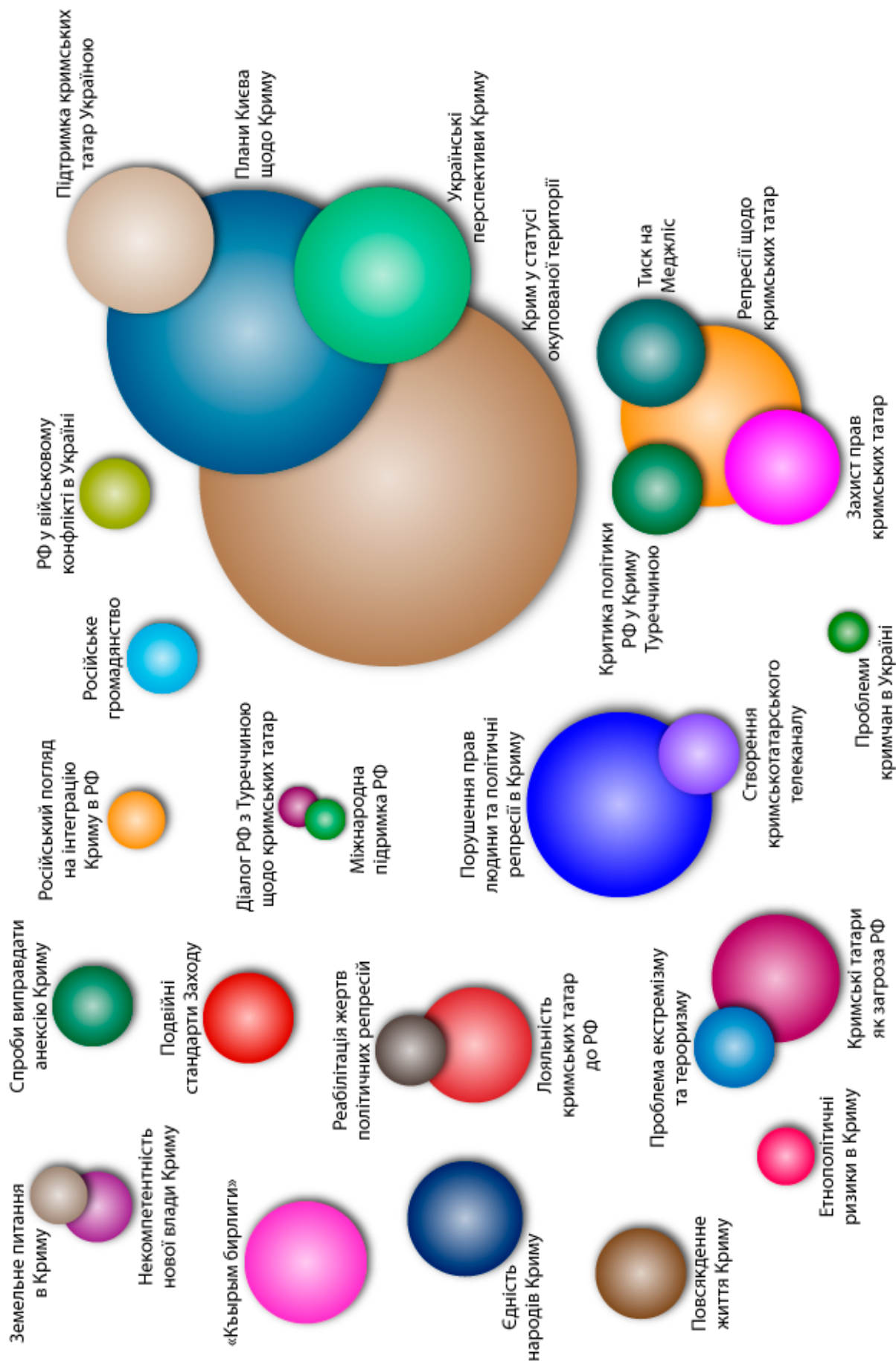
Теми, що характерні для проукраїнських ЗМІ

Теми, що характерні для проросійських ЗМІ

Головні теми щодо кримських татар у ЗМІ за вересень

I. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

**Виборчі права внутрішньо переміщених осіб:
думки та оцінки експертів**

25 жовтня 2015 р. на всій території України, крім тимчасово окупованих районів Донецької і Луганської областей та Криму, відбудуться вибори депутатів місцевих рад, міських та селищних голів.

Одне з найважливіших напередодні місцевих виборів питань – це забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Окупація Криму та військовий конфлікт на Сході України змусило майже 1,5 млн осіб переїхати в інші регіони країни – це близько 3 % всіх виборців України. Попри те, що військовий конфлікт у країні триває вже півтора року, ані Верховна Рада, ані ЦВК проблеми забезпечення конституційних прав для переселенців досі не розв'язали.

За даними Міністерства соціальної політики України та Державної служби з надзвичайних ситуацій, найбільше ВПО розміщено в Луганській (227 тис. 681 особа), Харківській (194 тис. 442 особи) та Донецькій (115 тис. 104 особи) областях. Найменша кількість розселених у Тернопільській (2 тис. 684 особи), Чернівецькій (2 тис. 731 особа), Івано-Франківській і Рівненській областях (по понад 3 тис. людей у кожній). У Києві зареєстровано близько 40 тис. переселенців з Донбасу.

Право вибору – це конституційна норма, тому держава має забезпечити її виконання. Однак це питання вкрай неоднозначне, тому що статус внутрішньо переміщених осіб отримали не лише ті громадяни, які перебувають на неокупованій частині України, але й ті, що користуються ним, номінально перебуваючи на територіях, не підконтрольних українській владі.

Конституція України та міжнародні стандарти однозначно визначають рівність прав усіх громадян, зокрема в питаннях виборчого права. Керівні принципи ООН з питань переміщення осіб у межах країни, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи,

Рекомендації ПАРЄ визначають зобов'язання держав щодо забезпечення на законодавчому рівні прав переміщених осіб під час виборів, у тому числі, і місцевих, однак, ці норми не були враховані Верховною Радою.

В українському законодавстві виникла правова колізія. У нормах Закону «Про тимчасово переміщених осіб» (2014 р.) ідеться про необхідність забезпечення виборчого права громадян, які змушені були переселитися в зв'язку з війною на Донбасі та окупацією Криму. Зокрема, у ст. 8 Закону йдеться про те, що внутрішньо переміщена особа «реалізує своє право голосу на місцевих виборах шляхом зміни місця голосування без зміни виборчої адреси».

Водночас у вересні 2015 р. набрав чинності новий Закон України «Про місцеві вибори», у якому законодавці не передбачили можливості голосування внутрішньо переміщених осіб, оскільки вони перебувають за межами населеного пункту, у якому прописані.

Незважаючи на те що експерти, депутати та громадські активісти після аналізу законопроекту пропонували до нього понад півтори тисячі поправок, у тому числі і щодо переселенців, закон був ухвалений без врахування інтересів ВПО.

Щоб вимушені переселенці мали право проголосувати і тим самим впливати на формування влади в містах, де вони нині мешкають, у Верховній Раді було зареєстровано три різні законопроекти.

У пояснювальних записках автори законопроектів посилаються на міжнародні стандарти, які захищають права внутрішньо переміщених осіб, а також норми ст. 24 Конституції України, яка передбачає рівність прав громадян, у тому числі виборчих.

Проектом закону «Про місцеві вибори» (щодо забезпечення права голосу внутрішньо переміщеним особам) (№ 2501-а від 12.08.2015 р.), підготованим депутатською

групою «Партія «Відродження», пропонується забезпечити реалізацію права голосу ВПО шляхом «тимчасової зміни місця голосування без зміни виборчої адреси», тобто, за місцем фактичного проживання.

Цей механізм такий самий, як і на національних виборах. Людина повинна звернутися до відділу соціального захисту, надати довідку ВПО та на її основі вимагати внесення до списків виборців. Однак така процедура одноразова, вона не стосується інших виборів – внутрішньо переміщена особа, яка була внесена до списків виборців цього року, не буде автоматично внесена до списків на наступних виборах.

Але, на думку одного з авторів альтернативного законопроекту, члена ГМ «ОПОРА» О. Ключева, існує певний ризик, що людина, яка просто вноситься в список виборців, не змінюючи своєї виборчої адреси, може на першому турі виборів мера проголосувати в одному місті, а через певний час на другому турі виборів голосувати в іншому. Тобто в законопроекті не передбачено механізму фіксації місця голосування виборця.

Альтернативний законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб» (№ 2501а-1 від 21.08.2015 р.), розроблений за сприяння ГМ «ОПОРА», донецького осередку Комітету виборців України та Інституту соціально-економічних досліджень, передбачає зміну виборчої адреси ВПО по так званому «заявницькому принципу». Тобто, якщо виборець-переселенець вважає себе мешканцем нової територіальної громади, інтегрувався та готовий брати участь в обранні органів місцевого самоврядування за місцем проживання, він повинен не пізніше ніж за 15 днів до дня виборів звернутися із заявою до органу ведення Реєстру виборців та змінити свою виборчу адресу на підставі чинної довідки ВПО. За такого механізму виборчі адреси тих громадян, які особисто не зверталися з відповідною заявою, зберігаються незмінними. Водночас законопроектом встановлюються обмеження на повторну зміну виборчої адреси

(протягом 365 днів). Зауважимо, що саме цей документ підтримують самі внутрішні переселенці.

Свою підтримку майбутньому закону, який зможе розв'язати проблему реалізації виборчого права для переселенців, висловила і низка громадських організацій: «КримSOS», «ВостокSOS», «ОПОРА», «Право на захист» та інші.

На захист цього проекту стала експерт Інституту суспільно-економічних досліджень Т. Дурнева. Вона зазначила, що цей законопроект – єдиний серед запропонованих, який оптимально враховує необхідність забезпечення конституційних прав внутрішньо переміщених осіб та специфіку місцевих виборів. Він убезпечує виборчий процес від можливих маніпуляцій та гарантовано дає право переміщеним особам обрати представницькі органи на новому місці проживання.

Третій «Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення виборчих прав внутрішньо переміщених осіб» (№ 2501а-2 від 26.08.2015 р.) запропоновувала член фракції «Опозиційний блок» Ю. Львовчкіна. Її варіант закону передбачає автоматичне включення всіх переселенців у списки виборців за місцем проживання. Як зазначається, мова йде не про фактичну адресу проживання, а про відмітку міграційної служби на довідці про взяття на облік ВПО. У цій відмітці міграційна служба може зазначити як фактичну адресу проживання переселенців, так і адресу відділу соцзахисту, до якого належить переселенець, або ж адресу підрозділу міграційної служби, яка працює на території переселення. Іншими словами, за такої процедури виборчі списки можуть бути укладені некоректно. Людина може фактично проживати на одному виборчому окрузі, а внесена до списків голосування в іншому.

Проте жоден із законопроектів не дає відповіді на питання, чи зможуть на цих виборах голосувати ВПО, які юридично не є членами місцевих громад, на території яких вони проживають. Тому це питання залишається дискусійним.

Як зазначає частина експертів, спроби окремих депутатів внести на розгляд

Верховної Ради законопроекти, що надають право переселенцям брати участь у місцевих виборах, порушують ст. 24 Конституції України, яка передбачає рівність прав громадян, створюючи для внутрішньо переміщених осіб особливі правила визначення належності до територіальної громади і не даючи таких можливостей іншим громадянам України.

На специфіку місцевих виборів акцентує увагу народний депутат О. Черненко. Він наголошує, що вибори в органи самоврядування тим і відрізняються від виборів до Верховної Ради України чи Президента, що місцеву владу обирає місцева громада, тобто громадяни, які постійно проживають на території, на якій проводяться вибори. А іншого способу довести праввідносини громадянина і громади, окрім реєстрації, на жаль, в Україні нині не існує.

З ним погоджується голова правління Комітету виборців України О. Кошель. Положення цих законопроектів суперечать самому принципу місцевого самоврядування, тому, що місцеві вибори – це вибори, де територіальні громади обирають свою владу. Насамперед виникає питання, чи можна вважати переселенців повноцінними членами тієї чи іншої територіальної громади, зважаючи, що далеко не всі внутрішні мігранти планують залишатися жити там, де мають надію зараз обирати місцеву владу.

На жаль, на практиці не існує механізму, який дав би змогу відділити тих, хто вже є членами нових громад, і тих, хто такими не є. І жоден із законопроектів не пропонує, як це можна було б зробити.

Комітет виборців України виступає проти прийняття будь-якого із законопроектів, оскільки вони надають привілеї переселенцям стосовно інших членів територіальних громад, які також не можуть голосувати на місцевих виборах.

Як зазначає КВУ, окрім 1,5 млн переселенців, ще близько 13 млн громадян матимуть труднощі з голосуванням. На місцевих виборах не голосують трудові мігранти (причому йдеться не лише про тих, хто за кордоном, а й тих, які просто живуть в іншому місті України), військовослужбовці, добровольці,

люди без реєстрації через відсутність житла чи з релігійних переконань, а також люди, які багато років проживають в одній громаді, але зареєстровані в іншій.

Заступник голови Центральної виборчої комісії А. Магера називає несправедливим те, що зміни до законодавства стосуватимуться лише тих переселенців, які переїхали в Україну. А що робити з переселенцями, які перебувають у Росії, Польщі, Білорусі? Тому, на його думку, треба відштовхуватись від якогось одного спільного знаменника, а «не робити рівних і рівніших в цій ситуації».

Загалом, ідея права вибору територіальної громади, до якої особа належить, є прогресивною, але її реалізація повинна бути більш продуманою, та стосуватися всіх громадян України, а не лише певної категорії, зазначається в заяві Комітет виборців України.

На переконання О. Кошеля, тема голосування внутрішньо переміщених осіб – дуже політизована.

Участь вимушено переселених людей у виборах – дійсно проблема всеукраїнського масштабу, оскільки кожен громадянин повинен реалізовувати своє право голосу. Але громадськість має підійти до розв'язання проблеми без поспіху і максимально виважено, наголошує лідер Національної демократичної партії України О. Чинка. Бажання здійснити швидкі зміни часто не дає ефекту, і, на її думку, у випадку з участю переселенців у місцевих виборах може сильно погіршити ситуацію. Такі питання не вирішуються за кілька місяців, як це сьогодні намагаються зробити «зацікавлені» парламентарі. А прискорені темпи наводять на думки про те, що деякі кандидати можуть просто використати голоси переселенців у власних цілях.

Питання голосування переселенців на виборах 25 жовтня стоїть дуже гостро. На думку А. Магери, зміна нині законодавства на користь внутрішньо переміщених осіб внесе плутанину у виборчий процес.

Крім того, як зазначив очільник КВУ О. Кошель, у разі прийняття якогось із трьох проектів, «ми будемо мати серйозні технічні проблеми» (як внести дані в Держреєстр, як змінити програмне забезпечення).

З такою думкою погоджується і А. Магера, оскільки Державний реєстр виборців побудований за певним алгоритмом та механізмом. Зміна його під час виборчого процесу може потягнути за собою помилки зі списком виборців. Можливі помилки в Державному реєстрі виборців експерти пов'язують і з недостовірністю даних у реєстрі переселенців. На сьогодні, за даними військово-цивільних адміністрацій Донецької та Луганської областей, багато переселенців повернулися у свої домівки. На території України вони отримують виплати, а проживають на території, підконтрольній бойовикам.

Також, на думку значної кількості експертів, переселенці можуть вплинути на результати виборів сильніше, ніж корінне населення певної місцевості. Так, за словами А. Магери, в Україні існують райони, де кількість внутрішньо переміщених осіб перевищує кількість виборців району.

За словами юриста КВУ С. Пікуля, якщо питання суттєвого впливу переселенців на формування місцевої влади для Західної та Центральної України навряд чи є актуальним, то для прифронтових міст це може стати справжньою проблемою.

Наприклад, у Марківському районі Луганської області ВПО становлять 160 % від загальної кількості виборців, Артемівську Донецької області – 77 %, Новогродівці – 72 %, Костянтинівці – 70 %, Ізюмі Харківської області – 55 %, і ще низка міст і районів, де відповідний показник коливається від 20 до 60 %. Тобто тут будуть порушені права вже місцевих жителів у разі, якщо на дільниці прийдуть ВПО.

У зв'язку з цим в Україні може виникнути ситуація, коли, при невеликій різниці між кандидатами, вибір того, хто буде очільником громади або хто буде депутатом у певному окрузі, будуть вирішувати не представники територіальної громади, а внутрішньо переміщені особи.

Тому тема виборів та права переселенців загострила ще одну проблему – готовності чи неготовності громад українських міст та сіл давати переселенцям право голосу.

Також є висока ймовірність того, що переселенці просто стануть знаряддям в руках недобросовісних кандидатів, які зазвичай готові на все заради досягнення бажаного результату. Так звані «пенсійні туристи» та ті, що їздять за продуктами, можуть стати чудовим механізмом фальсифікацій виборів, ще кращим ніж знамениті «відкриті талони» або «каруселі».

На думку народного депутата від БПП В. Денисенка, для ВПО набагато більшою є проблема соціальної та економічної адаптації. Під Верховною Радою відбувся лише один мітинг (14 вересня 2015 р.), на який зібралось чоловік 200, і з них активістів із громадських організацій було більше ніж, самих переселенців. Отже, переконаний народний депутат, самої проблеми насправді не існує.

Її порушують чотири структури – це «Опозиційний блок» та його крило у вигляді «Фонду Ріната Ахметова», завдання яких полягає у тому, щоб показати, що вони пам'ятають про переселенців з Донбасу, щоб на наступних парламентських виборах вони проголосували за них.

За цей електорат також бореться партія «Відродження», яка зареєструвала свій законопроект про дозвіл переселенцям голосувати на місцевих виборах. Вони також борються за цей електорат під парламентські вибори, прекрасно розуміючи, що дати можливість біженцям проголосувати на місцевих виборах неможливо. І це – громадська організація «Опора», яка лобіює ухвалення змін до закону, які передбачають можливість голосування для переселенців.

В українському суспільстві є і друга частина експертів, громадських діячів, самих переселенців, які вважають небажання держави реінтегрувати цю дуже масштабну групу громадян до виборчого процесу, порушенням загального кодексу прав людини, який приймається і визнається усім цивілізованим світом.

Уповноважена Верховної Ради з прав людини В. Лутковська переконана, що позбавлення виборчих прав дискримінує переселенців, і таке обмеження не має правомірної, об'єктивної

та обґрунтованої мети. Ситуація становить непрямую дискримінацію за ознаками місця проживання та належності до ВПО і суперечить стандартам міжнародного права, Конституції, законам України, а також зобов'язанням України щодо забезпечення сталої інтеграції ВПО за місцем переміщення. Такої ж думки і координатор виборчих і парламентських програм громадянської мережі «ОПОРА» О. Айвазовська.

Представники громадських організацій, що займаються питаннями вимушених переселенців, звернулися до керівництва України із закликом не допустити непрямую дискримінацію переселенців і надати їм право обирати органи місцевого самоврядування.

У відкритому зверненні громадських діячів, оприлюдненому на сайті ініціативи КримSOS, наголошується, якщо тимчасово переміщені особи не братимуть участь у місцевих виборах і не стануть суб'єктами місцевої політики, вони не зможуть розраховувати на реальне розв'язання своїх насущних проблем, які залежать від поточної і стратегічної діяльності органів місцевого самоврядування України. Активісти зазначають, що в умовах агресії з боку Росії участь внутрішньо переміщених осіб у виборчому процесі повинно розцінюватися як дійовий засіб їх інтеграції в суспільстві.

Активістка Н. Пашкова вважає, якщо влада таки не дозволить переселенцям проголосувати на місцевих виборах 25 жовтня, то в суспільстві існуватиме значна соціальна напруженість, що може призвести до негативних наслідків. Експерт Т. Дурнева також вважає, що надання права голосу переселенцям знизить рівень напруженості.

На думку виконавчого директора Донецької обласної організації ВГО «Комітет виборців України» С. Ткаченка, українське керівництво не сприяє розв'язанню проблеми тому, що таким чином забезпечується повернення внутрішньо переміщених громадян додому. Щоб після того, коли вирішиться конфлікт на Донбасі, люди повернулись назад і голосували за місцем колишнього проживання, створивши на Донбасі українське середовище. За словами аналітика, таке бажання досить позитивне, але реалізація

цього наміру має неконституційні ознаки: фактично, створивши такі умови, змушувати людей повернутися. А людина повинна мати право вибору. Опинившись в таких умовах, вона має сама вирішити: повертатися додому чи залишатися на місці свого тимчасового проживання, наголосив експерт.

Народний депутат Г. Гопко, яка підписалася під законопроектом № 2501а-1, бачить надання можливості голосувати переселенцям як спосіб їхньої інтеграції у нову територіальну громаду. За її словами, реалізація виборчого права може стати дієвим інструментом будівництва політичної нації та продемонструє дії держави відповідно до вимог міжнародних конвенцій, зокрема, Парламентської асамблеї Ради Європи і різних міжнародних документів.

Ті, хто так завзято переймаються питанням права голосу, апелюють до європейського законодавства, яке передбачає голосування переселенців з інших європейських держав. Але тут є суттєва різниця: Євросоюз – це квазідержавна, у якій, по суті, існує така інституція як громадянство ЄС.

Позбавлення майже 1,5 млн внутрішньо переміщених осіб можливості реалізувати виборче право може дуже негативно вплинути в тому числі на лібералізацію візового режиму, оскільки у Європі тема дискримінації – одна з ключових, переконаний представник уповноваженого М. Чаплига.

Без ухвалення змін до законодавства, які реалізують активні виборчі права на місцевих виборах для переселенців, неможливо говорити далі про якусь цілісну стратегію, цілісне розуміння державою того, що робити з внутрішньо переміщеними особами, і реалізацію їхнього права на інтеграцію в нові громади. М. Чаплига також зауважив, що Україна мала би створити єдиний документ, який би визначав принципи діяльності держави щодо такої категорії громадян, однак його дотепер не існує.

Питання про те, чи повинні тимчасово переміщені особи голосувати на місцевих виборах, неоднозначно сприймається і самими переселенцями. Журналіст-переселенець Д. Казанський звертає увагу на те, що

переселенці однаково обмежені в правах з українцями, які живуть не за місцем реєстрації і теж не можуть голосувати на місцевих виборах. Він додав, що не вважає себе «ущемленим», і не має претензій до української влади через неможливість брати участь у місцевих виборах. Водночас Д. Казанський зазначив, що тимчасово переміщені особи повинні мати право голосувати на парламентських чи президентських виборах, оскільки це їхнє право, як громадян України.

Керівниця громадської організації «Донбас український» С. Шиян, переселенка з Алчевська, теж не поділяє бажання надати право голосу переселенцям. На її думку, більша частина переселенців ще не ідентифікували себе з визначеним місцем проживання, оскільки не знає внутрішнього менталітету регіону. Окрім того, за словами С. Шиян, багато переселенців перебувають у скрутних життєвих обставинах і можуть спокуситись на якісь вигоди.

А голова ГО «Новий Маріуполь» М. Подибайло виступає за скасування місцевих виборів через порушення прав громадян, оскільки не дотримуються права ні внутрішніх переселенців, ні воїнів, які захищають Україну, а це кілька десятків чоловіків. Визнаючи проблему «пенсійних туристів», вона наголосила, що люди, які думають як їм вижити, не готові робити раціональний вибір, і до влади можуть прийти популісти.

Нардеп В. Денисенко також називає зареєстровані в Раді законопроекти не більше ніж популізмом і спробою погратися на достатньо подразнюючих питаннях, що може призвести до більших проблем, ніж неможливість проголосувати на цих виборах.

Є серед переселенців багато тих, хто вважає дискримінацією позбавлення їх права голосувати на місцевих виборах. Вони впевнені, що за рік встигли ознайомитися з місцевими проблемами, оскільки користуються тією ж соціальною інфраструктурою, сплачують у місцевий бюджет податки. І тому хочуть впливати на вирішення місцевих проблем на рівні з членами громади.

Голова ГО «Переселенці Криму та Донбасу» О. Черенкова, яка проживає в Луцьку, пояснює,

що перспектива зміни виборчої адреси дуже лякає внутрішньо переміщених осіб, які ототожнюють цю процедуру з повним «відреченням» від своєї домівки. Крім того, відповідно до законодавства, отримавши прописку або принаймні уклавши офіційний договір-оренди на житло, переселенець втрачає право на державну допомогу по оплаті житла. Тому виходить двоєка ситуація, і люди вже мають самі визначати, що для них важливіше: участь у виборах чи державна дотація.

Правове становище внутрішньо переміщених осіб стало предметом широкого обговорення під час прес-брифінгів, прес-конференцій та круглих столів.

Можливість надання права голосувати на місцевих виборах для переселенців, використання державою місцевих виборів, як інструменту інтеграції переселенців в українське суспільство, активно обговорювалися на прес-брифінгу «Викреслені зі спільноти: депутати позбавили переселенців права голосу», (16 липня 2015 р.); на круглому столі «Вибори як механізм інтеграції: як забезпечити виборчі права внутрішньо переміщених осіб»? (16 вересня 2015 р.); на прес-конференції «Ефективність влади у вирішенні проблем жителів Донбасу і тимчасово переміщених осіб»; під час круглого столу «Чи мають право голосу переселенці» (30 вересня 2015 р., Чернівці). В обговоренні «гарячих» питань брали участь правові аналітики, експерти Українського інституту стратегій глобального розвитку та адаптації, активісти громадських організацій «КримSOS» та «Восток-СОС», народні депутати України, представники уповноваженої Верховної Ради з прав людини.

Міжнародні стандарти засвідчують необхідність належного законодавчого та практичного забезпечення виборчих прав громадян – внутрішньо переміщених осіб.

Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи (2006) «Щодо внутрішньо переміщених осіб» передбачають здійснення державами-членами належних правових та практичних заходів для того, щоб ВПО ефективно здійснювали своє право голосу на національних, регіональних або місцевих виборах, і забезпечення, щоб

це право не порушувалося перешкодами практичного характеру.

Рекомендації 1877 (2009) Парламентської Асамблеї Ради Європи звертають увагу держав на необхідність прийняття всіх заходів для того, щоб ВПО реалізовували своє право на участь у громадському житті на усіх рівнях, включаючи право голосувати або виставляти свою кандидатуру на виборах.

Неможливість внутрішніх переселенців голосувати на місцевих виборах в Україні не лише не відповідає міжнародним стандартам у частині забезпечення виборчих прав цієї групи громадян, а й суперечить зобов'язанням української держави забезпечити інтеграцію ВПО.

Міжнародні установи, дипломатичні представництва, правозахисні організації неодноразово наголошували на важливості надання права голосу ВПО. Зокрема, голова представництва ЄС в Україні Я. Томбінській переконаний, що дуже важливо, аби «діяльність ЦВК передбачала належні умови для цілковитого використання свого права на участь у голосуванні кожною внутрішньо переміщеною особою».

У Європейському парламенті також виступають за надання права внутрішньо переміщеним громадянам України брати участь у місцевих виборах у жовтні 2015 р. (навіть якщо вони не зареєстровані офіційно). Про це заявив депутат Європарламенту від британської опозиційної партії лейбористів Р. Ховітт.

Занепокоєння щодо виборчих прав ВПО відобразилося, зокрема, у звіті ОБСЄ з оцінки потреб щодо організації моніторингової місії за виборами 25 жовтня та у звіті Української Гельсінської Спілки з прав людини за перше півріччя 2015 р.

Як зазначив представник України в Венеціанській комісії В. Пилипенко, Венеціанська комісія наполягає на праві вимушених переселенців з Донецької та Луганської областей і Криму голосувати на місцевих виборах за місцем їхнього фактичного проживання.

У міжнародній практиці існують різні підходи до забезпечення виборчих прав переселенців

на місцевих виборах. В Азербайджані виборчі права внутрішніх переселенців забезпечені на національному рівні, але їх голосування на місцевих виборах не передбачено. У свою чергу, відповідно до виборчого кодексу Грузії, внутрішньо переміщені особи включаються до єдиного списку виборців, у тому числі і на місцевих виборах, за місцем їх фактичного проживання. А в Бельгії та Португалії навіть громадяни України, які там живуть, мають право обирати місцеву владу. У США для того, аби отримати право голосувати на місцевих виборах необхідно мати лише договір оренди житла та робочий контракт.

У Великобританії право на голосування за місцеву владу мають громадяни всіх країн ЄС: якщо ти живеш на цій території, платиш тут податки – ти маєш право обирати місцеву владу. У Франції кілька років тому почалася дискусія про те, щоб дозволити мігрантам голосувати на місцях, навіть, не маючи громадянства та французького паспорта.

Аби дозволити виборцю здійснити свій вибір незалежно від обставин існують альтернативні види голосування. Європейські практики розв'язують проблему реалізації активного виборчого права таким чином: голосування поштою (Греція, Бельгія, Великобританія), голосування за довіреністю (Нідерланди, Франція, Бельгія) та найпрогресивніший спосіб – голосування через Інтернет (було апробовано в Естонії, Португалії та Франції).

Інтернет-урядування окремих європейських держав стає певним індикатором успішного розвитку країни загалом. Найбільш успішним прикладом нині вважається Естонія. У 2000 р. у країні було введено електронну ідентифікаційну карту. Її, як і паспорт, має кожен дорослий громадянин країни. Вона дає змогу контролювати банківські рахунки, користуватися електронним підписом, подавати декларацію в податкову, оплачувати транспортні послуги в найбільших містах, подорожувати країнами ЄС, а віднедавна – ще й брати участь у виборах.

Вибори через Інтернет – особлива новація естонців. Щоб скористатися такою можливістю, жителю Естонії потрібна дійсна

ID-карта, комп'ютер, плата для зчитування карт та завантажена із сайту виборчої комісії програма. Голосувати можна протягом 4–6 днів, причому за цей час можна скільки завгодно разів змінювати свій голос. В останній день виборчого періоду відданий голос змінювати вже не можна.

Уперше експериментальний досвід онлайн-демократії було застосовано на місцевих виборах у 2005 р. За два роки таким чином можна було вже обрати парламент країни. Варто зазначити, що електронне голосування – лише одна з електоральних можливостей. Традиційна процедура голосування також була збережена як альтернатива.

Під час місцевих виборів 2009 р. можливістю інтернет-голосування скористалися 9,5 % громадян, а вже під час парламентських виборів 2011 р. їх кількість зросла до 24,5 %. На місцевих виборах у жовтні 2013 р. правом електронного голосу скористався президент країни Т. Ільвес, який у цей час був у відрядженні в Македонії.

Закон про ID-карти вже прийнятий і в Україні, і запрацює з 1 січня 2016 р. – і у майбутньому теж може стати можливістю для голосування.

На думку заступника голови Центральної виборчої комісії А. Магери, електронне голосування на виборах в Україні може бути запроваджене через п'ять років.

Впровадження ідеї електронного голосування та можливості ідентифікації громадян за допомогою ID-посвідчень обговорювали в Хмельницькому. Представники Всеукраїнської громадської організації «Центр підтримки громадських ініціатив» презентували оптимальну модель роботи Державного реєстру виборців. За словами експерта «Центру підтримки громадських ініціатив» В. Пінковського, багато виборців в Україні не голосують на виборах через те, що не мають такої можливості (переселенці, військовослужбовці зі зони АТО, українці, які перебувають за кордоном, люди, які нездатні самотійно пересуватися). Завдяки електронному голосуванню, говорить експерт, знизиться рівень фальсифікації, корупції під час виборів, кожен громадянин матиме змогу самотійно простежити чи дійшов їхній голос

до виборця, а також економиться значна сума коштів.

Також В. Пінковський наголосив, що естонська влада публічно заявила, що може надати Україні програми забезпечення впровадження електронного голосування й ID-карток, сервер і фахівців для навчання. Але поки що експерти, IT-спеціалісти лише обговорюють можливість впровадження електронних виборів, на практиці ж не має чіткого та послідовного механізму впровадження технологій, немає потрібної законодавчої бази.

Українське суспільство перебуває на стадії пошуку механізмів взаємодії з внутрішньо переміщеними особами. Через трагічні для країни події вимушених переселенців у країні неймовірно багато: явище, яке в Україні відбулося вперше в історії незалежності. Це люди, обтяжені величезною кількістю проблем від побутових до світоглядних. І від того, наскільки швидко вони зможуть відчутти себе повноцінною часткою приймаючих громад та адаптуються на новому місці проживання залежить, у тому числі, «температура» суспільства в цілому.

Немає сумніву, що кожен громадянин України повинен мати можливість реалізувати своє право обирати органи влади, і те, що частина людей, імовірно, не матиме можливість його використати, не є позитивом.

Однак, зважаючи на специфіку місцевих виборів, коли владу собі обирають окремі громади, до розв'язання цієї проблеми потрібно підходити з максимальною обережністю.

Найбільш оптимальний вихід із ситуації може складатись із кількох кроків. Перший – провести найближчі місцеві вибори без змін до законодавства стосовно голосування переселенців. Такий крок повинен супроводжуватися детальним роз'ясненням, чому відбувається саме так. Без сумніву, свідомі українці, які вимушені були стати переселенцями, зрозуміють таку необхідність.

Другий крок – після найближчих виборів, до того як у 2017 р. відбудуться наступні місцеві вибори, розробити законопроект для розв'язання проблеми з максимальним

прорахунком усіх ризиків та виведенням найбільш оптимальної формули участі у виборах переселенців.

Зазначені вище пропозиції стосуються лише місцевих виборів. Безумовно, переселенці повинні мати право голосувати на загальнонаціональних виборах – Президента та Верховної Ради, а також брати участь у всеукраїнських референдумах. У цих випадках зникає специфіка впливу на результати виборчого процесу, яка існує під час місцевих виборів.

Для того, щоб реалізувати виборче право громадян, потрібна перереєстрація ВПО для того, щоб держава мала чіткий перелік тих громадян, які є внутрішньо переміщеними особами. Крім того, законодавчі зміни повинні надавати право голосу не тільки внутрішнім переселенцям, а й іншим категоріям громадян (військовослужбовцям, трудовим мігрантам тощо).

Коли всі питання та перешкоди будуть вирішені та враховані, участь переселенців у виборчому процесі стане дієвим способом їхньої інтеграції в суспільство (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: «Слово і Діло» (<http://www.slovoidilo.ua>); Портал новин ТОВ «СТУДІЯ ТИСА ФМ» ([*tiszaneews.org.ua\); сайт Радіо Свобода \(<http://www.radiosvoboda.org>\); «Zaxid.net» \(<http://zaxid.net>\); Інформаційне агентство Волинські Новини \(<http://www.volynnews.com>\); газета «Закон і Бізнес» \(<http://zib.com.ua>\); телеканал 112 Україна \(<http://ua.112.ua>\); Телеканал новини «24» \(<http://24tv.ua>\); сайт Національної Демократичної партії України \(<http://ndemocratic.org.ua>\); Центр інформації про права людини \(<http://humanrights.org.ua>\); сайт Крим.Реаліті \(<http://ua.krymr.com>\); ГО «Громадське радіо» \(<http://hromadskeradio.org>\); сайт Вголос \(<http://vgholos.com.ua>\); газета «Слобідський край» \(<http://www.slk.kh.ua>\); сайт Громадянської мережі ОПОРА \(<http://www.opora.ua.org>\); Український інститут стратегій глобального розвитку і адаптації \(<http://uisgda.com>\); сайт «Набат-время знать більше» \(<http://nabat.in.ua>\); Агенція регіональної інформації та аналітики \(<http://galinfo.com.ua>\); сайт Чернівецької обласної громадської організації «Комітет виборців» Буковинська толока \(<http://buktoloka.com.ua>\); КримSOS \(<http://krymsos.com>\); інформаційний портал Znaj.ua \(<http://znaj.ua>\); проект MediaSapiens \(<http://osvita.mediasapiens.ua>\); сайт «Велика Ідея» \(<https://biggggidea.com>\); ГО «15 ГРОМАДА» \(<http://www.15gromada.vn.ua>\); media-корпорація «Є» \(<http://ye.ua>\).*](http://www.</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

I. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Громадянська блокада Криму: оцінки експертів

На тлі подій на Сході України питання Криму поступово почало відходити на другий план та майже зникло з порядку денного дипломатів, політиків, міжнародних медіа.

Українські урядовці час від часу поверталися до питання анексії півострова. Так, у зверненні до учасників II Всесвітнього конгресу кримських татар Прем'єр-міністр України А. Яценюк підкреслив, що Україна буде захищати права і свободи кримськотатарського народу. Коментуючи виступ глави МЗС РФ С. Лаврова, секретар Ради національної безпеки і оборони України О. Турчинов запевнив, що питання Криму може бути закритим лише після звільнення півострова від окупантів. Кримське

питання для міжнародного співтовариства, як і раніше, не закрите, заявив міністр закордонних справ України П. Клімкін, окупація півострова Російською Федерацією ніколи не буде визнана міжнародним співтовариством.

Водночас доводиться констатувати, що Українська держава не має чіткої стратегії поверненню Криму, не розв'язують проблему російської окупації Криму також ні «Нормандський формат», ні Мінські угоди. Тим часом аналіз повідомлень ЗМІ, заяв кримськотатарських активістів, висновків правозахисних організацій щодо порушення прав кримських татар і навіть їх переслідування засвідчує поступове погіршення ситуації за умови невідомості

дипломатичних способів її вирішення. Саме цими обставинами пояснюється позиція Меджлісу кримськотатарського народу (далі – Меджліс), який оголосив, що змушений йти на блокування окупованого півострова для того, щоб повернути питання Криму до порядку денного українського й світового.

Ще 8 вересня 2015 р. лідер кримських татар М. Джемільєв, голова Меджлісу кримськотатарського народу Р. Чубаров та віце-президент Світового конгресу кримських татар Л. Іслямов повідомили про підготовку акції «Громадянська блокада Криму». Було оголошено, що 20 вересня 2015 р. о 12:00 для вантажівок будуть перекриті всі три дороги, що ведуть з материкової України в Крим, але пересування людей і легкових автомобілів буде безперешкодним.

Оголошуючи про намір розпочати громадянську блокаду окупованого Криму з метою припинити постачання українських продуктів та ресурсів на півострів, лідери кримських татар назвали неприпустимою та абсурдною ситуацію, коли Україна продовжує забезпечувати окупований півострів усім необхідним. Вони також наголосили, що за нинішніх умов Україна не має морального права вимагати від інших держав дотримуватися блокади Криму, адже сама продовжує торгівлю.

Українська держава, не маючи важелів впливу на окупантів, одночасно надала преференції українському бізнесу щодо торгівлі з окупованим півостровом. Відтак склалася ситуація, коли, з одного боку, мало не щодня фіксуються випадки утискання та репресій проти українських громадян, а з іншого – український бізнес продовжує постачання окупованому півострову.

За словами М. Джемільєва, Україна справно постачала на окуповану територію і воду, і електрику, і продукти харчування. Близько 80 % продуктів харчування, 85 % електроенергії та 80 % поливної води окупований Крим отримує з материкової України. За п'ять місяців поточного року товарообіг між Кримом і Україною сягнув 475 млн дол. (*інфограф. 1*)

Пояснюючи суть заявленої акції, Р. Чубаров особливо наголошує, що йдеться

про громадянську блокаду, яка передбачає комплекс заходів і перелік вимог як до влади РФ, так і України. Другий істотний момент: блокада поставок у Крим не є акцією виключно кримських татар і не є акцією Меджлісу, попри те що була озвучена його лідерами. Це буде акція всіх кримських українців, які втомилися чекати від української влади реальних кроків з деокупації півострова та захисту прав його жителів.

І лідери Меджлісу, і представники громадянського суспільства неодноразово виступали із закликом використати формулу «продовольство – в обмін на права людини» як мінімум для того, щоб у Криму припинилися репресії за політичними та етнічними мотивами. Але ні Україна, ні міжнародна спільнота не змогли реалізувати ефективні механізми захисту прав і свобод громадян України, які проживають в окупованому Криму.

На переконання організаторів блокування, завдання цієї акції полягає в тому, щоб звернути увагу громадськості на той безлад, який чиниться на адмінкордоні, і врегулювати відносини з окупаційним режимом.

Лідери кримських татар представили «Вимоги учасників громадянської блокади Криму до властей РФ», де перелічено низку вимог:

– звільнення українських політв'язнів – делегата ПАРЄ Н. Савченко, кінорежисера О. Сенцова, антифашиста О. Кольченка, А. Чийгоза, М. Дегерменджі, А. Асанова, Т. Смедляєва;

– усунення незаконних перепон для роботи кримськотатарських та українських ЗМІ в Криму;

– безперешкодний допуск до Криму іноземних журналістів та міжнародних спостерігачів, які наглядають за дотриманням прав людини;

– припинення кримінального й адміністративного переслідування кримських татар та інших громадян України в Криму;

– зняття заборони в'їзду до Криму лідерам кримськотатарського народу М. Джемільєву та Р. Чубарову, а також активістам національного руху кримських татар І. Юкселю та С. Кадирову.

Крім правозахисної цей захід має і економічну мету. Ідеться про докорінну зміну державної політики України щодо діяльності юридичних і фізичних осіб на окупованій території АР Крим і Севастополя, порядок руху товарів і пересування людей. У результаті російська адміністрація в Криму має отримати максимум проблем для утримання Криму, а українські громадяни – мінімум проблем з перетином адмінкордону та забезпеченням себе продуктами першої необхідності.

За словами Р. Чубарова, кримські татари виступають за створення вільної економічної зони на території Херсонської області, що межує з Кримом. Також було запропоновано створити на українському боці адмінкордону продуктові хаби – роздрібні ринки, де мешканці Криму з українськими паспортами зможуть закуповувати товари за доступними цінами. На думку організаторів акції, за умови створення продуктових хабів олігархи будуть змушені працювати в прозорій системі і гроші будуть залишатися в Україні.

Блокування буде проходити в кілька етапів. Продуктова блокада, розпочата 20 вересня, – це перший етап. Припинення поставок електроенергії до Криму може стати наступним етапом блокади Криму. Про це під час телемарафону «Україна понад усе» заявив голова Меджлісу. За його словами, те, якими будуть наступні етапи залежить від багатьох факторів, хоча самі чинники він не уточнив.

Слід зауважити, що в озвучених вимогах немає традиційних політичних вимог Меджлісу про статус кримськотатарського народу, національно-територіальну автономію, захист прав тільки цього народу, а є вимоги, які стосуються кожного кримчанина, незалежно від національності, і кожного українця, який хотів би найбільш безкровного виходу з війни з Росією, але ця війна апоріорі закінчиться тільки тоді, коли буде повернуто Крим.

За словами лідерів кримських татар, відповідних заходів для блокування постачання окупованої території мала би вжити українська влада – і Президент П. Порошенко, і Прем'єр-міністр А. Яценюк висловили підтримку українським громадянам, що добиваються

захисту прав кримчан. Проте офіційно влада абстрагується від акції громадських активістів – заяви з цього приводу прозвучали від представників МВС і стосувалися гарантій безпеки акції та керівництва Херсонської області. Голова Херсонської ОДА доручив правоохоронним органам посилювати пильність та запобігати можливим провокаційним ситуаціям, а також різко реагувати на прояви сепаратизму в області.

Акція кримських татар повинна не тільки привернути увагу ЗМІ і змусити суспільство згадати про окупований Крим, але й дати поштовх Верховній Раді ініціювати заборону поставок товарів та електроенергії (або встановити реальну ціну за електрику) на вищому законодавчому рівні.

Ініціативу кримських татар підтримали ряд політичних партій, зокрема «Правий сектор» і «Самопоміч», які приєдналися до акції. Про підтримку мирної блокади Криму з трибуни Верховної Ради заявив лідер Радикальної партії України О. Ляшко. Підтримує громадянську ініціативу кримських татар і міжфракційне депутатське об'єднання «Крим».

Кримські татари також сподіваються, що ініційована ними акція буде підтримана українськими патріотами і набуде загальноукраїнського характеру. Адже йдеться про відновлення територіальної цілісності України.

Виступаючи на мітингу перед учасниками акції на Чонгарі, Р. Чубаров заявив, що головна мета «Громадянської блокади Криму» – деокупація Криму та відновлення територіальної цілісності України.

Блокадою Криму татари хочуть домогтися, щоб Верховна Рада розглянула законопроект, який врегулює економічну співпрацю України з Кримом та, зокрема, скасувала Закон про вільну економічну зону на півострові. Закон України «Про створення вільної економічної зони «Крим» і про особливості здійснення економічної діяльності на окупованій території України» набрав чинності 27 вересня 2014 р. Згідно з цим документом, на території Криму вводився спрощений режим оподаткування й особливий порядок розрахунків.

Багато бізнесменів тоді вбачали за ухваленням цього Закону приховане визнання українською владою анексії Криму і спробу «гармонізувати» українське законодавство до законів РФ. Їхні опоненти тлумачили цей Закон як вимушений захід з метою забезпечення хоча б мінімального контролю над переміщенням вантажів між материком і півостровом.

Закон був спрямований на те, щоб зберегти торгівлю і економічні зв'язки з Кримом, щоб не руйнувалася його інфраструктура, пояснює один з авторів Закону, заступник голови Комітету парламенту з економічної політики К. Ляпіна. Проте зараз вона вважає, що вимоги кримських татар цілком слушні, оскільки не може бути ніяких економічних відносин з агресором.

Ситуація ускладнюється тим, що не лише очільники окупаційної адміністрації, а й великий український бізнес зацікавлений у постачанні української продукції до Криму, стверджує М. Джемілев.

Саме цей Закон, на думку експерта правозахисної організації «Кримська правозахисна група» О. Скрипник, і став причиною виникнення корупційних схем у сфері вантажоперевезень на анексований півострів.

Торгівля в тому вигляді, у якому вона існує, каже експерт «Кримського інституту політичних досліджень» С. Костинський, неприпустима, але домагатися скасування торгівлі мало, необхідно внесення змін до законодавства, що регулює кримське питання, необхідно корегувати економічний статус Криму, правовий статус кримчан, а для цього мало вимагати скасування Закону України «Про вільну економічну зону «Крим», потрібно пропонувати йому альтернативу.

«Кримська правозахисна група», за словами О. Скрипник, запропонувала народним депутатам, які нині беруть участь в акції, створити робочу групу, запросити до неї експертів з Криму та Києва і розробити альтернативний, більш прозорий законопроект.

Слід зазначити, що у Верховній Раді депутатами від фракції «Блоку Петра Порошенка» зареєстрований проект закону

«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей переміщення товарів на тимчасово окуповану територію» (реєстр. № 2100а від 17.06.2015 р.).

Але, як зазначив економічний експерт благодійного фонду «Майдан закордонних справ» Ю. Смелянський, є група лобістів, які витрачали свої гроші на те, щоб закон про ВЕЗ «Крим» був ухвалений, і тому зараз їхні депутати працюватимуть на те, щоб не лише не ухвалити альтернативний законопроект, а навіть не допустити його розгляду. За його словами, лобістами цього закону є представники українського великого бізнесу, які мали активи в Криму до його окупації і яким Закон про ВЕЗ «Крим» дав змогу продовжувати вести цей бізнес.

Кримські татари пообіцяли відмовитися від продуктової блокади Криму у разі, якщо Верховна Рада скасує Закон про вільну економічну зону «Крим» і внесе зміни до правил перетину українсько-кримського адмінкордону, заявив директор медіа-холдингу ATR-Group Л. Іслямов.

Рішення лідерів кримськотатарського народу ініціювати блокаду адміністративного кордону з Кримом для недопущення ввезення українських товарів на територію півострова отримало широкий резонанс і миттєву реакцію як з боку українських експертів, політиків, пересічних громадян, так і з боку окупаційної адміністрації та жителів півострова. Думки суспільства з цього приводу різняться – дехто називає блокаду передвиборним проектом, дехто – новим, Кримським або Чонгарським Майданом.

Деякі експерти називають продовольчу блокаду півострова великою помилкою, інші вважають, що це реальна можливість натиснути на Російську Федерацію. А треті – називають безстрокову акцію протесту гібридною війною, яку розпочала Україна.

Але те, з якою жвавістю обговорюється блокада Криму, доводить, що в суспільстві вже давно назрів запит на формування державної позиції щодо окупованого півострова.

Згідно з даними опитування, проведеного телеканалом новин «24», блокада півострова

підтримують 46 % громадян, ще близько 30 % переконані, що це створить додатковий тиск на Росію. Негативно до такого рішення поставилися 23 % опитаних. Аналогічне опитування проводилося «Радио Вести», де 90 % слухачів погодилися з рішенням лідерів Меджлісу. Така розбіжність у оцінках цілком вписується в логіку, на яку вказує соціолог І. Бекешкіна: у випадку з блокадою і ставленням до неї важливо те, як поставити запитання: якщо говорити про окуповані території, то більшість висловиться за блокаду, якщо зробити акцент на громадянах, які там залишилися, люди будуть проти блокади.

Багато з тих, хто підтримує цю акцію, вважає, що її потрібно було розпочати ще в минулому році. Левова частка товарів у Криму – з території України, а пороми через Керченську переправу везуть у Крим замість продуктів танки й озброєння, створюючи на півострові угруповання окупаційних військ, яке загрожує материковій Україні, вважає перший заступник спікера парламенту А. Парубій.

Екс-віце-прем'єр АРК з питань економіки А. Сенченко вважає, що Меджліс вчинив дуже грамотно: окупаційна влада, яка, згідно з Женевською конвенцією 1949 р., відповідальна за життєзабезпечення територій, буде змушена завантажити Керченську переправу не танками і БТРами, а продуктовими конвоями. Їжу їм доведеться завозити десантними кораблями, військовими літаками, а це буде велика стаття розходів у російському федеральному бюджеті, зазначив екс-віце-прем'єр.

Мабуть, головним вразливим місцем заходу є його самовільний тон. На тлі мовчання лідерів держави і не зовсім успішної політики стосовно Криму, заклики лідерів Меджлісу звучать особливо революційно. Так, блокаду вже встигли охрестити «акцією громадянської непокори».

На цьому особливо акцентували увагу правозахисники і громадські активісти, мовляв, потрібно діяти в рамках законодавчого поля, а не закликати громадян до «не зовсім законних дій», що може призвести до дестабілізації на адмінкордоні.

Про це на прес-конференції «Окупований Крим. Блокада або регулювання? Відторгнення

або реінтеграція?» заявили громадські діячі та правозахисники (16 вересня 2015 р.).

Так, за словами юриста С. Мокренюка, у влади (у тому числі й у лідерів Меджлісу) достатньо інструментів, зокрема, уповноважений Президента у справах кримськотатарського народу, Державна служба у справах Автономної Республіки Крим та Севастополя, міжфракційне депутатське об'єднання «Крим», аби вибудувати державну політику щодо Криму, не порушуючи при цьому законодавство.

З ним погоджується голова Кримського центру ділового та культурного співробітництва «Український дім» А. Щекун, який заявив, що влада досі не може скоординувати свої дії та вибудувати чітку стратегію політики щодо Криму. На його думку, це питання потрібно вирішувати в стінах Верховної Ради, консолідувати діяльність усіх гілок влади та скасувати Закон про вільну економічну зону, і тоді не доведеться вигадувати різноманітні блокади.

Не підтримав формат проведення блокади Криму і голова Одеської ОДА М. Саакашвілі. На його думку, блокаду Криму слід було проводити на офіційному рівні, а не силами громадських організацій та активістів, оскільки такі речі повинні здійснювати офіційні державні формування, а не частина суспільства зі зброєю, що може нести певні ризики.

Натомість організатори блокади наголошують на тому, що з боку громадян блокування півострова проходить відповідно до статей, які прописані в Конституції України, відповідно до яких кожна людина має право на волевиявлення і мирний протест. Участь у акції представників добровольчих батальйонів, які були на Сході нашої країни, і які дещо емоційно налаштовані, треба не заборонити, а контролювати, аби вони не провокували людей на більш радикальні дії, зазначив народний депутат від фракції «Солідарність» Ю. Мамчур.

Громадянська ініціатива «продовольчої блокади» Криму, яку запропонували лідери кримських татар, виникла у відповідь на нездатність держави виконувати свої конституційні функції, наголосив політолог, координатор проекту Free Crimea Т. Березовець.

Він підкреслив, що контроль за кордонами – це винятковий обов'язок державних органів.

Також він зазначив, що, у відповідь на заяви кримських татар про блокування, державні чиновники повинні вжити відповідних заходів щодо викорінення корупції на адміністративному кордоні з Кримом. А «коренем проблем» Т. Березовець вважає відсутність державної стратегії щодо повернення Криму.

Експерти також розповіли, які наслідки може мати така блокада Криму, наскільки ефективним буде цей метод тиску на владу РФ, які з вимог кримських татар можуть бути, у підсумку, виконані, а, крім того, попередили, що такий крок може спровокувати чергові репресії і ще один осередок насильства.

Економічна блокада анексованого півострова має всі шанси змінити правила гри, продиктовані Росією півтора року тому. І, нарешті, змусити Кремль дотримуватися власних зобов'язань, вважає президент «Енергетичної асоціації України» В. Котко.

Кримський блогер і правозахисниця Є. Богуцька каже, що для жителів Криму наслідки торгової блокади будуть несуттєвими, оскільки Росія постачає у Крим продовольство, а ось припинення ввозу продуктів у Крим для подальшого транспортування до Росії і у військові частини істотно вдарить по кишені кримських бізнес-еліт, оскільки контрабанда становить значну частину доходу кримської «влади». Тому необхідно відразу ж виставити Росії умови, за яких блокада може бути ослаблена. Не знята повністю, а саме ослаблена.

Звичайно, блокада Криму стане випробуванням для окупаційної влади півострова. Однак, без сумніву, ці події стануть серйозним іспитом і для української влади. Українське суспільство давно очікує хай не масштабних, але реальних дій з повернення незаконно анексованої частини України.

Громадянська блокада Криму стане викликом бізнесу на окупованому півострові, а також українським чиновникам, які цьому процесу сприяють, вважає економічний експерт благодійного фонду «Майдан закордонних справ» Ю. Смелянський.

На його думку, блокування доступу фур з українськими продуктами на територію півострова здатне вплинути на позицію української влади щодо Закону про ВЕЗ «Крим», який дозволяє вести торговельні відносини з півостровом без сплати податків до бюджету.

Мирна громадянська акція кримських татар та активістів заблокувала корупційні схеми, які були розгорнуті на митницях. Про це заявив заступник начальника УМВС України в Херсонській області І. Ківа. Це удар у першу чергу по корупціонерах, які заробляли мільйонні статки на цих махінаціях. Те що не змогла зробити держава з цими корупційними схемами, не змогла або не хотіла, зміг зробити український народ.

Голова правління Центру соціологічних та політологічних досліджень «Соціовимір», директор Міжнародного інституту демократій С. Таран вважає, що продовольча блокада Криму матиме вплив не лише на Росію та міжнародну спільноту, а й на українську владу, насамперед, на парламентарів. На його думку, нині у парламентів буде дуже багато ініціатив, які формуватимуть більш серйозну нормативну базу щодо проблеми торгівлі з Кримом. Уже на наступній сесії парламенту депутати виступлять з низкою ініціатив, які певною мірою легалізують продуктову блокаду Криму.

Як запевнив Р. Чубаров, Президент України П. Порошенко вже дав вказівку щодо скасування Закону про вільну економічну зону «Криму».

Окрім того, введення блокади зробить дещо логічнішою позицію України, яка вимагає збереження та посилення санкції проти Росії у зв'язку з окупацією Криму, але сама жодних санкцій не вводить. Поки що єдиною реальною санкцією України було введено минулого року обмеження постачання води Північно-Кримським каналом. Таким чином Україна могла б підтримати європейські та американські санкції проти Росії, вважає голова правління Центру стратегічних досліджень П. Жовніренко.

Р. Чубаров заявив, що кримські татари у всьому світі повинні активізуватися та чинити тиск на уряди своїх країн, щоб ті посилили

санкції проти Росії і таким чином пришвидшили повернення Криму під український контроль. Для координування цієї діяльності в деяких країнах будуть створені об'єднані центри Конгресу і Меджлісу (Вашингтон, у Нью-Йорк, Брюссель, Варшава, Анкара). Також він підкреслив, що кримськотатарська та українська діаспори мають діяти спільно.

Про підтримку «громадянської» блокади Криму вже заявили представники української громади в Португалії. Вони просять португальський уряд продовжити підтримку України в боротьбі проти російської агресії, у звільненні територій, окупованих російськими військами, і звільненні всіх українських громадян, ув'язнених з політичних причин у Росії. Українці також записали відеозвернення з центральної площі Лісабона, куди вони прийшли з прапорами України та кримськотатарського народу.

У свою чергу активісти громадської організації «Союз придністровців України» вирішили підтримати акцію кримських татар із блокування адміністративного кордону з окупованим Кримом і на знак підтримки перекрити кордон невизнаної «ПМР» з боку України та Молдови.

Блокування Криму на кордоні з материковою Україною, на думку політолога В. Цибулька, було викликано тим, що дипломатичні інструменти не діють, а значить, необхідні інші методи тиску на російських окупантів. Він вважає, що блокада поверне суспільні настрої в Криму проти Росії і нинішньої «влади» Криму. Тому, швидше, це механізм зміни громадської думки, ніж жорстка блокада. В. Цибулько впевнений, якщо така блокада триватиме хоча б місяць (причому здійснюватися буде не силами української держави, а українських громадян), ця акція буде підтримана учасниками АТО і всіма «правими» політичними силами. Напередодні виборів цією ідеєю також спробують скористатися політики і надати консолідовану підтримку цій ініціативі.

Слід звернути увагу, що, на думку частини експертів, «Громадська блокада Криму» може мати і негативні наслідки.

Так, політолог Н. Тимків упевнена, що ідея блокади Криму спричинила ейфорію серед мас в українському суспільстві. На її думку, цей громадський рух здатен загострити конфлікт на Донбасі. Адже В. Путін з усіх сил може намагатися прокласти сухопутний шлях до Криму через Україну, щоб безперешкодно робити прямі поставки з РФ і тоді поганий мир перетвориться на добру війну. Політолог наголошує, що Крим станом на сьогодні можна повернути виключно військовим шляхом. А українська влада, вважає Н. Тимків, не підтримала громадську ідею, щоб не загострювати ситуацію на Донбасі.

Такої ж думки експерти Б. Кушнірук та О. Гарань. Вони стверджують, що блокування кримськими татарами півострова призведе до нарощування Росією військової агресії та загострення військової ситуації в напрямку Маріуполя.

Деякі експерти заявили, що така акція протесту не тільки не вирішить, але і посилить проблему Криму. На їхню думку, це ще більше налаштує кримчан проти материкової України. Контрабанда нікуди не зникне, і заповзятливі бізнесмени знайдуть способи доставляти продукти на півострів, а «інформаційний ефект» від блокади буде не той, на який розраховували активісти.

Блокування кордону може мати негативні економічні наслідки. Будь-які блокади – це інструмент, який впливає і на об'єкт, і на суб'єкт цих дій. Тобто українські громадяни, українські компанії також несуть від цього певні втрати. Тут немає чіткого розмежування абсолютного добра і абсолютного зла. Це дуже складний інструмент, який має свої негативні наслідки, вважає консультант з економічних питань Центру Разумкова В. Сіденко.

Директор асоціації «Виноградарі та винороби України» С. Михайлечко впевнений, що сільське господарство Херсонської та Миколаївської областей зазнає значних втрат. Тому асоціація закликає припинити цей політичний піар (викликаний виключно спекулюванням на гострій темі у передчас виборчої гонки) та діяти виключно в інтересах українських громадян та виробників.

Як підкреслив економіст О. Савченко, набагато вигідніше було б не пускати російські товари в Україну, ніж блокувати українські, тому що саме тут є подвійний зиск. Заборона на імпорт російських товарів завдала б у 20 разів більше шкоди, ніж блокада, зазначив О. Савченко.

В уряді Російської Федерації намагаються на ситуацію реагувати спокійно і запевняють, що півострів готовий до відсутності поставок з материкової України. Але саме ця акція протесту може стати прецедентом, який ляже в основу нових торговельних відносин України з агресивним північним сусідом.

Що ж до ставлення Заходу до продовольчої блокади Криму, доводиться констатувати, що політики ні з Брюсселя, ні з Вашингтона практично не коментують ініціативу. Така позиція пояснюється насамперед тим, що рішення про початок блокади було прийнято не українською владою, а громадськими активістами. Тому, офіційні коментарі будуть відсутні до того часу, поки не з'являться якісь негативні наслідки, пов'язані із захистом прав людини в окупованому Криму.

Але, все ж таки європейські країни в основному з розумінням ставляться до блокування громадськими організаціями в'їзду вантажного транспорту до Криму.

Так, новопризначений посол Франції в Україні І. Дюмон запевняє, що «кримське питання» залишається на порядку денному французької політики.

Надзвичайний та Повноважний Посол Польщі в Україні Г. Літвін висловив думку про те, що «нормандський» і «мінський» формати не розв'язують проблему російської окупації Криму, тому потрібно шукати шляхи для ведення таких переговорів із залученням країн-сусідів України.

Колишній міністр закордонних справ Чехії, голова опозиційної партії К. Шварценберг схвильований тим, що питання Криму відійшло з високого міжнародного рівня, а з Росії в разі виконання мінських угод можуть бути зняті західні санкції, хоча вони вводилися саме через окупацію Криму.

У комітеті Європарламенту з міжнародної торгівлі, представники якого приїхали до

Києва, зазначають, що обурення громадськості і «блокаду» Криму можна зрозуміти.

Член комітету Г. Ландсбергіс, відповідаючи на запитання журналістів про те, чи вплине «блокада» Криму на відносини між ЄС та Україною, зазначив, український уряд повинен використати всі можливі шляхи – ООН, правові погляди і думки, і, зрештою, започаткувати процес у рамках Генеральної Асамблеї ООН, щоб через неї офіційно звернутися до Міжнародного суду ООН та отримати коментарі з цього питання.

Депутат Європарламенту, голова неформальної групи ЄП «Друзі європейської України» П. Ауштрявічюс заявив, що поділяє і розуміє ті проблеми, які були порушені лідерами кримськотатарського народу. Він наголосив, що проведення безстрокової блокади Криму на знак протесту проти окупації півострова РФ і порушення там прав людини «це висловлення політичної позиції» кримських татар, та закликав до максимальної єдності між кримськотатарською громадою та офіційним Києвом.

На відміну від євродепутатів, депутат німецького Бундестагу, християнський демократ К. Вельманн виступив проти блокади півострова. На його переконання, цю проблему можна розв'язати лише за допомогою політичних методів, а не насильства, що лише надасть виправдання ще більшим переслідуванням та репресіям кримських татар.

У німців є подібний досвід – часи поділу Німеччини. Тоді між НДР і Західною Німеччиною існували домовленості щодо життєзабезпечення та інфраструктурних рішень у Берліні, який був поділений на Східний та Західний. Було б розумнішим подумати про щось подібне радше, ніж про надання переваги будь-яким силовим варіантам, адже це надає виправдання військовому втручання.

Міжнародні видання також дають різне бачення та прогнози стосовно подій на адміністративному кордоні між окупованим росіянами Кримом та материковою Україною. Реакція іноземних видань на громадянську блокаду півострова доволі різняться.

Британська газета *The Independent*, наводячи думки європейських дипломатів, пише про практичну відсутність можливості повернення Криму до складу України найближчим часом. У виданні пояснили, що блокада кордону кримськими татарами може придушити економіку та викликати силову відповідь з боку Росії.

Видання *The Telegraph* не дає власних прогнозів щодо ситуацій із блокуванням півострова, пояснюючи лише розвиток подій та підтримуючи використання терміна «російська анексія», говорячи про незаконну окупацію півострова.

The New York Post зауважує на дискримінації кримських татар після анексії півострова, згадавши про відключення кримськотатарського телеканалу та утиски.

У виданні *USA Today* висловлюють здогадки, що конфлікт між Україною та агресором – РФ може отримати новий виток саме через «економічну блокаду кримськими татарами та українськими екстремістськими групами захопленого Росією півострова».

Акція кримських татар і активістів «Правого сектору» зробила те, на що не спромоглася держава. Україна нині відповідає на гібридну війну Росії гібридною блокадою Криму. По кримській тематиці ми завжди тримали оборону, а тепер Україна вперше перейшла до атаки.

Можна чимало сперечатися стосовно найближчих перспектив такої акції або ж роздумувати, чи відобразиться відсутність продуктів у кримських магазинах на ставлення мешканців півострова до України, Росії та факту окупації. Однак при аналізі ситуації не лишається сумніву, що такі події на тимчасовому кордоні з Кримом спричинені відсутністю чіткої позиції влади стосовно питання Криму.

Тому одним з найбільш позитивних результатів блокади Криму стане початок обговорення та впровадження стратегії щодо деокупації Криму на державному рівні.

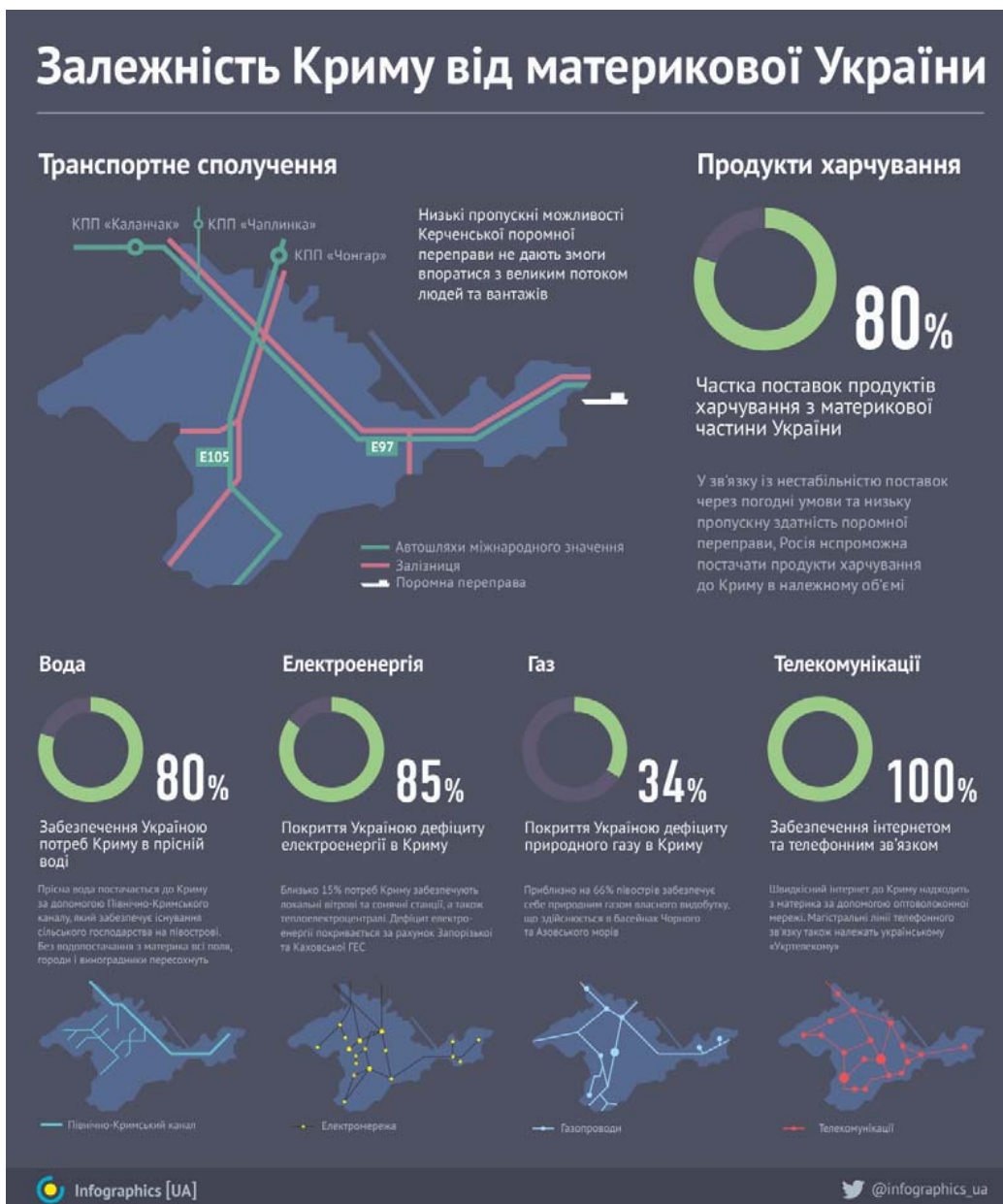
І завдання, яке ставили організатори акції – не дати світові й думки, що можна домовитися за рахунок Криму, на думку

голови Меджлісу, вдалося вирішили, щонайменше для українського суспільства.

Дійсно, продовольча блокада повернула Крим на порядок денний міжнародних обговорень, ще раз нагадавши світові, що Крим – це Україна.

Тому, можна зробити висновок, що мирна економічна блокада Криму – необхідний крок на шляху досягнення головної мети – повернення півострова під повний контроль України (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: Офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>); Українська правда (<http://www.pravda.com.ua>); Телеканал новини «24» (<http://24tv.ua>); сайт Радіо Свобода (<http://www.radiosvoboda.org>); Дзеркало тижня. Україна (<http://gazeta.dt.ua>); Информационное Сопротивление (<http://sprotuv.info/ru>); аналітичне видання Politeka (<http://politeka.net>); Телеграф (<http://telegraf.com.ua>); Deutsche Welle (<http://www.dw.com/uk/головна/s-9874>); Європейська правда (<http://www.eurointegration.com.ua>); інтернет-портал «Європейська правда» (<http://europpravda.com.ua>); сайт NEWSru.ua (<http://www.newsru.ua>); сайт Крим. Реалії (<http://ua.krymr.com>); Радіо Весті (<http://radio.vesti-ukr.com>); КримSOS (<http://krymsos.com>); Слово і Діло (<http://www.slovoidilo.ua>); сайт інтернет-видання «Патріоти України – єднаймося» (<http://patrioty.org.ua>); інтернет-видання Espresso TV (<http://espresso.tv>); сайт «Блоги» (<http://blogs.ukrinform.gov.ua>); незалежний інформаційний ресурс діаспори VIDIA® (<http://vidia.org>); аграрне інформаційне агентство Agravery (<http://agravery.com>); телеканал 112 Україна (<http://ua.112.ua>); сайт ТСН.ua (<http://tsn.ua>); сайт Національної Демократичної партії України (<http://ndemocratic.org.ua>).*

інфограф. 1

http://espreso.tv/news/2015/09/21/krym_otrymuje_vid_ukrayiny_80_prodovolstva_infografika

ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ТА ПРОГНОЗИ

Огляд валютного ринку

Обзор валютного рынка в Украине за сентябрь 2015 года

Евро

Стоимость евро на мировом рынке по итогам сентября снизилась на 0,3% до уровня 1,1175. На протяжении месяца евровалюта демонстрировала высокую волатильность против доллара США. Ключевым событием, определившим колебания евро, было решение ФРС по процентной ставке. Несмотря на то, что FOMC сохранил ставку на текущем уровне, американский регулятор дал понять, что готов к таким действиям. Однако пока внешние риски ограничивают ФРС от

этого шага. Зоной риска для глобальной экономики является Китай, экономика которого продолжает замедляться, и угрожает подорвать мировой рост. Во второй половине месяца негативное влияние на евро оказал скандал вокруг автомобильного гиганта Volkswagen, что поставил под угрозу перспективы машиностроения в Европе.

Курс продажи безналичного евро в Украине в сентябре снизился на 4,8% до 23,79 грн., наличного – на 2,7% до 25,67 грн.

Доллар США

Курс продажи безналичного доллара США в Украине в сентябре понизился на 4,9% до 21,2 грн., наличного – на 2,3% до 22,82 грн. Средний дневной объем торгов американской валютой за месяц вырос на 1,9% до 195,6 млн. долларов. Всего, за январь-август по сравнению с аналогичным периодом прошлого года

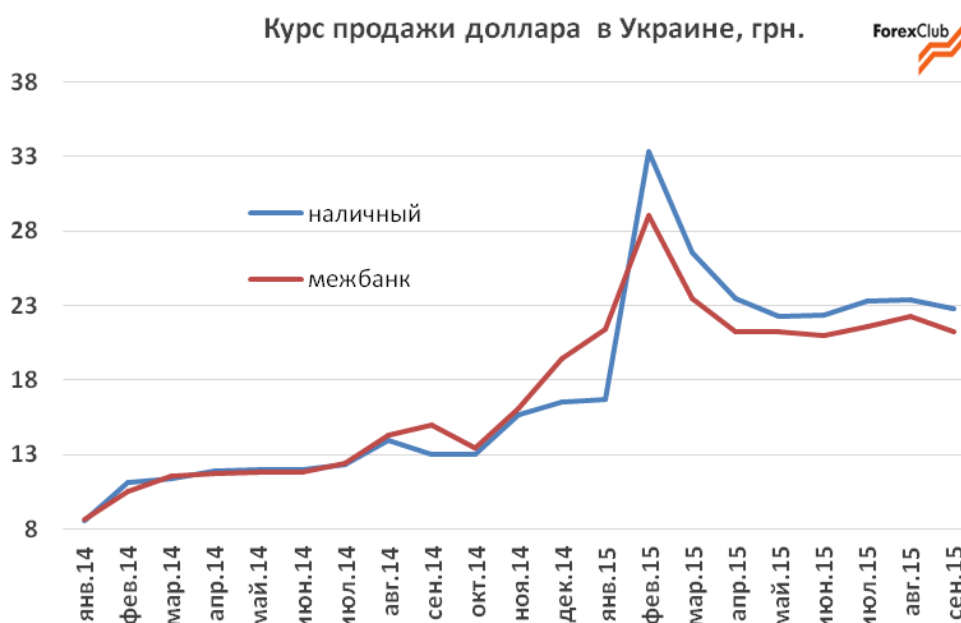
торговый оборот долларом США сократился на 67,5%.

На протяжении сентября, при снижении волатильности, гривна укреплялась против мировых валют. Достигнутые в августе договоренности по реструктуризации внешнего долга сформировали фундаментальную

основу к стабилизации и укреплению национальной валюты. А голосование в Парламенте по реструктуризации и достижение договоренностей с держателями краткосрочного долга укрепило данную позицию. Кроме того, подкрепило позиции гривны положительное сальдо внешнеторгового баланса, а также то, что украинская экономика прошла дно спада.

В последние недели сентября гривна существенно укрепилась под влиянием факторов роста предложения иностранной

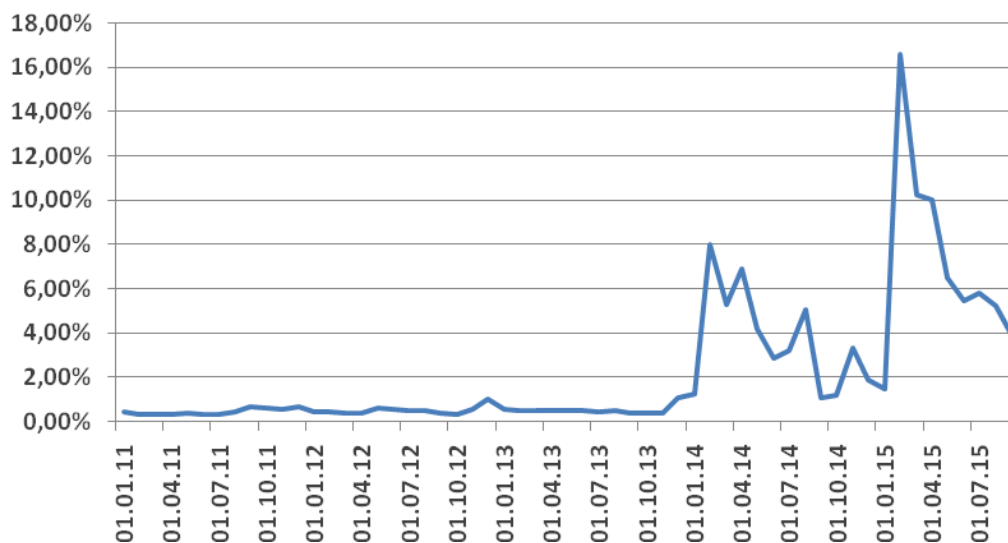
валюты на рынке со стороны экспортеров. Активность проявляли аграрии. В свою очередь, процесс докапитализации банковского сектора и фактор завершения квартала также оказали сильную поддержку гривне. Налоговые выплаты, необходимость приведения финансов к нормативным требованиям, завод валюты к местным выборам – все это дало дополнительный импульс у росту предложения. К концу месяца НБУ понизил учетную ставку с 27% до 22%.

Средний размер спреда по наличным операциям с долларом США в сентябре снизился с 5,4% до 4,3%. Удерживающаяся стабильность рынка и позитивные новости по реструктуризации снижают уровень риска, что

способствует сужению разницы цен спроса и предложения. Тем не менее, спред все еще остается достаточно широким, поскольку банки продолжают закладывать риски в обменные операции.

Средний спрэд по наличным операциям с наличным долларом США в Украине

Российский рубль

Курс продажи безналичного рубля в Украине в сентябре снизился на 3,2% до 0,3228 грн., наличного – на 0,8% до 0,3478 грн. Российский

рубль остается под влиянием мировых цен на нефть. По отношению к доллару США рубль девальвировал на 1,7% до 65,33 руб.

Курс продажи наличного российского рубля, грн.

Прогноз валютного рынка на октябрь 2015 года

Ситуация на валютном рынке в октябре, по оценкам аналитиков FOREX CLUB в Украине, может сохраниться стабильной. НБУ продолжит проводить покупки и продажи для сглаживания колебаний и недопущения выхода курса из устоявшегося последнее время диапазона. Более того, начатые в сентябре аукционы по покупке валюты, вероятно, будут продолжены.

Стабилизации гривны будут способствовать достигнутые ранее договоренности по реструктуризации внешнего долга с частными кредиторами. Данный фактор снимает долговую нагрузку в среднесрочной перспективе, а также усиливает фундамент прохождения экономикой дна спада и удерживает положительным внешнеторговый баланс.

Вместе с тем, зонами риска для валютного рынка на октябрь остается навес ликвидности, в случае активных выплат ФГВФЛ, и местные выборы. При этом, выборы на неподконтрольных Украине территориях могут дать дополнительный импульс для спекуляций. Период принятия решения кредиторами по реструктуризации также может привести к определенной нервозности рынка. «Даже незначительные перекосы спроса и предложения будут влиять на изменение рыночных настроений. Предложение валюты на рынке будут формировать экспортеры, при этом для них основной риск исходит от ухудшения внешней конъюнктуры, в случае торможения глобальной экономики», – прогнозирует Андрей Шевчишин, ведущий

эксперт информационно-аналитического центра FOREX CLUB в Украине.

Дополнительное предложение валюты на рынке будет формироваться на фоне необходимости докапитализации банков, а спрос на валюту будет стимулировать закупка энергоресурсов.

Доллар США

Курс продажи безналичного доллара США в октябре может удерживаться в диапазоне 21,0–22,4 грн., наличного – 22,3–23,1 грн.

Евро

Диапазон колебания евро на международном рынке в октябре может составить 1,08–1,13. Европейская валюта будет реагировать на поступающую макроэкономическую статистику еврозоны, и, учитывая готовность ЕЦБ проводить активную политику стимулирования экономики, может оказаться под давлением. Тем не менее, пока ФРС США не приняло решение по процентной ставке и не довольно «сильным» долларом, значительной просадки может не быть.

Динамика безналичного евро в Украине будет отображать колебания пары евро/доллар и гривна/доллар. Средний курс продажи наличного евро может колебаться в диапазоне 24,5–26,0 грн.

Российский рубль

Курс рубля в октябре останется под влиянием цен на нефть и газ. Курс продажи наличной российской валюты может колебаться в диапазоне 0,34–0,355 грн.

Динамика валют стран СНГ в третьем квартале 2015 года

По итогам третьего квартала лидерами падения против доллара США среди валют стран СНГ стали казахстанский тенге (-45,2%), российский рубль (-19,3%) и белорусский рубль (-15,4%). Наиболее устойчивой валютой оказался азербайджанский манат. Об этом свидетельствуют данные ежеквартального исследования информаци-

онно-аналитического центра FOREX CLUB в Украине.

Стремительное ослабление казахстанский тенге произошло в середине августа, когда после отмены коридора, валюта потеряла 35,5%. Действия Казахстана стали ответным шагом после девальвации китайского юаня, так как КНР является важным торговым

партнером. Таким образом, через девальвацию тенге Казахстан выравнивает собственный внешнеторговый баланс, повышая конкурентность своей продукции на двух ключевых для себя рынках – России и Китая.

Ослабление российского рубля формировалось под влиянием негативной динамики на рынке нефти. Так, по итогам первого полугодия 2015 года сырая нефть и нефтепродукты составили 47,9% экспортной выручки РФ. Стоимость нефти на мировых рынках по итогам третьего квартала снизилась более чем на 23%. В свою очередь, санкционное давление в меньшей степени оказывает влияние на динамику рубля, выступая скорее фактором экономической блокады и торможения развития, которое отразится на экспортных мощностях.

Девальвация белорусского рубля формировалась на фоне ослабления российской валюты. В структуре экспорта Беларуси Россия сейчас занимает 37,1%, при этом доля РФ в товарообороте стран достигает 47,6%. Поэтому,

девальвация рубля является следствием узкой диверсификации экспортных поставок, и необходимости выравнивания платежного баланса.

В третьем квартале гривна ослабла на 1,3%, однако укрепились в диапазоне 21,0-22,5 грн. за доллар на межбанке. Достигнутые в конце августа договоренности с кредиторами по реструктуризации внешнего долга, снижение боевой активности на Донбассе, прохождение экономикой Украины дна спада и положительный внешнеторговый баланс сформировали условия для стабилизации. После стремительного обвала национальной валюты в первом квартале и адаптации к условиям работы при жестких мерах НБУ по ограничению ликвидности и сдерживанию спроса во втором квартале, в третьем квартале рынок искал баланс. Торговые обороты на межбанке сузились, и курс стал более сильно реагировать на изменения спроса и предложения. Вместе с тем, амплитуда колебаний сохранилась значительной – 2,5 грн. или более 10%.

Динамика валют стран СНГ за январь-сентябрь 2015 года

Наибольшее падение с начала 2015 года по отношению к доллару США продемонстрировали белорусский рубль (-49,4%), казахстанский тенге (-48,3%) и украинская гривна (-35,1%).

Белорусский рубль оказался под давлением оттока капитала и падения российского рубля.

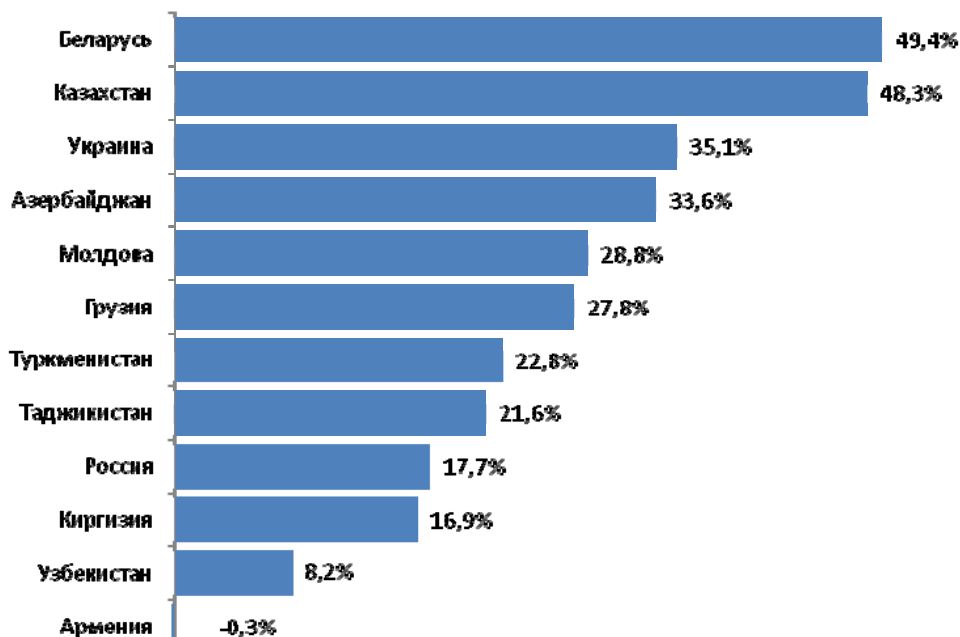
Падение казахстанского тенге было реализовано только в третьем квартале, вследствие ослабления китайского юаня и российского рубля. По итогам семи месяцев 2015 года доля России в структуре экспорта Казахстана занимает 9,8%, Китая – 11,3%. В структуре же товарооборота эти две страны для Казахстана занимают весомые 32,8%.

Девальвация гривны была сформирована в первом квартале, и во втором-третьем кварталах проходила процесс стабилизации

со стороны НБУ. Ослабление национальной валюты было вызвано спадом экономики, военными действиями на востоке страны, масштабным оттоком капитала и банковских депозитов, гиперинфляцией, а также обвалом экспорта в страны СНГ. Достижение в третьем квартале договоренностей с кредиторами по реструктуризации внешнего долга, сотрудничество с международными кредитными организациями, а также выравнивание внешнеторгового баланса сформировали фундамент для стабилизации гривны.

Значительное снижение также продемонстрировали азербайджанский манат (-33,6%) и молдавский лей (-28,8%). В то же время, самой стабильной валютой оказался армянский драм (+0,3%).

Динамика доллара в странах СНГ, январь-сентябрь 2015 г.

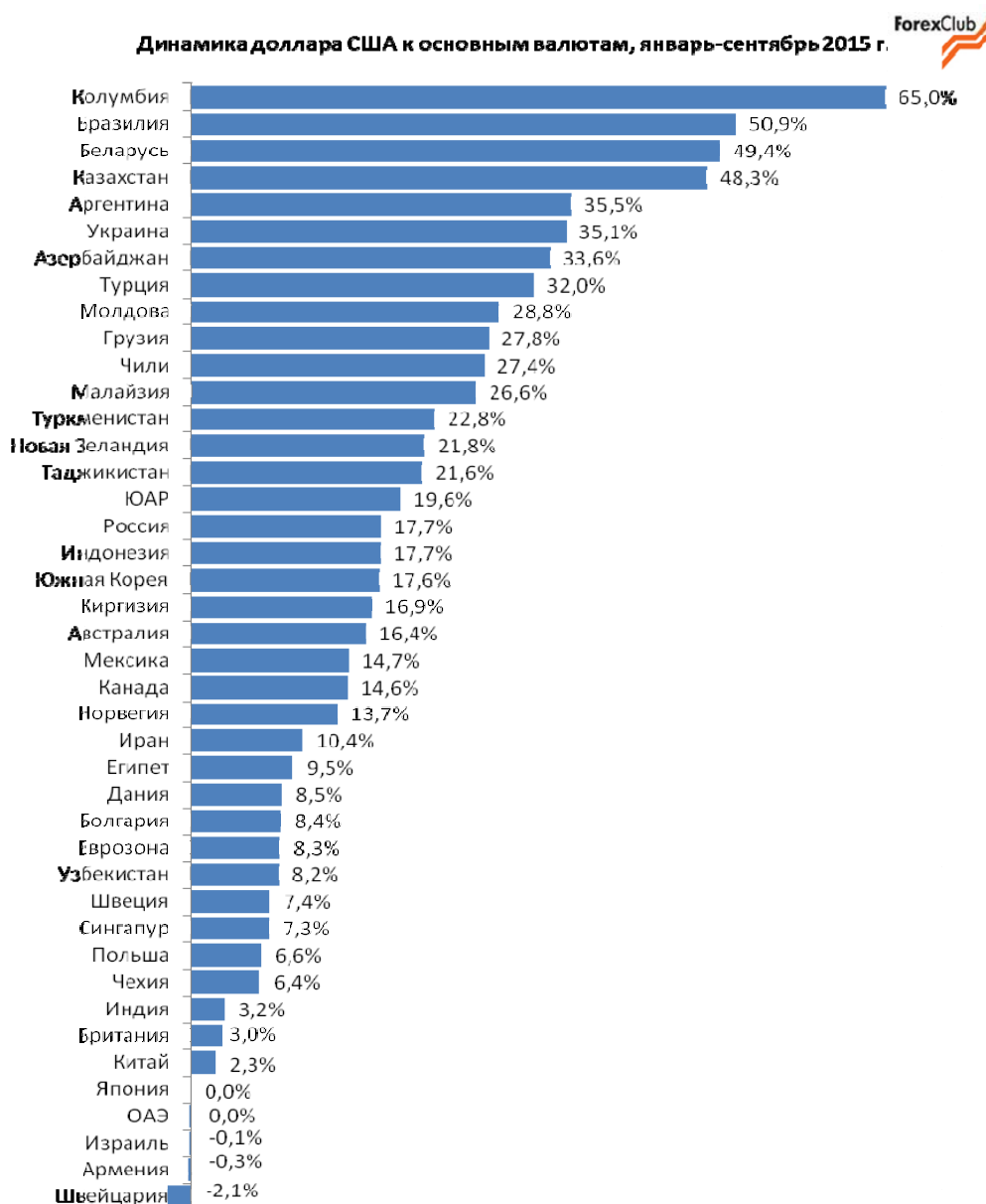

Глобальные тенденции валютных рынков

Ослабление национальных валют против доллара США остается базовым трендом для большинства стран. При этом, наибольшее давление испытывают страны СНГ и представители Южной Америки. Южноамериканские страны находятся под влиянием масштабного оттока капитала на фоне завершения программы стимулирования экономики США (QE3) и приближения первого раунда повышения учетной ставки ФРС. «Все более значительное влияние на мировую экономику оказывает Китай. Торможение промышленности и потребления КНР приво-

дит к ослаблению цен на сырье, что подрывает экономики сырьевых стран, и вынуждает ослаблять собственные валюты для выравнивания внешнеторговых балансов и повышения конкурентоспособности собственных экспортеров», – отмечает Андрей Шевчишин, ведущий эксперт информационно-аналитического центра FOREX CLUB в Украине.

Дополнительный импульс к ослаблению мировых валют дал Китай, проведя несколько этапов ослабления юаня для стимулирования собственной экономики и вызвав тем самым волну понижения валют стран экспортеров.

Актуальний коментар

Інфляція в октябрі замедлиться, но продукти будуть дорожати

Потребительская інфляція в октябрі може замедлитися до 1,2%. Однак продукти харчування продовжать дорожати. Таке мнение виразив Андрій Шевчишин, ведучий експерт інформаційно-аналітичного центру FOREX CLUB в Україні.

Вероятність реалізації прогнозів, заявлених урядом, по підвищенню цін на хліб, а також сезонне підвищення цін на молочну продукцію і яйця зберігаються. Крім того, Кабінет Міністрів в серпні скоротив список ценового регулювання по ряду продуктів. Зберігається також вероятность зростання цін на цукор, в зв'язі з початком періоду цукрування і високою ціною енергоресурсів для цукрових заводів. Ураховуючи високі кредитні ставки і проблеми з ліквідністю, свої ризики аграрії будуть реалізовувати в підвищенні цін.

Важним фактором для зростання інфляції стане фактичне підвищення тарифів на тепло для населення на 72%, а також абонентської плати на фіксовану місцеву зв'язь на 17,5%.

В той же час, сезонне зниження тарифу на газ з 1 жовтня для населення при використанні об'єму до 200 м³/місяць покаже знижувальний ефект на інфляцію.

«Стабільність валютного ринку і жорстка монетарна політика залишаються важливими факторами сдерживання інфляції. В доповнення, знижувальний ефект буде надавати зняття податку на автомобілі на 5%. І хоча процес зниження цін буде тривалим по мірі розпродажу складів, перші зниження будуть помітні вже в жовтні», – прогнозує Андрій Шевчишин.

В той же час, зростання мінімальних зарплат і пенсій не покаже тиску на ціни, оскільки буде нівельовано підвищенням комунальних тарифів.

В листопаді-грудні ціни на основну групу споживчих товарів, по мнению експерта, можуть стабілізуватися, а інфляція замедлиться до 0,5%-0,8% в місяць. Однак головним драйвером зростання інфляції залишаться продукти харчування. По итогам року інфляція може скласти 44,6%.

Моніторинг законодавства

Підготовлено компанією

«ЄФІМОВ ТА ПАРТНЕРИ адвокати • аудиторів • податкові консультанти»

Головні зміни

Відтепер до платників ПДВ застосовуються штрафи, передбачені пунктом 120-1.1 ПКУ за порушення строків реєстрації в ЄРПН податкових накладних / розрахунків коригування у таких розмірах:

– 10% від суми ПДВ, зазначеної в таких податкових накладних / розрахунку коригування,

– у разі порушення строку реєстрації до 15 календарних днів;

– 20% від суми ПДВ, зазначеної в таких податкових накладних / розрахунку коригування,

– у разі порушення строку реєстрації від 16 до 30 календарних днів;

– 30% від суми ПДВ, зазначеної в таких податкових накладних / розрахунку коригування,

– у разі порушення строку реєстрації від 31 до 60 календарних днів;

– 40% від суми ПДВ, зазначеної в таких податкових накладних / розрахунку коригування,

– у разі порушення строку реєстрації на 61 і більше календарних днів.

Нагадаємо, Законом України від 16.07.2015 р № 643-VIII були внесені зміни до п. 35

підрозд. 2 розд. XX ПКУ, згідно з якими норми «штрафного» п. 120-1.1 ПКУ не застосовуються у разі порушення строків реєстрації податкових накладних / розрахунків коригування до податкових накладних, які було складено до 01.10.2015 р.

Прес-служба ДФСУ

ГУ ДФСУ в областях почали повідомляти, що з 15.09.2015 р. змінюються реквізити рахунків для зарахування надходжень по ЄСВ у 2015 р.

Разом з тим, рахунки 3719, відкриті на ім'я територіальних органів ПФУ та територіальних органів Міндоходів, залишаються відкритими. З використанням програмного забезпечення кошти ЄСВ, спрямовані з 15.09.2015 р. на рахунки територіальних органів ПФУ або територіальних органів Міндоходів, в автоматичному режимі будуть перераховуватися на відповідні рахунки територіальних органів ДФСУ.

За додатковою інформацією необхідно звертатися до ДПІ області за своїм місцем реєстрації як платника податків.

Прес-служба Мінфіну

Нова ІТ-платформа дозволить кожному бажаючому контролювати державні видатки бюджетів усіх рівнів.

Кабмін запустив веб-портал <http://spending.gov.ua/>, який відкриває доступ до детальної інформації про використання державою публічних коштів. Наразі сайт працює у тестовому режимі.

На порталі доступний пошук транзакцій на рахунку Казначейства. У листопаді почне оновлюватися інформація про використання коштів держбюджету, місцевих бюджетів,

Пенсійного фонду та фонду соціального страхування. 30.06.2016р. до системи будуть додані також витрати всіх державних та комунальних підприємств. Таким чином, використання бюджету стане максимально прозорим.

У майбутньому планується відкриття доступу до даних через АРІ для розробників аналітичних сервісів, які будуть базуватися на інформації з веб-порталу.

Роз'яснення ДФСУ від 01.10.2015 р.

ДФСУ надала роз'яснення щодо подання звітності підприємцями-єдиноподатниками.

Податківці відзначили, що підприємці на третій групі єдиного податку подають декларацію за III квартал 2015 року з старою формою.

Така відповідь контролерів викликає подив, адже нещодавно вони «дозволили» юрособам відзвітувати за III квартал 2015 роки вже за новою формою.

Оскільки нові форми декларації приведені у відповідність із законодавством, зокрема, враховані нові ставки єдиного податку, то логічно було б запропонувати таке рішення і фізособам.

Також в черговий раз вже традиційно податківці відзначили, що підприємці при заповненні декларації вказують дохід, оподатковуваний за ставкою 2 або 4%, у рядках, в яких передбачено відображення доходу за ставкою 3 або 5%.

Щодо підприємців I-II груп податківці відзначили, що нова форма декларації рекомендована для подання платниками за річний податковий (звітний) період – 2015 рік.

Постанова Правління НБУ від 24.09.2015 р. № 627

Правління Національного банку України ухвалило рішення про зниження з

25.09.2015 р. облікової ставки НБУ до 22% річних.

НБУ продовжує пом'якшення грошово-кредитної політики, розпочате у минулому місяці.

Поступовий відхід від політики «дорогих грошей» стає можливим завдяки стійкому зниженню ризиків для цінової стабільності в Україні.

У липні-серпні була зафіксована дефляція, а базова інфляція була близька до нуля. Стійка дезінфляція стала можливою завдяки спільним діям НБУ та Уряду. Проведення виваженої монетарної та фіскальної політики дало можливість зменшити інфляцію попиту, стабілізувати валютний ринок і знизити інфляційні очікування.

На прогнозному горизонті переважатимуть фактори, які сприятимуть уповільненню інфляції. Серед них – збалансованість грошово-кредитного ринку, низькі ціни на сировинні товари на світових ринках, подальше зниження девальваційних та інфляційних очікувань.

Останньому сприятимуть завершення операції з реструктуризації суверенного боргу України, продовження ефективного співробітництва з Міжнародним валютним фондом та підтримка з боку інших міжнародних партнерів.

Водночас, як заплановане підвищення адміністративних цін і тарифів, так і дострокове збільшення заробітних плат та соціальних виплат, ініційованих Урядом, не будуть мати значного впливу на інфляцію.

З урахуванням цього, за оцінками НБУ, цінова динаміка уповільнюватиметься і надалі. Як наслідок, на кінець 2016 року приріст індексу споживчих цін уповільниться до 12%.

З огляду на це, Національний банк продовжує пом'якшувати свою грошово-кредитну політику. Водночас такий крок є достатньо стриманим і враховує необхідність забезпечити подальшу дезінфляцію та досягти у середньостроковій перспективі 5% рівня інфляції.

Таке пом'якшення дозволить підтримати поступове відновлення економічної активності, ознаки якого спостерігаються у III кварталі та продовжаться в IV кварталі 2015 року. За підсумками 2016 р. прогнозується зростання реального ВВП на 2,4%.

Закон України від 15.09.2015 р. № 677-VIII

Депутати 17.09.2015 р. прийняли урядовий Закон щодо збільшення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму. А вже 18.09.2015 р. Президент підписав його. Чекаємо на офіційну публікацію.

Так, з 1 вересня збільшено розмір мінімальної заробітної плати до 1378,00 грн на місяць.

Також передбачено збільшення прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп населення:

- дітей віком до 6 років – 1167,00 грн;
- дітей віком від 6 до 18 років – 1455,00 грн;

- працездатних осіб – 1378,00 грн;
- осіб, які втратили працездатність, – 1074,00 грн.

Держпраці від 03.08.2015 р. № 1364/24/21/01/2298-15

Лист Мінсоцполітики від 19.08.2015 р. № 1069/13/84-15

Мінсоцполітики та Держінспекція з праці розійшлися в думках щодо можливості направлення повідомлення про прийом працівника на роботу.

Так, обидва відомства нагадали, що відповідно до Порядку № 413 повідомлення подається роботодавцем у ДФСУ за місцем обліку до початку роботи працівника за укладеним трудовим договором одним із таких способів:

- засобами електронного зв'язку з використанням ЕЦП;
- на паперових носіях разом з копією в електронній формі;
- на паперових носіях, якщо трудові договори укладені не більше ніж з п'ятьма особами.

Як зазначає Держінспекція з праці, Порядок не визначає, яким саме шляхом паперові носії повинні бути доставлені в ДФСУ. На думку фахівців, роботодавець може надіслати інформацію поштовим відправленням з повідомленням про отримання. У такому випадку датою повідомлення буде дата відправлення листа згідно поштової квитанції.

Разом з тим, Мінсоцполітики висловило зовсім протилежну думку, вказавши, що подання повідомлення про прийнятих працівників за допомогою підприємств поштового зв'язку Порядком не передбачено.

Крім того, фахівці Держінспекції з праці відзначили, що повідомлення про прийом працівника на роботу є частиною укладення трудового договору. І нагадали про відповідальність за фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору:

- для юридичних та фізичних осіб – підприємців, які використовують найману працю, – штраф у розмірі 30 мінімальних зарплат за кожного працівника, щодо якого

здійснено порушення (на сьогодні 36 540 гривень) (ст. 265 КЗпП);

– для посадових осіб і фізосіб-підприємців, які використовують найману працю, – штраф від 8 500 до 17 000 гривень, за повторне порушення – від 17 000 до 34 000 гривень (ч. 3 та 4 ст. 41 КпАП).

Наказ Мініну від 24.07.2015 р. № 666

Згідно з Порядком № 666, який набув чинності 1 вересня, поле «Призначення платежу» розрахункового документа заповнюється наступним чином:

поле № 1 – друкується службовий код (знак) «*» (ознака платежу);

поле № 2 – друкується розділовий знак «;» і код виду сплати (формат ссс – тризначне число);

поле № 3 – друкується розділовий знак «;» і один з реквізитів:

1) код клієнта за ЄДРПОУ (доповнюється зліва нулями до восьми цифр, якщо значущих цифр менше 8);

2) реєстраційний номер облікової картки платника податків (завжди має 10 цифр) або серія та номер паспорта громадянина України (для фізичних осіб, які мають відмітку у паспорті про наявність права здійснювати будь-які платежі за серією та номером паспорта);

3) реєстраційний (обліковий) номер платника податків, який присвоюється контролюючими органами (завжди має 9 цифр);

поле № 4 – друкується розділовий знак «;» і роз'яснювальна інформація про призначення платежу в довільній формі;

поле № 5 – платником податків не заповнюється;

поле № 6 – платником податків не заповнюється;

поле № 7 – друкується розділовий знак «;».

При заповненні полів не допускаються пропуски (пробіли) між словами і службовими знаками.

Сплата за кожним видом платежу та за кожним видом сплати має оформлятися окремим документом на переказ.

Залежно від виду сплати, в поле № 2 «Призначення платежу» розрахункових

документів вказується відповідний код сплати згідно з додатком до Порядку № 666.

У реквізиті «Отримувач» зазначаються найменування (повне або скорочене) відповідної установи, на ім'я якого відкрито рахунки для зарахування надходжень до державного та / або місцевих бюджетів, найменування території та код бюджетної класифікації.

Податки і збори

Податок на додану вартість

Лист ДФСУ від 17.09.2015 р.

№ 19896/6/99-99-19-03-02-15

ДФСУ, розглянувши питання щодо функціонування СЕА ПДВ у разі зміни місця обліку платника податку, повідомила, що особливостей функціонування СЕА ПДВ для окремих категорій платників податку, у тому числі і тих платників, які змінили місце податкового обліку із території проведення антитерористичної операції, ПКУ не передбачено.

Розпорядження КМУ від 16.09.2015 р. № 977-р

Цим розпорядженням КМУ затвердив новий перелік держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 ПКУ. Операції з контрагентами-нерезидентами із цих держав враховуються для визначення господарських операцій контрольованими для цілей трансфертного ціноутворення.

У порівнянні із попереднім переліком, у новому переліку відсутні Швейцарія, Грузія, Мальта, Ліван, ОАЕ, Сінгапур, Марокко, Люксембург, Ямайка, Гваделупа.

Розпорядження почало діяти з 16.09.2015 р.

Лист ДФСУ від 01.09.2015 р.

№ 18663/6/99-99-19-03-02-15

ДФСУ зазначила, що суб'єкт господарювання, який не є перевізником та здійснює лише прийом замовлень на продаж квитків, прийом коштів за квитки та повернення коштів за невикористані квитки, визначає свої податкові зобов'язання з ПДВ лише з вартості наданих ним послуг щодо виконання замовлення на продаж проїзних документів.

У податковій накладній, що складається суб'єктом господарювання, який здійснює прийом замовлень на продаж квитків, відображається вартість послуг, наданих у зв'язку з виконанням такого замовлення, та сума ПДВ, визначена з вартості таких послуг.

У платника податку, який безпосередньо скористався послугами з перевезення на дату затвердження звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, виникає право на включення сум ПДВ, сплачених у вартості транспортного квитка, до складу податкового кредиту відповідного періоду.

**Лист ДФСУ від 28.08.2015 р.
№ 32067/7/99-99– 22-04-02-17**

Цим листом ДФСУ роз'яснила, що у зв'язку із набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зменшення податкового тиску на платників податків» від 17.07.2015р. № 655-VIII:

– з 01.09.2015 р. прийняття контролюючими органами ППР за перевітками у межах кримінального провадження буде здійснюватися у загальному порядку і в терміни, встановлені для «звичайних» податкових перевірок;

– проте, зазначене вище правило буде застосовуватися тільки для тих податкових перевірок, які розпочато з 01.09.2015 р. Для решти таких перевірок, як і раніше, ППР будуть прийматися протягом 10 робочих днів з дня, наступного за днем отримання відповідного судового рішення (обвинувальний вирок, ухвала про закриття кримінального провадження за нереабілітуючими підставами), що набрало законної сили.

Крім того, ДФСУ у цьому листі нагадала, що з 01.09.2015 р. контролюючим та іншим державним органам забороняється використовувати акт перевірки як підставу для висновків стосовно взаємовідносин платника податків з його контрагентами, якщо за результатами складення акта перевірки ППР не надіслано (не вручено) платнику податків або воно вважається відкликаним відповідно до ст. 60 ПКУ.

**Лист ДФСУ від 25.08.2015 р.
№ 31376/7/99-99-15-01-04-17**

У цьому листі ДФСУ зазначила, що штрафні санкції та пеня, передбачені ПКУ за порушення строків, встановлених для самостійної сплати податкових зобов'язань з ПДВ, не застосовуються за умови наявності у такі строки коштів на рахунках платників у СЕА ПДВ в сумах, достатніх для сплати узгоджених податкових зобов'язань з ПДВ до бюджету або на спеціальних рахунках платників – с/г підприємств, що обрали спеціальний режим відповідно до ст. 209 ПКУ.

Наказ Мінфіну від 14.08.2015 р. № 706

Цим наказом Мінфін затвердив:

– Порядок проведення моніторингу контрольованих операцій;

– Порядок опитування уповноважених, посадових осіб та/або працівників платника податків з питань трансфертного ціноутворення.

Згідно з першим із наведених вище Порядків, моніторинг контрольованих операцій (КО) буде здійснюватися шляхом:

– спостереження за цінами та умовами, що застосовуються сторонами КО;

– аналізу інформації про здійснені КО, звітів про КО та документації з трансфертного ціноутворення, поданої платником;

– аналізу інформаційних джерел.

Під час Моніторингу будуть використовуватись, зокрема:

– програмні продукти та інформаційні масиви ДФСУ;

– інформація (матеріали і відомості) контролюючих органів;

– інформація (матеріали і відомості) органів державної влади України, державних (уповноважених) органів інших країн;

– будь-яка публічна інформація про можливі ризики зниження платниками податків податкових зобов'язань під час здійснення КО.

Другий із названих Порядків визначає послідовність дій при проведенні ДФСУ опитування платників податків.

Згідно з цим Порядком, рішення про проведення опитування може бути прийняте або під час аналізу звітів платника податків, або під час перевірок контрольованих операцій.

Повідомлення про опитування має бути надісланим платнику податків не менше ніж за 7 календарних днів до дати опитування або має бути врученим не менше ніж за 2 робочих дні до дати опитування.

Опитування проводиться шляхом очної зустрічі.

Опитування проводиться:

- у приміщенні контролюючого органу, якщо:
- рішення про проведення опитування прийнято під час аналізу звітів;
- платник податків є стороною контрольованої операції, що перевіряється;
- у приміщенні платника податків, якщо рішення про опитування прийнято під час перевірки.

Результати опитування оформляються протоколом, другий примірник якого вручається платнику податків.

Запитання-відповідь ДФСУ, розміщене на ЗІР

ДФСУ роз'яснила, що у випадку повернення покупцем-платником ПДВ товарів/послуг постачальнику, або при поверненні постачальником покупцю суми попередньої оплати за товари/послуги, придбання товарів/послуг фактично не відбувається, а тому такий покупець-платник ПДВ має здійснити коригування сум податкового кредиту за результатами податкового періоду, в якому відбулося таке повернення. Коригування податкового кредиту здійснюється незалежно від факту отримання розрахунку коригування до податкової накладної.

Податок на прибуток

Лист ДФСУ від 01.09.2015 р. № 8299/В/99-99 17-02-02-14

Перелік витрат, безпосередньо пов'язаних з отриманням доходів фізичною особою – підприємцем від провадження господарської діяльності на загальній системі оподаткування, визначено п. 177.4 ПКУ. Однак даний перелік не містить акцизного податку, включеного у вартість товару і сплаченого при придбанні.

У листі податківці відзначили, що фізична особа – підприємець на загальній системі

оподаткування не має права віднести до витрат суми сплаченого акцизного податку, включеного у вартість товару, який купується з метою подальшої реалізації.

Лист ДФСУ від 12.08.2015 р. № 17056/6/99-99-15-03-01-15

Фахівці ДФСУ роз'яснили порядок визначення доходів за операціями за договором комісії.

Так, у разі надання послуг, виконання робіт за договорами доручення, комісії, транспортного експедирування або за агентськими договорами доходом платника єдиного податку є сума отриманої винагороди повіреного (агента).

При цьому датою визначення доходу при таких операціях вважається день надходження винагороди на розрахунковий рахунок підприємства.

Нагадаємо, до 01.01.2015 р. року фахівці ДФСУ наполягали на тому, що оскільки в п. 292.4 ПКУ при визначенні доходу від посередницької діяльності відсутній договір комісії, всі кошти, отримані відповідно до умов такого договору, є доходом фізособи-єдиноподатника.

У той же час, для юросіб-єдиноподатників вони стверджували протилежне, дозволяючи включати в дохід тільки суми винагороди.

Податок на доходи фізичних осіб

Лист ДФСУ від 07.09.2015 р. № 8481/Б/99-99-17-03-03-14

ДФСУ нагадала, що відповідно до пп. «д» п. 164.2.17 ПКУ оподаткуванню ПДФО підлягає основна сума боргу, прощеного кредитором за його самостійним рішенням, не пов'язаним з процедурою банкрутства, до закінчення строку позовної давності, у разі якщо його сума перевищує 50% однієї МЗП (у розрахунку на рік), встановленої на 1 січня звітного податкового року.

Разом з цим, відповідно до п. 8 підрозділу 1 розділу ХХ ПКУ не вважається додатковим благом сума прощеної різниці між основною сумою боргу за фінансовим кредитом в іноземній валюті, визначена за офіційним курсом НБУ на дату зміни валюти зобов'язання за таким кредитом з іноземної валюти на

гривню, та сумою такого боргу, визначеною за офіційним курсом НБУ станом на 01.01.2014 р., а також сума процентів, комісії та/або штрафних санкцій (пені) за такими кредитами. Але це стосується фінансових кредитів у іноземній валюті, не погашених до 01.01.2014 р.

Зазначена вище норма поширюється на операції з прощення (анулювання) кредитором боржникові заборгованості за фінансовим кредитом в іноземній валюті, що здійснювалися починаючи з 01.01.2015 р.

Враховуючи викладене, з метою оподаткування доходу, отримані платником податку у вигляді основної суми боргу (кредиту) платника податку, прощеного (анульованого) кредитором за його самостійним рішенням, не пов'язаним з процедурою банкрутства, до закінчення строку позовної давності, та суми, прощеної (анульованої) кредитором у розмірі різниці, розрахованої відповідно до пп. 8 підрозділу 1 розділу ХХ «Перехідні положення» ПКУ, слід розглядати окремо.

***Лист ДФСУ від 02.09.2015 р.
№ 18766/6/99-99-17-02-01-15***

В даному листі вказано, що у разі виявлення під час перевірки порушення порядку заповнення та подання форми № 1ДФ за кілька кварталів штраф застосовують у розмірі 510 грн. (тобто за загальну кількість порушень, а не за кожне окремо).

У разі застосування контролюючими органами штрафних санкцій платнику податків надсилають податкове повідомлення-рішення.

Державана допомога, єдиний соціальний внесок

***Постанова ВСУ від 23.09.2015 р.
у справі № 6-1206цс15***

Верховний Суд України на спільному засіданні судових палат у цивільних і господарських справах розглянув справу №6-1206цс15 про стягнення заборгованості за кредитним договором.

Виходячи з системного аналізу статей 525, 526, 599, 611 ЦКУ, зі змісту кредитного договору ВСУ зробив висновок про те, що наявність судового рішення про задоволення

вимог кредитора, не виконаного боржником, не припиняє правовідносини сторін кредитного договору, не звільняє боржника та поручителя від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє права на отримання штрафних санкцій, передбачених умовами договору і ЦКУ.

***Лист ДФС від 04.09.2015 р.
№ 18884/6/99-99-17-03-03-15***

В даному листі ДФС відмітила, що сума страхових внесків, сплачених працедавцем за договорами довгострокового страхування життя за найманих працівників, які є складовою зарплати, є базою нарахування ЄСВ. У той же час внески, сплачені роботодавцем на користь працівника за договором недержавного пенсійного забезпечення, не є базою нарахування ЄСВ.

***Лист ФСС з ТВП
від 03.09.2015 р. № 5.2-32-1422***

В листі відмічено, що святкові та неробочі дні не виключаються із розрахункового періоду для обчислення середньої з/п і, відповідно, з періоду, за який здійснюється виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності і допомоги по вагітності та пологах. Окрім цього, період перебування застрахованої особи в оплачуваній відпустці не належить до поважних причин і також не виключається з розрахункового періоду.

***Лист ДФСУ від 01.09.2015 р.
№ 8285/3/99-99-17-03-03-14***

ДФСУ вказала, що критерієм звільнення від сплати ЄСВ разом з фактом отримання пенсії є наявність у особи, що обрала спрощену систему оподаткування, статусу пенсіонера.

Постанова КМУ від 26.08.2015 р. № 655

Відповідно до вказаної постанови, чинні на сьогодні критерії, за якими оцінювався ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначалася періодичність проведення планових перевірок ФСС від НБВ, втрачають чинність.

**Лист ФСС з ТВП від 20.08.2015 р.
№ 5.2-32-1358**

Фахівці ФСС з ТВП нагадали, що при обчисленні допомоги по тимчасовій непрацездатності не враховуються календарні дні, зокрема, перебування працівника у відпустці без збереження заробітної плати, наданій відповідно до чинного законодавства.

**Лист Мінсоцполітики
від 19.08.2015 р. № 1067/13/84-15**

Мінсоцполітики у даному листі зауважило, що компенсація середнього заробітку мобілізованих працівників здійснюється лише підприємствам, установам та організаціям. Виходячи з цього, такі соціальні гарантії не поширюються на працівників, які працюють у фермерських господарствах, сільськогосподарських виробничих кооперативах та у приватних підприємств.

**Лист Мінфіну від 06.08.2015 р.
№ 31-11180-02-2/25413**

У даному листі Мінфін зазначив, що починаючи з 2016 року передбачено зниження ставки ЄСВ на постійній основі до 24,6% за рахунок використання понижуючого коефіцієнта 0,6 без виконання трьох умов, передбачених для застосування понижуючого коефіцієнта на сьогодні у розмірі 0,4.

Окрім цього, в листі відмічено, що донарахування ЄСВ до розміру МЗП фактично не є доходом (винагородою), отримуваним найманою особою за виконання робіт (надання послуг) у розумінні Закону про оплату праці. Тому таке донарахування не є базою для утримання ЄСВ з фізичної особи і не вплине на суму її пенсійного забезпечення.

**Лист Мінсоцполітики
від 29.07.2015 р. № 191/10/136-15**

Мінсоцполітики зауважило, що графік відпусток складається всіма підприємствами, де за трудовими угодами працюють наймані працівники незалежно від їх кількості. Форма такого графіку може бути довільною.

Разом з цим Мінсоцполітики зазначили, що за відсутність графіка відпусток підприємства

передбачено адміністративну відповідальність посадових осіб такого підприємства відповідно до ст. 41 КУпАП.

Єдиний податок

**Лист ДФСУ від 08.09.2015 р.
№ 19201/6/99-95-42-01-16-01**

ДФСУ, розглядаючи питання застосування РРО ФОП платниками ЄП 1-ої та 2-ої груп при продажу пива підтвердила висновки свого ж Листа щодо аналогічного питання стосовно ФОП платників ЄП 2-ої та 3-ьої груп.

Додатково ДФСУ вказала, що оскільки з 01.07.2015 діяльність з роздрібною торгівлю пивом підлягає ліцензуванню на загальних підставах, передбачених для алкогольних напоїв, то ФОП – платники ЄП, зокрема 1-ої та 2-ої груп, які здійснюють роздрібну торгівлю пивом, при розрахунках готівкою зобов'язані застосовувати належним чином зареєстровані РРО з роздрукуванням відповідних розрахункових документів, що підтверджують виконання розрахункових операцій, або використовувати книги обліку розрахункових операцій та розрахункових книжок у випадках, передбачених чинним законодавством.

**Лист ДФСУ від 26.08.2015 р.
№ 8141/К/99-99-22-07-03-14**

ДФСУ, розглядаючи питання застосування РРО ФОП платниками ЄП 2-ої та 3-ьої груп при продажу пива зазначила, що оскільки пиво віднесено до алкогольних напоїв, то ФОП -платники ЄП 2-ої та 3-ьої груп, які здійснюють роздрібну торгівлю продовольчими товарами та пивом у пляшках і бляшанках, за умови відсутності продажу інших підакцизних товарів, мають право проводити розрахункові операції без застосування РРО з використанням розрахункових книжок та книг обліку розрахункових операцій, до досягнення ними протягом календарного року обсягу доходу у розмірі 1 млн. гривень. У разі перевищення у календарному році обсягу доходу 1 млн. гривень застосування РРО є обов'язковим.

Крім того, ФОП, які здійснюють продаж пива, зобов'язані отримати відповідну ліцензію на роздрібну торгівлю алкогольними напоями.

**Лист ДФСУ від 25.08.2015 р.
№ 8135/П/99-99-15-03-01-14**

ДФСУ надала свою позицію щодо можливості перебування на спрощеній системі оподаткування суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність у сфері зв'язку.

Так, абз.8 пп.291.5.1 п.291.5 ст.291 ПКУ передбачено, що не можуть бути платниками ЄП суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність з надання послуг пошти (крім кур'єрської діяльності) та зв'язку (крім діяльності, що не підлягає ліцензуванню).

Діяльність у сфері телекомунікацій здійснюється за умови включення до реєстру операторів, провайдерів телекомунікацій, а у визначених законом випадках також за наявності відповідних ліцензій та/або дозволів.

Враховуючи викладене, суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у сфері зв'язку, що підлягає ліцензуванню, не можуть застосовувати спеціальний податковий режим, оскільки зазначена діяльність не відповідає умовам перебування на спрощеній системі оподаткування.

Для отримання можливості переходу на спрощену систему оподаткування у разі нездійснення послуг, що підлягають ліцензуванню, суб'єкт господарювання повинен анулювати наявну ліцензію та подати до контролюючого органу у встановлений Кодексом строк заяву щодо обрання спрощеної системи оподаткування.

Державне регулювання

Перевірка контроль штрафів

**Лист ДФСУ від 16.09.2015 р.
№ 19769/6/99-99-19-03-02-15**

ДФСУ зазначила, що суми ПДВ не можуть бути включені до складу податкового кредиту, якщо операції платника податку з придбання товарів/послуг не підтверджені отриманими від продавця таких товарів/послуг податковими накладними, зареєстрованими в ЄРПН.

Законодавство не передбачає особливих умов для платників податків з місцем реєстрації на території проведення АТО щодо функціонування системи електронного адміністрування ПДВ, складання податкових

накладних/розрахунків коригування та реєстрації їх в ЄРПН.

Платник податку може звернутися із заявою до контролюючого органу для продовження граничних строків подання податкової звітності та зміни строків сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), а також для списання податкового боргу, що виник унаслідок обставин непереборної сили, якщо у нього наявний сертифікат Торгово-промислової палати України про настання обставин непереборної сили. При наявності такого сертифікату платник податків здійснює реєстрацію в ЄРПН податкових накладних/розрахунків коригування до податкових накладних за загальними правилами, визначеними в ПКУ та Порядку ведення Єдиного реєстру податкових накладних, затвердженому постановою КМУ № 1246 від 29.12.2010.

Ліцензія, патенти, дозволи

Лист ДРСУ від 15.09.2015 р. № 6854

Державна регуляторна служба роз'яснила, що Закон № 222-VIII містить перелік відомостей, які зазначаються в заяві про отримання ліцензії, серед яких немає вимоги вказувати місця здійснення ліцензованого виду діяльності. Проте Закон № 222-VIII передбачає, що вимоги ліцензійних умов поширюються на місця здійснення діяльності ліцензіата, які вказані в документах, що додаються до такої заяви.

Отже, на думку ДРСУ, у заяві про отримання ліцензії може міститися інформація про місця здійснення господарської діяльності. При цьому зміст і форма ліцензії повинні бути встановлені відповідними ліцензійними умовами, або в документах, що додаються до заяви про отримання ліцензії (наприклад, відомості або інформація, складені і підписані безпосередньо одержувачем ліцензії).

Ліквідація та банкрутство

**Постанова ВГСУ від 17.09.2015 р.
№16/1376/836/226**

ВГСУ дійшов висновку, що чинним Господарським процесуальним кодексом України не передбачено скасування арештів,

накладених в порядку кримінального судочинства, оскільки скасування арешту майна, який накладений в межах кримінального провадження, здійснюється відповідно до порядку, визначеного Кримінальним процесуальним кодексом України, незважаючи на введення процедури банкрутства боржника.

**Постанова ВГСУ від 16.09.2015 р.
№ 5023/4669/12**

ВГСУ, визнавши неправомірним зупинення провадження у справі про банкрутство як в частині задоволення заяви кредитора з грошовими вимогами до боржника (суд направив ці матеріали до органу слідства для перевірки фактів, що свідчать про наявність в діях учасників процесу ознак кримінальних правопорушень), так і в цілому відповідно до редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 04.11.2012 р. (Попередня редакція Закону про банкрутство), зазначив, що Попередня редакція Закону про банкрутство не передбачає можливості господарського суду зупиняти провадження у справі про банкрутство. Більше того, ч. 17 ст. 11 Попередньої редакції Закону про банкрутство взагалі забороняла суду вчиняти такі дії.

Незважаючи на те, що аналізована постанова ВГСУ прийнята на підставі дії норм Попередньої редакції Закону про банкрутство, її актуальність полягає у тому, що:

1) чинною редакцією Закону про банкрутство прямо не передбачена можливість господарського суду зупиняти провадження у справах про банкрутство, хоча за нею сам ВГСУ допускає такі дії, на відміну від Попередньої редакції Закону про банкрутство;

2) господарський суд вправі направляти матеріали справи про банкрутство до правоохоронного органу для перевірки виявлених судом фактів щодо вчинення кримінального правопорушення учасниками судового процесу. При цьому це не є підставою для зупинення провадження у справі про банкрутство відповідно до чинної редакції Закону про банкрутство.

Ліцензії, патенти, дозволи

Закон України від 03.09.2015 р. № 674-VIII

Президент України підписав Закон щодо забезпечення прозорості власності ЗМІ.

Цей Закон зобов'язує суб'єктів інформаційної діяльності (телерадіомовників та провайдерів програмної послуги) розкривати інформацію про реальну структуру власності та надавати відомості про кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) компаній.

Також Законом забороняється створення і діяльність телеорганізацій, учасниками яких є офшорні компанії, фізичні або юридичні особи із держави-агресора чи держави-окупанта та особи без громадянства.

На Нацраду з питань телебачення і радіомовлення покладається обов'язок надавати докладне обґрунтування всім своїм рішенням щодо видачі, відмови у видачі та відмови у продовженні ліцензій.

РРО та готівкові розрахунки

Лист НБУ від 18.05.2015 р.

№ 53-01006/33525

НБУ в листі зазначив, що підприємства (підприємці) мають право виплачувати заробітну плату працівникам із готівкової виручки, що надійшла в касу, з дотриманням вимог Положення № 637.

Відповідно до п. 2.2 Положення № 637 підприємства (підприємці) здійснюють готівкові розрахунки між собою і з фізичними особами через касу як за рахунок готівкової виручки, так і за рахунок коштів, одержаних із банків. Підприємства (підприємці) здійснюють облік операцій з готівкою у відповідних книгах обліку.

Згідно з пп. 2.6, 2.7 Положення № 637 уся готівка, що надходить до кас, має своєчасно (у день одержання готівкових коштів) та в повній сумі оприбутковуватися. Виходячи з потреби прискорення обігу готівкових коштів і своєчасного їх надходження до кас банків, для підприємств, що здійснюють операції з готівкою в національній валюті, устанавлюються ліміт каси та строки здавання готівки. Банкам і підприємцям ліміт каси та строки здавання готівки не встановлюються.

Державні закупівлі

Постанова КМУ від 22.07.2015 р. № 622

Критеріями вибору спеціалізованих організацій, які здійснюють закупівлі відповідно до угод із МОЗ для своєчасного доступу пацієнтів до необхідних лікарських засобів, є:

– технічна та професійна спроможність виконання завдань щодо закупівлі та постачання лікарських засобів, імунобіологічних препаратів (вакцин) та виробів медичного призначення (далі – товари);

– можливість закупівлі та постачання необхідної кількості товарів належної якості з відповідним строком придатності та з урахуванням вимог до упаковки та/або форми чи розміру розфасовки товарів;

– ціна товару та пов'язаних із його закупівлею послуг, що надаються спеціалізованою організацією, яка здійснює закупівлю;

– умови та строки замовлення і постачання;

– умови оплати;

– умови укладення та форма угод щодо закупівель;

– додаткові умови постачання.

Рішення щодо вибору спеціалізованих організацій, які здійснюють закупівлі, затверджується МОЗ.

Інформація про проведення державних закупівель товарів і послуг із залученням спеціалізованих організацій обов'язково оприлюднюється на офіційному веб-сайті МОЗ та веб-порталі уповноваженого органу з питань державних закупівель.

**Роз'яснення Мінеконом-розвитку
від 16.07.2015 р. № 3302-05/23226-06**

Мінекономрозвитку надало роз'яснення з питань щодо закупівлі природного газу. Так, зокрема, цей держорган повідомив, що на кожній окремій території діє лише один постачальник природного газу за регульованим тарифом, з яким споживачі (у тому числі бюджетні установи та організації) можуть укласти договір на постачання природного газу за регульованим тарифом.

Переговорна процедура закупівлі застосовується замовником як виняток у

разі наявності умов, визначених у ч. 2 ст. 39 Закону України «Про здійснення державних закупівель», зокрема у разі відсутності конкуренції (у тому числі з технічних причин) на відповідному ринку, внаслідок чого договір про закупівлю може бути укладено лише з одним постачальником, за відсутності при цьому альтернативи.

У залежності від предмета закупівлі та умови для застосування переговорної процедури закупівлі, замовник самостійно готує документи, необхідні для проведення такої процедури на підставі експертних, нормативних, технічних та інших документів.

При цьому НКРЕКП листом від 09.07.2015 № 6697/16/61-15 надано перелік ліцензіатів з постачання природного газу, газу (метану) вугільних родовищ за регульованим тарифом із зазначенням території ліцензованої діяльності по кожному постачальнику природного газу за регульованим тарифом.

Фінансовий моніторинг

Постанова КМУ від 16.09.2015 р. № 708

КМУ оновив Порядок надання держорганами та органами місцевого самоврядування, держреєстраторами інформації про фінансові операції та їх учасників до Держфінмоніторингу.

Інформація про фінансову операцію та її учасників надається держорганом, який здійснює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, або фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не пізніше 10 календарних днів з дня встановлення підозри.

Інформація про фінансову операцію та її учасників надається у письмовій формі і повинна містити такі відомості:

– дата проведення фінансової операції (відмови у її проведенні, її зупинення);

– сума фінансової операції;

– зміст фінансової операції;

– підстави для підозри;

– інші відомості про фінансову операцію (у разі наявності).

**Постанова КМУ і НБУ
від 16.09.2015 р. № 717**

КМУ і НБУ затвердили Порядок проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Учасниками національної оцінки ризиків є суб'єкти державного фінмоніторингу, інші держоргани, які здійснюють діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. До проведення національної оцінки ризиків можуть залучатися зацікавлені громадські організації та наукові установи.

Відповідальним за проведення національної оцінки ризиків є Держфінмоніторинг.

Національна оцінка ризиків проводиться систематично, але не рідше 1 разу на 3 роки, та охоплює систему запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, зокрема, правоохоронну і судову систему, діяльність спеціально уповноваженого органу, фінансовий сектор, наглядову діяльність суб'єктів держфінмоніторингу і незалежну професійну діяльність.

Кожен учасник національної оцінки ризиків визначає особу на рівні заступника керівника органу (або керівника самостійного структурного підрозділу), відповідального за подання Держфінмоніторингу інформації, необхідної для проведення національної оцінки ризиків.

Джерелами інформації, необхідної для проведення національної оцінки ризиків, є, зокрема, статистична інформація та адміністративні дані органів держави, результати оцінки обсягів тіньової економіки, звіти правоохоронних органів, результати вибіркового аналізу судових рішень у кримінальних справах, а також результати вивчення громадської думки.

Національна оцінка ризиків проводиться відповідно до методики, підготовленої Держфінмоніторингом та погодженої з Мінфіном відповідно до Рекомендацій Групи

з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), з урахуванням міжнародного досвіду та пропозицій експертів міжнародних організацій і повинна включати аналітичну і математичну складові частини.

За результатами національної оцінки ризиків Держфінмоніторинг готує та подає пропозиції щодо здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків виявлених ризиків.

Постанова КМУ від 08.09.2015 р. № 693

КМУ затвердив Порядок надання державними органами, держреєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта.

У разі виникнення сумнівів у достовірності чи повноті наданої клієнтом (представником клієнта) інформації, СПФМ вживає заходів щодо проведення поглибленої перевірки. При цьому СПФМ має право звернутися до держорганів, державних реєстраторів із запитом про надання ними необхідної інформації.

На запит суб'єкта фінмоніторингу інформацію про клієнта надають:

- державні органи – Мін'юст, ДФС, ДМС і відділи державної реєстрації актів цивільного стану;
- державні реєстратори.

Галузі і сфери діяльності

Транспортні та експедиторські послуги

**Рішення Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі від 10.09.2015 р.
№ СП– 335/2015/4442-06**

Цим Рішенням Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі скасувала інше своє рішення, яким були введені спецмита на імпорتنі автомобілі.

Рішення Комісії від 10.09.2015 № СП-335/2015/4442-06 набирає чинності з 30.09.2015 р., отже, саме з цієї дати перестануть діяти спецмита на імпорتنі автомобілі.

Фінансові послуги

Постанова НБУ від 29.09.2015 р. № 637

НБУ вніс зміни до Положення про застосування НБУ заходів впливу за порушення банківського законодавства.

Уточнено, що рішення про застосування заходу впливу приймає Правління Нацбанку або Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайта) платіжних систем.

Визначено повноваження Комітету щодо прийняття ним рішень з питань застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства, крім визначених пунктами 11-13 частини першої ст. 73 Закону про банки і банківську діяльність (позбавлення генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій; віднесення банку до категорії проблемного або неплатоспроможного; відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку).

Повідомлення Мінфіну від 24.09.2015 р.

КМУ оприлюднив умови обміну державних і гарантованих державою єврооблігацій, викладені в Меморандумі обміну облігацій.

Меморандум містить пропозицію власникам певних облігацій зовнішньої держпозики України та єврооблігацій ДП «Фінінпро» обміняти їх на нові облігації і державні деривативи, які будуть випущені державою.

Нові облігації та деривативи, які пропонуються кредиторам, будуть випущені на умовах, погоджених урядом України і спеціальним комітетом кредиторів 27.08.2015 р.

Зацікавлені власники облігацій повинні до 12.10.2015 р. подати заяву про участь в зборах власників, які передбачається провести 14.10.2015 р., предметом розгляду яких буде пропозиція обміну.

Україна залишає за собою право продовжити строк прийняття таких заяв, перенести збори на більш пізню дату та/або скликати додаткові збори.

За умови, що 14.10.2015 р. пропозиція обміну буде схвалена на зборах достатньою кількістю голосів кредиторів, обмін старих облігацій на нові облігації і державні деривативи повинен відбутися до 27.10.2015 р.

Постанова ВСУ від 16.09.2015 р. у справі № 6-43цс15

ВСУ на засіданні Судової палати у цивільних справах 16.09.2015 р., розглянувши

справу № 6-43цс15, скасував ухвалу ВССУ про можливість обміну кредиту на депозит в проблемних банках і направив спір на новий касаційний розгляд.

Нагадаємо, при розгляді справи № 6-17645св14 ВССУ визнав законним припинення кредитних зобов'язань та договору іпотеки на підставі поєднання боржника і кредитора в одній особі.

ВСУ дійшов висновку, що у випадку, коли боржник банку придбав право вимоги до банку за договором, відповідні зобов'язання між банком і такою особою не можуть припинитися на підставі ст. 606 ЦКУ. Зазначена стаття до таких правовідносин не застосовується.

Роз'яснено, що у відповідності до ст. 606 ЦКУ зобов'язання припиняється поєднанням боржника і кредитора в одній особі. Зазначена підстава припинення цивільно-правового зобов'язання входить до групи підстав, що не відносяться до угод і не залежать від волі сторін.

Тому ст. 606 ЦКУ повинна застосовуватися судом до спірних правовідносин у разі, коли до сторони, яка є боржником, переходять зобов'язання іншої особи відповідно до будь-якої підстави, зазначеної у законі, і якщо при цьому один з суб'єктів правовідносин у зв'язку з обставинами, зазначеними в законі, зникає, а з двох самостійних суб'єктів залишається (утворюється) один, в якому поєднується боржник і кредитор. Саме в такому випадку підстава припинення цивільно-правового зобов'язання не буде залежати від волі сторін.

До таких висновків дійшов і суд касаційної інстанції при розгляді касаційної скарги у справі № 6-29171св13.

У випадку, коли боржник банку придбав право вимоги до банку, відповідні два зобов'язання між банком і його боржником могли припинитися тільки відповідно до ст.ст. 601, 602 ЦКУ (у редакції, яка була чинною на момент виникнення спірних правовідносин).

Однак у разі зарахування зустрічних однорідних вимог діють обмеження, встановлені Законом «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (в редакції, що діяла на момент виникнення спірних правовідносин).

**Постанова ВСУ від 16.09.2015 р.
у справі № 6-190цс15**

В постанові ВСУ підтвердив правову позицію, згідно з якою борг за валютним кредитом повинен бути стягнутий в іноземній валюті.

Він зазначив, що не суперечить чинному законодавству України стягнення заборгованості за кредитним договором в іноземній валюті, якщо саме вона надавалась за договором, і позивач просить стягнути суму у валюті.

Разом із стягненням заборгованості в іноземній валюті суд вправі стягнути і відсотки за кредитним договором в іноземній валюті, оскільки такий відсоток є не фінансовою санкцією, а платою за користування грошима.

Вирішуючи спір про стягнення боргу за кредитним договором в іноземній валюті, суд повинен встановити наявність у банку ліцензії на здійснення операцій з валютними цінностями, а встановивши зазначені обставини, – стягнути грошову суму в іноземній валюті.

**Повідомлення Прес-центру НБУ
від 16.09.2015 р.**

З метою накопичення міжнародних резервів Національний банк України планує найближчим часом почати практику проведення аукціонів з купівлі іноземної валюти.

НБУ зазначає, що купувати валюту без ризику негативного впливу на обмінний курс гривні регулятору дозволяє багатомісячна стабілізація валютного ринку, а також очікуваний значний приплив в країну валютних надходжень від продажу нового врожаю.

Купівля валюти Нацбанком відбуватиметься в невеликих обсягах. «Сума валюти, яку буде купувати НБУ, складе до 10 мільйонів доларів США в день. Іншими словами, регулятор може купити, наприклад, 5 або 7 млн доларів США – залежно від суми, яку учасники будуть пропонувати за прийнятною ціною, – пояснює Директор департаменту відкритих ринків НБУ Сергій Пономаренко. – Це також дозволить уникнути тиску на обмінний курс гривні».

Планується, що це будуть аукціони, в яких зможуть брати участь усі банки. Вони зможуть

подавати декілька заявок з різними курсами, і Національний банк буде задовольняти заявки, починаючи з найнижчого курсу продажу іноземної валюти.

При цьому регулятор залишає за собою право визнати, що аукціон не відбувся, якщо від банків надійдуть неприйнятні пропозиції.

**Лист ДФСУ від 14.09.2015 р.
№ 8651/М/99-99-17-03-03-14**

Державна фіскальна служба в роз'яснила, що дохід платника податку у вигляді процентів, нарахованих на суму вкладного (деPOSITного) банківського рахунку, включається до загального місячного оподаткованого доходу і оподатковується за ставкою 20%. Податковим агентом платника при нарахуванні на його користь доходів у вигляді відсотків є особа, яка здійснює таке нарахування.

Крім того, оскільки до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника включається дохід у вигляді відсотків, нарахований на суму вкладного (деPOSITного) банківського рахунку, то такий дохід оподатковується військовим збором за ставкою 1,5%.

Податковий агент, який нараховує (виплачує, надає) оподатковуваний дохід на користь платника, зобов'язаний утримувати податок із суми такого доходу за його рахунок.

Повідомлення ДКСУ від 10.09.2015 р.

Держказначейство починає з 15.09 оприлюднювати на єдиному веб-порталі використання публічних коштів інформацію про платіжні транзакції на єдиному казначейському рахунку, у тому числі за операціями на реєстраційних, спеціальних реєстраційних та інших рахунках розпорядників (одержувачів) бюджетних коштів.

Такі заходи здійснюються на виконання вимог п. 3 ст. 3 ЗУ № 183-VII «Про відкритість використання публічних коштів».

Хоча, оприлюдненню не підлягає інформація про транзакції, пов'язані з витратами, які проводяться з грифом «цілком таємно», «таємно», «для службового користування». Також не буде розміщуватись інформація

про транзакції військових формувань, правоохоронних органів щодо забезпечення обороноздатності країни в особливий період або під час проведення АТО.

**Постанова ВСУ від 09.09.2015 р.
у справі № 6-933цс15**

Верховний Суд України сформулював правову позицію відповідно до якої пред'явивши вимогу про повне дострокове погашення заборгованості за кредитом, сплаті відсотків за користування кредитом та пені, кредитор відповідно до частини 2 ст. 1050 ЦКУ змінив строк виконання основного зобов'язання і був зобов'язаний пред'явити позов до поручителя протягом шести місяців, починаючи з цієї дати.

Таким чином, якщо кредитор змінює на підставі частини 2 ст. 1050 ЦКУ строк виконання основного зобов'язання, то передбачений частиною 4 ст. 559 ЦКУ шестимісячний строк обчислюється з цієї дати.

Постанова НБУ від 09.09.2015 р. № 593

Вимоги до платежів у національній валюті на користь нерезидентів відтепер аналогічні вимогам до платежів в іноземній валюті.

НБУ уніфікував порядок перерахування коштів у гривнях на кореспондентські рахунки банків-нерезидентів за дорученням клієнтів-резидентів. Це стосується операцій за договорами, укладеними резидентами з нерезидентами. Уповноважені банки, які будуть здійснювати таку угоду, повинні попередньо зарахувати кошти на окремий аналітичний рахунок.

Відтепер кошти будуть перераховані на рахунок банку-нерезидента не раніше 4-го операційного дня після того, як уповноважений банк внесе інформацію про заплановані операції до відповідного реєстру та надасть його НБУ.

Забороняється здійснювати такі операції, якщо ці кошти в гривнях були залучені клієнтами-резидентами у формі кредиту. Аналогічна вимога вже діє щодо здійснення операцій з купівлі валюти.

**Лист ФГВФО від 09.09.2015 р.
№ 12-31488/15**

Згідно зі ст. 48 Закону про гарантування вкладів у редакції, чинній з 12.08.2015 р,

Фонд з дня початку процедури ліквідації банку повертає ініціатору переказу кошти, що надійшли на кореспондентський рахунок банку для зарахування на поточні рахунки клієнтів банку або для виплати переказів протягом процедури ліквідації до дня відкриття банком накопичувального рахунку в НБУ (крім коштів, призначенням платежу за якими є погашення зобов'язань перед банком).

Зазначена норма спрямована на дотримання ліквідованим банком вимог законодавства, оскільки такий банк не має права здійснювати будь-яку банківську діяльність, у тому числі операції з переказу коштів, без наявності відповідної ліцензії.

Фонд вважає, що кошти, які надійшли на кореспондентський рахунок банку, мають бути повернуті ліквідованим банком ініціатору переказу коштів, починаючи з 12.08.2015 р.

При цьому регулятор нагадав, що за особистою письмовою згодою працівника виплата заробітної плати може здійснюватися через установи банків або поштовими переказами.

**Постанова ВСУ від 02.09.2015 р.
у справі № 6-1085цс15**

ВСУ була сформульована наступна правова позиція: відповідно до вимог ч. 2 ст. 1054 і ч. 2 ст. 1050 ЦКУ у разі, якщо договором позики передбачено повернення позики по частинах, в разі прострочення повернення чергової частини позикодавець має право вимагати дострокового повернення частини позики та сплати відсотків.

Перебіг позовної давності за вимогами кредитора, що впливають з порушення боржником умов договору (графіка погашення кредиту) при погашенні боргу частинами (щомісячними платежами) починається стосовно кожної окремої частини, з дня, коли відбулося це порушення.

Позовна давність у таких випадках обчислюється окремо по кожному простроченому платежу.

У разі порушення боржником строків сплати чергових платежів, передбачених договором, відповідно до частини 2 ст. 1050 ЦКУ кредитор протягом усього часу – до встановленого

договором строку закінчення виконання останнього зобов'язання вправі заявити в суді вимоги про дострокове повернення тієї частини позики (разом з нарахованими відсотками – ст. 1048 ЦК), яка підлягає сплаті.

Згідно з положеннями частини 4 ст. 559 ЦКУ порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі поруки. У випадку, якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців з дня настання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя.

Рішення ФГВФО від 09.07.2015 р. № 131

Фонд гарантування вкладів фізосіб затвердив Інструкцію про порядок забезпечення доступу до публічної інформації у Фонді.

Відзначається, що доступ до публічної інформації забезпечується шляхом:

- оприлюднення публічної інформації в офіційних друкованих виданнях;
- розміщення публічної інформації на офіційному веб-сайті Фонду;
- розміщення публічної інформації на інформаційних стендах та/або в приміщеннях для прийому громадян;
- надання інформації за запитом на публічну інформацію.

Публічна інформація може бути надана усно, письмово або в іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою), а також у певних спеціальних місцях для роботи запитувачів з документами чи їх копіями.

Будівництво

Постанова КМУ від 26.08.2015 р. № 665

Цією постановою збільшено загальні суми кошторисної вартості проектів будівництва, що реалізуються із залученням бюджетних коштів, коштів державних і комунальних підприємств, установ та організацій, а також кредитів, наданих під державні гарантії.

Затвердження проектів будівництва, що реалізуються із залученням бюджетних коштів, коштів державних і комунальних підприємств, а також кредитів, наданих під державні гарантії, здійснюється не пізніше ніж у тримісячний строк від дати надіслання звіту замовнику

будівництва за результатами проведення експертизи.

Постанова КМУ від 19.08.2015 р. № 698

Нагляд здійснюється Держархбудінспекцією через головних інспекторів будівельного нагляду шляхом проведення планових, позапланових, документальних і камеральних перевірок.

Плановою перевіркою вважається перевірка, що передбачена квартальним планом роботи Держархбудінспекції, який затверджується до 25 числа останнього місяця кварталу, що передує плановому. Планова перевірка об'єкта нагляду проводиться не частіше ніж один раз на півроку з виїздом на об'єкт нагляду.

Строк проведення планової перевірки не може перевищувати 20 робочих днів та за обґрунтованим письмовим зверненням головного інспектора будівельного нагляду може бути одноразово продовжений наказом Держархбудінспекції не більше ніж на 10 робочих днів.

Позапланова перевірка проводиться на підставі наказу Держархбудінспекції та направлення на проведення перевірки. Під час проведення позапланової перевірки з'ясовуються лише ті питання, необхідність перевірки яких стала підставою для її проведення. Строк проведення позапланової перевірки не може перевищувати 15 робочих днів.

За результатами планової або позапланової перевірки головний інспектор будівельного нагляду, який проводив перевірку, складає акт перевірки.

Постанова КМУ від 19.08.2015 р. № 671

Затверджено Примірне положення про органи державного архітектурно-будівельного контролю.

Орган державного архітектурно-будівельного контролю утворюється як структурний підрозділ Київської та Севастопольської міськдержадміністрації та як виконавчий орган сільської, селищної, міської ради.

Органи державного архітектурно-будівельного контролю є правонаступниками

прав та обов'язків Державної архітектурно-будівельної інспекції щодо здійснення переданих повноважень відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності».

До завершення здійснення заходів з утворення органів державного архітектурно-будівельного контролю в Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях та сільських, селищних, міських радах такі повноваження здійснює Державна архітектурно-будівельна інспекція.

**Лист Держархбуд-інспекції
від 07.08.2015 р. № 40-701-(90-7)/7368**

У разі виявлення органом державного архітектурно-будівельного контролю недостовірних даних (встановлення факту, що на дату реєстрації декларації інформація, яка зазначалася в ній, не відповідає дійсності, та/або виявлення розбіжностей між даними, зазначеними у декларації), наведених у зареєстрованій декларації, які є підставою вважати об'єкт самочинним будівництвом, зокрема, якщо він збудований або будується на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, або без документа, який дає право виконувати будівельні роботи, чи належно затвердженого проекту або будівельного паспорта, реєстрація такої декларації підлягає скасуванню органом державного архітектурно-будівельного контролю.

Отже, реєстрація декларації може бути скасована органом державного архітектурно-будівельного контролю шляхом видачі відповідного наказу або за рішенням суду про скасування реєстрації декларації, що набрало законної сили.

Об'єкти правовідносин

Земля

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

ДФСУ роз'яснила, що оскільки податкове зобов'язання з плати за землю за звітний місяць визначається виходячи з річної суми зобов'язання, то при поданні щомісячних звітних податкових декларацій з плати за землю та при поданні уточнюючих декларацій (у разі

зміни протягом року податкового зобов'язання з плати за землю), платник у деклараціях, форма яких затверджена наказом Міндоходів від 30.12.2013 р. № 865, заповнює графу 8 «Річна сума земельного податку» (графу 9 «Річна сума орендної плати»).

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

У відповіді зазначено, що формат (стандарт) довідки (витягу) про розмір нормативної грошової оцінки земельної ділянки в електронному вигляді відсутній, тож платники плати за землю повинні подавати такі довідки (витяги) на паперових носіях до контролюючого органу за місцезнаходженням земельної ділянки.

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

ДФСУ вважає, що оскільки права оренди земельної ділянки виникають з моменту державної реєстрації цих прав, то фізичні особи не звільняються від сплати земельного податку за земельні частки (паї), що передані в оренду платникам єдиного податку четвертої групи на підставі договорів оренди, які не зареєстровані в установленому законодавством порядку.

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

ДФСУ роз'яснила, що юридична особа – власник земельної ділянки, що є платником єдиного податку третьої групи, у разі передачі в оренду цієї земельної ділянки іншому суб'єкту господарювання не є платником земельного податку, оскільки земельна ділянка використовується платником єдиного податку в господарській діяльності з метою отримання доходу.

У разі передачі земельної ділянки за договором емфітевзису, сервітуту, суперфіцію власник земельних ділянок – платник єдиного податку третьої групи земельний податок не сплачує за умови одержання доходу у виді плати за користування такою земельною ділянкою, яка встановлена договором емфітевзису, сервітуту, суперфіцію.

Юридична особа – власник земельної ділянки, що є платником єдиного податку четвертої групи, у разі надання сільськогосподарських

угідь та/або земель водного фонду в оренду іншому платникові податку враховує орендовану площу земельних ділянок у своїй декларації. У декларації орендаря така земельна ділянка не враховується (пп. 295.9.6 ПКУ).

У разі передачі земельних ділянок в користування іншому суб'єкту господарювання за договорами оренди, емфітевзису, сервітуту, суперфіцію земельний податок власником земельних ділянок – платником єдиного податку четвертої групи сплачується на загальних підставах, оскільки такі земельні ділянки використовуються платником не для ведення сільськогосподарського товаровиробництва.

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

У відповіді зазначено, що якщо податкове повідомлення-рішення не вручено фізичній особі чи надіслано листом без повідомлення про вручення, то контролюючий орган нараховує платнику суму земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності без застосування штрафних санкцій та пені.

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

ДФСУ вважає, що у разі придбання нерезидентом нерухомості та/або землі на території України, в залежності від обраного варіанту платник податків підлягає взяттю на облік в контролюючому органі, як:

- постійне представництво нерезидента;
- відокремлений підрозділ нерезидента (представництво нерезидента);
- управитель майна;
- юридична особа з іноземними інвестиціями.

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

ДФСУ повідомила, що на сьогодні форма, за якою надається інформація органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування до контролюючого органу щодо переліку орендарів, з якими укладено договори оренди землі на поточний рік, нових договорів, змін до існуючих договорів та їх розірвання, не встановлена. Відтак зазначена інформація надається у довільній формі.

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

ДФСУ роз'яснила, що в графі «1.1.Т» (Порядковий номер за рік прим. 1) декларації, форма якої затверджена наказом Міндоходів від 30.12.2013 р. № 865, зазначається номер з послідовно наростаючим числом від кількості поданих відповідних декларацій.

Декларації, в яких нараховується податкове зобов'язання із земельного податку, нумеруються окремо від декларацій, в яких нараховується податкове зобов'язання з орендної плати державної та комунальної власності.

При цьому нумерація проводиться окремо по типу декларацій (Звітна, Нова звітна, Уточнююча).

Запитання – відповідь, розміщені на ЗІР

У відповіді зазначено, що переплата по платі за землю, яка обліковується в інтегрованій картці платника податків, не враховується при заповненні рядків 8 або 16 декларації, затвердженої наказом Міндоходів від 30.12.2013 р. № 865. Водночас, при виправленні помилок, допущених платниками плати за землю у деклараціях минулих звітних (податкових) періодів, у рядках 8 та 16 декларації, в якій здійснюється таке виправлення, зазначається розмір заниження (недоплати) податкового зобов'язання минулих податкових періодів, який визначається як різниця податкового зобов'язання, зазначеного у декларації, в якій допущено помилки, та податкового зобов'язання з урахуванням уточнень.

Постанова КМУ від 30.09.2015 р. у справі № 782

Постановою внесено зміни, зокрема, до Порядку ведення Державного земельного кадастру, затвердженого постановою КМУ від 17.10.2012 р. № 1051.

Так, передбачено, що на отримання витягу з Державного земельного кадастру (ДЗК) про земельну ділянку мають право будь-які фізичні та юридичні особи за умови їх ідентифікації з використанням електронного цифрового підпису чи іншого альтернативного засобу ідентифікації особи (до змін – лише особи, які мають речове право на земельну ділянку).

Крім того, визначені додаткові відомості Державного земельного кадастру, які оприлюднюються на офіційному веб-сайті Держгеокадастру: про суб'єкта права власності на земельну ділянку; суб'єкта речового права на земельну ділянку; державну реєстрацію речових прав земельну ділянку; дату державної реєстрації, реєстраційний номер земельної ділянки у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно із зазначенням відомостей про її кадастровий номер та орган, що здійснив державну реєстрацію.

До того ж, в новій редакції викладено додаток 42 до Порядку ведення Державного земельного кадастру, в якому вміщена форма Заяви про надання відомостей з ДЗК, а також доповнено вказаний Порядок додатком 53, який містить форму Довідки про осіб, які отримали доступ до інформації про суб'єкта речового права у ДЗК.

Повідомлення Держгеокадастру від 24.09.2015 р.

23.09.2015 р. на виїзному засіданні КМУ Голова Держгеокадастру презентував пакет реформ, серед яких, зокрема:

- скорочення кількості візитів до органів державної влади для оформлення власності на земельну ділянку з 10 до 2: перший раз – для подання заяви про отримання земельної ділянки, другий – для оформлення документа, який посвідчує право власності;

- скорочення строку проходження усіх процедур з оформлення власності на земельну ділянку з 12 місяців (в м. Києві – двох років) до 2 місяців;

- законодавче закріплення зобов'язання місцевих рад розглядати земельні питання не рідше, ніж раз на два тижні;

- вилучення за рішенням суду сільгосппродукції, вирощеної на самовільно зайнятих землях, на користь держави;

- делегування органам місцевого самоврядування повноважень із розпорядження землями сільгосппризначення державної власності за межами населених пунктів;

- створення спеціальної електронної платформи для проведення земельних аукціонів

- т.зв. «земельний eBay»;

- визначення органу влади, який би здійснював комплексний контроль за використанням і родючістю ґрунтів.

Усі реформаторські пропозиції втілені в п'яти законопроектах, розроблених Держгеокадастром, і які будуть обговорені на громадських слуханнях, що відбудуться в усіх областях, із залученням усіх зацікавлених кіл.

Наказ ДССУ від 19.08.2015 р. № 190

З 01.01.2016 р. втрапить чинність наказ Держкомстатистики від 05.11.1998 р. № 377, яким затверджені форми державної статистичної звітності з земельних ресурсів та Інструкції з заповнення державної статистичної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 6-зем, 6а-зем, 6б-зем, 2-зем).

Постанова ВСУ від 11.11.2014 р. у справі 21-405а14

Постанова прийнята суддями всіх трьох Судових палат ВСУ – в адміністративних справах, у господарських справах, у цивільних справах.

ВСУ дійшов висновку, що позов, предметом якого є рішення органу місцевого самоврядування щодо передачі у власність та оренду земельної ділянки, тобто ненормативний акт, що застосовується одноразово і з прийняттям якого виникають правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів, не може бути задоволений, оскільки таке рішення органу місцевого самоврядування вичерпало свою дію шляхом виконання. Скасування такого рішення не породжує наслідків для власника чи орендаря земельної ділянки, оскільки у таких осіб виникло право власності або володіння земельною ділянкою і це право ґрунтується на правостановлюючих документах.

Отже, позов про визнання протиправним та скасування рішення органу місцевого самоврядування щодо передачі у власність та оренду земельної ділянки не повинен розглядатися, оскільки обраний позивачем спосіб захисту порушених прав не забезпечує їх реального захисту.

Приймаючи до уваги те, що розгляд даного позову не впливає на законність правовстановлюючих документів щодо права власності чи користування земельною ділянкою до розгляду спору про їх оскарження (не породжує юридичних наслідків), колегія суддів не знайшла підстав для задоволення заяви прокурора.

Нерухомість

Лист ДФСУ від 25.09.2015 р. № 8945/В/99-99-17-03-03-14

На думку ДФСУ, дохід, отриманий від продажу протягом звітного податкового року однієї квартири, за умови перебування її у власності платника податку понад три роки не оподатковується.

У разі якщо квартира перебуває у власності платника податку менше трьох років (крім продажу квартири, отриманої у спадщину), або у разі продажу протягом податкового року більше ніж однієї квартири дохід, отриманий від такого продажу, підлягає оподаткуванню за ставкою в розмірі 5 відсотків від її вартості, зазначеної в договорі купівлі-продажу.

При цьому систематичний продаж фізичними особами нерухомого майна, у тому числі власного, з метою одержання прибутку є підприємницькою діяльністю.

Постанова КМУ від 02.09.2015 р. № 669

Цією постановою затверджено скорочені строки надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і розмір плати за їх надання у такі строки.

Державна реєстрація речових прав на нерухоме майно здійснюється у такі строки та за таку плату:

– три робочих дні з моменту прийняття заяви або п'ять робочих днів з моменту прийняття заяви (для заяви, строк розгляду якої відповідно до закону становить 14 робочих днів) – за подвійний розмір адмін. збору за державну реєстрацію;

– один робочий день з моменту прийняття заяви – за п'ятикратний розмір адмін. збору за державну реєстрацію;

– 2 години з моменту прийняття заяви – за десятикратний розмір адмін. збору.

Будівництво

Постанова КМУ від 26.08.2015 р. № 747

Постановою Кабміну викладено в новій редакції Порядок виконання підготовчих та будівельних робіт.

Надання (отримання, реєстрація), повернення (відмова у видачі) чи анулювання (скасування реєстрації) документів, що дають право на виконання підготовчих та будівельних робіт, здійснюється:

– виконавчими органами з питань державного архітектурно-будівельного контролю міських рад – щодо об'єктів I, II, III, IV категорії складності, розташованих в межах відповідних міст;

– структурними підрозділами з питань державного архітектурно-будівельного контролю Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій – щодо об'єктів I, II, III, IV категорії складності, розташованих в межах міст Києва та Севастополя;

– Держархбудінспекцією через головних інспекторів будівельного нагляду в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі – щодо об'єктів I, II, III, IV, V категорії складності, розташованих за межами населених пунктів і на території кількох адміністративно-територіальних одиниць, щодо всіх об'єктів V категорії складності – в межах населених пунктів.

Документи, що надають право на виконання підготовчих робіт, діють до моменту отримання права на виконання будівельних робіт. Документи, що надають право на виконання будівельних робіт, є чинними до завершення будівництва.

Постанова КМУ від 08.09.2015 р. № 750

Постановою Кабміну викладено в новій редакції Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів.

Прийняття в експлуатацію об'єктів, що належать до I – III категорії складності, та об'єктів, будівництво яких здійснювалося на підставі будівельного паспорта, здійснюється

шляхом реєстрації органами державного архітектурно-будівельного контролю поданої замовником декларації про готовність об'єкта до експлуатації.

Прийняття в експлуатацію об'єктів, що належать до IV і V категорії складності, здійснюється на підставі акта готовності об'єкта до експлуатації шляхом видачі органами державного архітектурно-будівельного контролю сертифіката.

У випадку визнання права власності на самочинно збудований об'єкт за рішенням суду він приймається в експлуатацію згідно з цим Порядком за умови можливості його надійної та безпечної експлуатації за результатами проведення технічного обстеження такого об'єкта.

Зареєстрована декларація або сертифікат є підставою для укладення договорів про постачання на прийнятий в експлуатацію об'єкт необхідних для його функціонування ресурсів – води, газу, тепла, електроенергії, включення даних про такий об'єкт до державної статистичної звітності та оформлення права власності на нього.

Праця

Лист Держгірпром-нагляду від 02.09.2015 р. № 4315/0/5.1– 05/6/15

Зважаючи на різні точки зору ДФСУ та Державної регуляторної служби України стосовно поширення мораторію на проведення

перевірок ЮО, ФОП із доходом до 20 млн на рік на всі контролюючі органи, Держпраці направило листа до Міністерства юстиції України з проханням надати офіційне роз'яснення з цього питання.

Одночасно, до отримання офіційного роз'яснення Мін'юсту, керівництвом Держпраці та Держгірпромнагляду прийнято рішення про тимчасове обмеження як планових, так і позапланових заходів державного нагляду у сфері охорони праці та промислової безпеки, за виключенням випадків, визначених законодавством, виключно перевітками суб'єктів господарювання з обсягом доходу понад 20 млн гривень за попередній календарний рік.

Лист Мінсоцполітики від 06.08.2015 р. № 11812/0/14-15/06

Пункт 5 ч. 1 ст. 36 КЗпП передбачає можливість припинення трудового договору в порядку переведення працівника, за його згодою, на інше підприємство, в установу чи організацію чи у зв'язку з переходом на виборну посаду. Для звільнення необхідне клопотання роботодавця того підприємства, установи, організації, куди працівник переводиться. Працівник повинен подати заяву роботодавцеві підприємства (установи, організації), з якого він звільняється, оскільки закон вимагає згоди роботодавця на припинення трудового договору в порядку переведення на інше підприємство.

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «ubg.ua»

Про автора: А. Гончаров, директор
Института развития экономики Украины

Технический дефолт: нельзя лечить кризис только новыми кредитами

Технический дефолт и персональный бюджет украинца – темы, которые все больше и больше будут тревожить всех нас. Вероятно, что фактор денег еще долго будет рейтинговым.

Технический дефолт и персональный бюджет украинца – темы, которые все больше и больше будут тревожить всех нас. Вероятно, что фактор денег еще долго будет рейтинговым. Ведь с 23 сентября и до 1 декабря текущего года мы уже живем в состоянии технического дефолта, т.к. в соответствии с Постановлением КМУ № 978-р от 22.09.2015г. «О начале процедуры реструктуризации государственного и гарантированного государством долга и его списания» Кабмин приостанавливает осуществление платежей по погашению и обслуживанию госдолга и гарантированного государством долга по ценным бумагам с погашением в 2015-2023 гг.

В дополнение к этому в 2016 году наше правительство планирует еще одолжить на внутреннем и внешних рынках 274,860 млрд. гривен, а выплатить по долгам 188,718 млрд. гривен. Следовательно, наш госдолг только за счет разницы в займах и возврате увеличится почти на 90 млрд. гривен. Правда, выплаты по увеличивающемуся госдолгу будут перенесены на период 2017-2020 г.г. Но с кем бы из экспертов ни обсуждал перспективы реализации принятого 17 сентября Верховной Радой пакета правительственных законопроектов о реструктуризации внешнего госдолга, все признавали, что это повлечет за собой еще большее падение уровня жизни людей и еще более масштабные проблемы в будущем для наших детей и внуков.

И невольно задумываешься, а возможно ли реструктуризировать госдолг и проводить

реформы не создавая болезненные ощущения для наших людей? Ведь особенно сейчас уже трудно выбить из украинцев те стереотипы, что все проводимые реформы чаще всего сопровождаются серьезными социально-экономическими проблемами на уровне конкретной семьи, конкретного человека. Что мы видим сегодня на наших улицах? Сплошь объявления «Сдаю в аренду», «Продаю», «Аренда от собственника». Скоро, думаю, мы увидим и такие объявления «Сдаю за коммунальные услуги», «Сдаю за проценты по кредиту» и т.п. – только бы кто-нибудь заселился.

Автомобиль – кредитный, квартира – в ипотеке, телевизор – на кредитной карточке. И везде наш гражданин собственник. Это сегодня отличительные черты нашей украинской действительности. Да, оптимизма мало и не забывайте, мы уже давно живем в долг. К тому же международное рейтинговое агентство Standard & Poor's понизило суверенные рейтинги Украины по обязательствам в иностранной валюте с «СС» до «SD» или до уровня «выборочного дефолта». Это означает, что эмитент отказался от выплат по некоторым обязательствам. Плюс в аналитических материалах Всемирного банка, опубликованных 22 сентября текущего года, валовой внешний долг Украины по итогам 2015 года достигнет 156,7% по отношению к ВВП Украины.

Неужели, это наша неизбежность так жить? Уверен, нет такой неизбежности, реструктуризацию долга и реформы можно и нужно проводить без шоков и надрывов. Лично я прекрасно понимаю и знаю, как это делать. Тем более, что время сегодня требует крутого разворота нашей экономики. В этой связи, как известно, 17 сентября Верховная Рада ввела новый вид ценных бумаг – государственные деривативы. Конечно, есть сомнения, что начнут расти средние сроки погашения, объем

* Збережено стиль і граматику оригіналу

и ликвидность нашего долгового рынка, расширится круг держателей госбумаг.

Более того, до сих пор народные депутаты не приняли законопроект «Про фінансові похідні (деривативи)». Новый вид ценных бумаг ввели, а Закона нет. По-моему, в основе успешной политики управления госдолгом должна лежать, прежде всего, среднесрочная (5-10лет) Концепция. Основа этого документа и непосредственно политика управления должна состоять из трех частей:

- 1) организация эффективного функционирования рынка госбумаг;
- 2) минимизация издержек заимствования;
- 3) координация политики управления госдолгом с экономической политикой государства.

Без этой комплексной программы и без реструктуризации и новых кредитов нас неминуемо ждет дефолт, о чем твердо заявили аналитики финансовой службы Bloomberg. И вслед за ними еще одно международное рейтинговое агентство Moody's также понизило рейтинг Украины (сейчас наше государство стоит на позиции «высоко спекулятивное», следующая ступень рейтинга – «дефолт»). Однако, у нас в Украине до сих пор существует острый дефицит на комплексный подход к проведению операций на долговом рынке. В то время, как наши рынки очень нервно реагируют на долговые проблемы страны. Поэтому нельзя давать наркоману наркотик, когда у него «ломка». Точно также нельзя лечить кризис только одними новыми кредитами. Новое кредитование – это рост долгов.

Ну, а что же делать рядовым украинцам? Покупайте тушенку. Не шучу и не иронизирую. Судите сами. Ситуация на рынках будет только ухудшаться. Наконец, в эти дни, грубо говоря, не надо «дергаться» и бежать в ближайшую аптеку за лекарственными препаратами, как бы «про запас». Словом, лучше не будет, но и драматически худшего – уже тоже. Ходите в аптеку, как вчера: лишнего не берите, больше не тратьте (<http://blog.ubr.ua/finansy/tehnicheskii-defolt-nelzia-lechit-krizis-tolkonovymi-kreditami-11974#sthash.okhfmRZS.dpuf>). – 2015. –1.10).

Блог на сайті «Цензор.нет»

Про автора: Марк Гордиенко, руководитель объединения ответственных и патриотичных граждан в Одессе «Ради Громадської Безпеки»

Драконовское постановление Кабмина № 724

После принятия неоднозначного постановления Кабинета министров № 724 от 16 сентября 2015 г., в бизнес-среде наблюдается волна негодования. И если ранее в общественную организацию «Рада громадської безпеки» в Одессе поступало множество жалоб по «новым» методам работы новой команды, то за последний месяц они просто посыпались на нас. Ввиду этого 5 октября активисты «РГБ» совместно с предпринимателями и представителями брокерско-экспедиторских компаний Одессы провели предупредительную акцию на таможенном пункте «Евротерминал» Южной региональной таможни.

Напомню, что согласно приказу Кабмина № 724 от 16 сентября 2015 года Государственная фискальная служба Украины уполномочена вводить на свое усмотрение единые ориентировочные показатели таможенной стоимости импортируемых товаров. В свою очередь, Минфин на своем официальном сайте дал следующий комментарий: «Постановление №724 ввело ориентировочные показатели таможенной стоимости товаров исключительно для анализа рисков в системе управления рисками. Документ не содержит новых правовых норм, которые бы регулировали процедуру контроля над определением таможенной стоимости, не вводит какие-либо минимальные, фиксированные или индикативные цены на поставку товаров в Украину, которые запрещены правилами Всемирной торговой организации (ВТО).» С другой стороны, предприниматели в один голос заявляют о том, что подобным постановлением Кабмин оказывает экономическое давление на импортеров, а существующие 6 методов расчета таможенной стоимости будут сведены к одному. Таким образом, подобные постановления ужесточат условия работы импортеров и

приведут к тому, что многие компании рискуют закрыться. Также стоит отметить, что данное постановление подвергалось критике не только со стороны украинских предпринимателей, брокерско-экспедиторских компаний и общественных организаций Одессы, а также со стороны Европейской бизнес-ассоциации и Американской торговой палаты. Источник: <http://censor.net.ua/b1067>

В связи с вышеперечисленными фактами, в ближайшее время активисты и предприниматели Одессы планируют провести ряд акций с тем, чтобы требования представителей бизнеса были услышаны и данное постановление было отменено. Общественная организация «РГБ» поддерживает украинских предпринимателей и призывает активистов и импортеров в других городах присоединиться к акции (<http://censor.net.ua/b1067>). – 2015. – 7.10).

Блог на сайте: Обзоратель

Про автора: А. Ситухо, Председатель совета директоров Ассоциации Защиты Активов

Особая конфискация или обычное бессилие

Относительно законопроекта №3025 об особом режиме конфискации имущества стоит отметить следующее.

Что касается соответствия проекта конституционным требованиям – тут добавить нечего, значительное количество высокопрофессиональных коллег уже высказались по этому поводу. Тем более не хочется обращаться к анализу персоналий этого процесса, информационное поле исполнено фактами. Обратить внимание хочется на следующее.

В то время, как вся страна пытается подняться на очередной раунд борьбы за инвестиционную привлекательность, надеясь в очередной раз не уйти в нокдаун под сокрушительными ударами коррупции, любые попытки расширить возможности для внесудебного изъятия активов, конфискации имущества, имущественных прав, ограничения возможностей их реализации являются ничем иным, как усилением этого врага, усилением коррупционного потенциала.

На сегодня десятки государственных институций имеют возможность без суда ограничивать имущественные права граждан и юридических лиц: расторгать договоры, лишать лицензий, останавливать обращение ценных бумаг, арестовывать счета.

Все это ничто иное, как коррупционный инструментарий и набор приемов для т.н. рейдерских захватов. Мы же придерживаемся позиции, что количество таких инструментов у государственных органов должно быть сведено к минимуму, в идеале к единственному варианту – судебному порядку.

Обеспечить антикоррупционный контроль одного государственного органа, суда несравнимо проще, чем десятков прочих. Обеспечить достойную мотивацию сотрудников одного органа, суда, лишив их соблазна подзаработать на переделе собственности, несравнимо дешевле, чем для десятков тысяч чиновников.

Поэтому необходимо изымать полномочия по ограничению имущественных прав и концентрировать их в судебной системе. С этой позиции законопроект №3025 торпедирует любые начинания в этой области.

Другим важным аспектом является суть информационной составляющей этого законопроекта, суть его презентации общественности, но не та, которую пытаются представить инициаторы, а та, которая остается в восприятии. А суть простая – бессилие.

Представители власти публично и громко демонстрируют свое полное бессилие обеспечить соблюдение законности, неспособность обеспечить интересы государства в правовом поле, неумение или нежелание работать в пространстве международного правового регулирования. Все это может иметь следствием крайне негативный вывод: претензии государства Украина к определенной группе лиц не подкреплены правовыми аргументами, т.е. – не существуют.

Может именно для этого и затеяно это представление? Для того, чтобы убедить те международные институции, к компетенции которых относится розыск и возврат преступным путем полученных и вывезенных

активов в изначальной бесперспективности сотрудничества с украинским государством? (<http://obozrevatel.com/blogs/82609-osobaya-konfiskatsiya-ili-obyichnoe-bessilie.htm>). – 2015. – 15.09).

Блог на сайте: Інформатор

Про автора: І. Попов Народний депутат України, фракція РПЛ, заступник Голови Комітету з питань запобігання і протидії корупції

Законопроект про державну службу не вирішить резонансних питань

Останнім часом ця реформа потрапила в пріоритети уваги громадськості. Перш за все, не треба завищувати очікування: один цей закон не вирішить всі проблеми державного управління. Він лише врегулює питання зарахування на держслужбу, просування по службі та оплати праці, ну ще кілька не настільки резонансних деталей. Цей закон НЕ вирішить питання ефективності органів влади, всієї адмінреформи чи боротьби з корупцією. Для цього найкраще створити парламентсько-урядову комісію для функціональної оцінки кожного міністерства чи ЦОВ і реально різати надлишкові функції і штат. Проект про таку комісію до речі ми внесли.

Але закон про держслужбу все одно приймати треба. І якщо є бажання, треба працювати ефективно, а не для показухи. Анонсування плану розглянути півтори тисячі поправок за день – не зовсім реально. Робочою є схема, за якою ми прийняли нещодавно подібний за обсягом закон промісцеві вибори, як би до нього зараз не ставилися. Відібрали з кожної фракції фахівців з цього питання, попросили віце-спікера модерувати робочі дискусії, визначили ключові вимоги кожної фракції, знайшли компроміси. Виявили, які поправки треба підтримати і на що є реальні голоси депутатів. Решту поправок попросили зняти, тим більше в дискусії брали участь автори переважної більшості поправок.

Більшість поправок до законопроекту про держслужбу є редакційними або

декларативними. І тому якщо хочемо провести реформу – працюємо спочатку “по поняттям”, а потім по процедурі. Без відвертої розмови джентельменів та леді – іти по процедурі буде шляхом в тупік (Інформатор (<http://www.informator.su/blog/zakonoproekt-pro-derzhavnu-sluzhbu-ne-vyrishyt-rezonansnyh-pytan>). – 2015. – 01.10).

Блог на сайті «Наш Житомир.Net»

Про автора: nishatkowa

Закон №3025 – путь к бедности для Украины

Давно известно что для того чтобы отвлечь народ от насущных проблем нужно подбросить ему что-то скандальное, сочное на злобу дня. А если эта тема еще и предполагает вновь ставший актуальным принцип «отнять и поделить» – люди бросаются на неё с яростью оголодавших псов.

Подобной темой в последние дни стал проект закона № 3025 предусматривающий особый режим конфискации имущества чиновников времён правительства Януковича. Напомню, что проект закона №3025 был первоначально зарегистрирован народными депутатами от «Народного фронта» Татьяной Чернопол и Олегом Барной, но после острой критики отозван и незначительно доработан.

А еще ранее законопроект как несоответствующий демократическим стандартам раскритиковали Европейская Бизнес Ассоциация, министерство юстиции США и ряд европейских политиков.

А общее мнение о законопроекте №3025 выразил финансовый аналитик, управляющий партнер компании Capital Times Эрик Найман, назвав законопроект примером правового нигилизма который окончательно распугает иностранных инвесторов.

Об этом сегодня я прочла в статье на Inpress.ua (<http://www.inpress.ua/ru/politics/41184-zakon-chornovolbarny-sdelaet-ukrainu-bedneyshey-stranoy-na-planete-mnenie-eksperta>). Также Эрик Найман отметил, что подобные решения, идущие вразрез с нормами права

допустими в условиях диктатуры или какой-то правовой анархии, монархии, то есть любого строя, не являющегося демократией. Однако изъятие какой-либо собственности без суда и следствия противоречит не только основам рыночной экономики, но и нормам права. А мы же вроде строим правовое государство и идём в Европу?..

Видимо всем кроме авторов закона и тех популистов, которые его поддерживают понятно, что если в стране будет принят подобный закон, то это поставит крест на инвестиционном климате Украины и навсегда сделает нашу страну беднейшей на планете. «...А ведь без инвестиций Украина просто обречена на умирание и загнивание», – заметил Эрик Найман.

При этом аналитик считает, что имущество может быть конфисковано, если в суде будет доказан факт его приобретения незаконным способом на незаконные доходы.

«...Это общепринятая мировая практика. А без суда это может пойти дальше. Давайте задерживать людей, арестовывать, убивать. Правовой нигилизм, анархизм до добра не доводит...», – еще раз отметил финансовый аналитик.

И все же, я считаю что это, в первую очередь, попытка сыграть на низменных чувствах избирателей перед выборами. А также скрыть многие стратегические и тактические просчёты руководства страны. Например, финальный этап переговоров «нормандской четвёрки», который наш президент доблестно провалил.

Впрочем, своё веское слово народ еще не сказал. А я не думаю что выстоявшие Майдан и прошедшие АТО, опалённые дымом и порохом украинцы допустят, чтобы популистские законопроекты затмили тот факт, что «под шумок» мы можем потерять все достижения «Революции Достоинства». Думаю, сегодня каждый сознательный гражданин страны должен стоять на страже, и быть готовым сказать своё слово. Ведь чужого нам не надо, но и своё безнаказанно мы разворовать не дадим (http://nashzhitomir.net/blog/nishatkowa/index_b-997.html). – 2015. – 08.10).

Блог на сайті « Компании, банковские счета, сделки, налоги»

Про автора: Р. Губань, к. ю. н., доцент кафедры правознавства Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Проблеми визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні

Статья посвящена проблемам рейдерства и исполнения решения иностранного суда в Украине, причем автор приводит примеры использования решений иностранных судов рейдерами. Особый интерес вызывает исследование вопросов, связанных с исполнением решений иностранных судов, причем не только в Украине, но и в других юрисдикциях, а также оснований неисполнения решений иностранного суда. Причем особенное внимание уделяется автором понятию публичного порядка.

В умовах політичної нестабільності зростає кількість людей, які прагнуть віднайти спосіб поліпшити своє матеріальне становище за рахунок інших. Одним із таких способів є рейдерство. До того ж, у деяких випадках для заволодіння чужою власністю не обов'язково вчиняти кримінальні правопорушення. Можна просто заручитися підтримкою правоохоронних та судових органів і «спільно» проводити рейдерські захоплення. Способів заволодіння чужою компанією достатньо багато: це доведення до банкрутства, продаж компанії добросовісному набувачу, який не знає, що за придбане майно точиться боротьба, та низка інших способів. Задля отримання контролю над підприємством, можуть використовуватися міноритарні акціонери. Особи, які прагнуть заволодіти підприємством, можуть банально вдатися і до грінмейлу (greenmail). До речі, цей спосіб тиску на менеджмент, шляхом купівлі частини акцій акціонерного товариства з тим, щоб потім впливати на його діяльність, був зафіксований у Великобританії ще у XIX столітті.

Рейдери та антирейдери

Розмах рейдерства у нашій державі набув таких масштабів, що у справу втрутився

навіть Євросоюз. У 2005 р. ЄС закликав Україну вжити антирейдерських заходів. На ріст рейдерства не змогла не зреагувати і бізнес-спільнота. Так, у тому ж 2005 р. при Європейській бізнес-асоціації було створено антирейдерську робочу групу. Групу боротьби з рейдерством у вересні 2006 р. створила Українсько-американська торгова палата. У жовтні 2006 р. при українському комітеті Міжнародної торгової палати засновано Бюро протидії комерційним злочинам і рейдерству. Згодом у це питання втрутилася і держава. У грудні 2006 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів», відповідно до якого корпоративні спори мали розглядатися за місцем знаходження господарського товариства. Однак і цей закон не поклав край рейдерству. Проблема набирала масштабів. З огляду на це, 17.09.2008 Комітетом з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України були проведені комітетські слухання «Шляхи подолання рейдерства: удосконалення законодавства та посилення реагування правоохоронних органів на протиправні дії його організаторів і виконавців».

Виступаючи на цих слуханнях, Голова судової палати Верховного Суду України у господарських справах В. П. Барбара повідомив, що за «рейдерськими справами» було звільнено 7 суддів загальних районних судів. Але це теж не зупинило рейдерів та їх пособників. Вони продовжували отримувати забезпечувальні судові рішення про передачу права управління підприємством на користь рейдера. Таким чином, «виконуючи рішення суду», вони захоплювали підприємство.

Старі цілі за новими методами

Однак з часом, через боротьбу з корупцією, проголошену в Україні (у тому числі й у судах), юристи, які обслуговують інтереси рейдерів, все активніше починають використовувати інший підхід – отримання забезпечувальних заходів в іноземних судах. Такий спосіб рейдерського захоплення підприємств став можливим, оскільки сучасна модель побудови

корпоративної структури бізнесу, як правило, передбачає іноземну юрисдикцію: прямо чи опосередковано власниками (акціонерами) українських підприємств є закордонні компанії.

Так, звертаючись з надуманим позовом до суду за місцем реєстрації іноземного підприємства, рейдери в якості відповідачів включають і українські підприємства, пов'язані відносинами корпоративного контролю з закордонним підприємством. Іноземні суди, які не знайомі з українськими методами боротьби за контроль над власністю, на основі свідчень, наданих суду «під чесне слово» (у західній доктрині права такі свідчення під присягою отримали назву «аффідавіт») позивачами-рейдерами, приймають забезпечувальне рішення, яке дозволяє отримати контроль над українським підприємством.

Нещодавно таким способом отримання чужої власності скористалася громадянка України С., яка, будучи зацікавленою в отриманні контролю над групою українських аграрних підприємств, звернулася до районного суду м. Лімасол на Кіпрі з надуманим позовом до кіпрських компаній, які є власниками (акціонерами) українських аграрних підприємств. У результаті українські підприємства були включені до складу відповідачів.

Під час подачі позовної заяви громадянка С. надала суду «під чесне слово» неправдиві свідчення та попросила винести забезпечувальне рішення про призначення тимчасового керуючого, запропонувавши суду підконтрольну кандидатуру.

Кіпрський суд прийняв від С. неправдиві свідчення, які були надані під присягою, і призначив тимчасового керуючого кіпрськими компаніями, наділивши його правом вчиняти юридичні дії в Україні.

Тимчасовий керуючий, перевищивши свої повноваження, видав на Кіпрі довіреності від імені іноземних компаній на підконтрольних громадянці С. осіб в Україні. Це стало можливим завдяки відмінності правового регулювання видачі довіреності в Україні та на Кіпрі.

Якщо в Україні відповідно до ст. 44 Закону України «Про нотаріат» нотаріус під час видачі довіреності зобов'язаний перевірити,

чи відповідає нотаріальна дія, яка вчиняється, обсягу цивільної правоздатності та дієздатності юридичної особи, то відповідно до Закону Республіки Кіпр №165(I) від 2012 р. це не входить до посадових обов'язків нотаріуса, він лише посвідчує підпис особи. Таким чином, для завершення своєї схеми рейдерам необхідно легалізувати довіреність в Україні та домогтися виконання в Україні рішення кіпрського суду.

Проблема виконання рішень іноземних судів в Україні

Зупинимось дещо детальніше на проблемі виконання рішень іноземних судів. Як зазначають вчені, у світовій практиці існує 3 способи виконання рішення іноземного суду. Перший спосіб передбачає необхідність процедури визнання іноземного рішення, тобто так звана «видача ексекватури» (наприклад, у Франції). Другий підхід передбачає необхідність реєстрації рішення суду іноземної держави у спеціальному реєстрі (наприклад, Великобританія). Третій підхід передбачає перевірку правильності рішення лише з формальної точки зору та його перевірку на відповідність публічному порядку країни суду (наприклад, ФРН, Італія, Білорусь). Цей спосіб допускає можливість відмови у визнанні рішення іноземного суду. Наприклад, згідно з законодавством Республіки Білорусь іноземне судове рішення може бути не виконане, якщо воно суперечить суверенітету держави, загрожує її безпеці чи суперечить основним принципам законодавства Республіки Білорусь. Фактично, ці ж підстави містяться і в параграфі 328 Цивільного процесуального кодексу ФРН. Щоправда, друга з названих підстав звучить дещо «ширше» – якщо «визнання і виконання іноземного судового рішення може призвести до порушення основних засад публічного порядку та охоронюваних прав осіб в країні виконання».

До 6.09.2005 в Україні діяв спеціальний Закон України «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів» (втратив чинність на підставі Закону України №2798-IV від 06.09.2005 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України»). Ст. 8 Закону України «Про визнання

та виконання в Україні рішень іноземних судів» передбачала, що клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду не задовольняється, якщо сторона, стосовно якої постановлено рішення іноземного суду, була позбавлена можливості взяти участь у судовому процесі через те, що їй не було відомлено про розгляд справи та якщо виконання рішення загрожувало б інтересам України. Щоправда, в цій статті зазначалося, що клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду могло не задовольнятися також і в інших випадках, передбачених законами України.

Підстави для невиконання рішень іноземних судів в Україні

Сьогодні виконання рішень іноземних судів в Україні регулюється розділом VIII Цивільного процесуального кодексу України (ЦПКУ).

П. 2, п. 7 та п. 8 ст. 396 ЦПКУ дослівно повторюють ті підстави невиконання рішень іноземних судів, які були передбачені у ст. 8 Закону України «Про визнання та виконання в Україні рішень іноземних судів». Тут потрібно зазначити, що загалом підхід, передбачений ЦПКУ до підстав у відмові від виконання рішень іноземних судів, відповідає міжнародним стандартам. Так, підставами відмови від виконання арбітражного судового рішення Конвенція про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень (1958 р.) називає в тому числі й неналежне інформування сторін.

Щоправда, в конвенції не йдеться про інтереси держав, як підставу для невиконання рішень іноземних судів (що, справді, є логічно, оскільки, значну кількість рішень іноземних судових установ держава могла б не виконувати, посилаючись на цю норму). Натомість у цій статті говориться про таку підставу невиконання рішення, як суперечність рішення публічному порядку держави. Про публічний порядок йдеться й у вітчизняному законодавстві.

Зокрема, у п. 1. ст. 12 Закону України «Про міжнародне приватне право» зазначається, що норма права іноземної держави не застосовується у випадках, якщо її застосування призводить до наслідків, не сумісних з основами

правопорядку (публічним порядком) України. У той же час, у п. 2 цієї статті сказано, що відмова в застосуванні права іноземної держави не може ґрунтуватися лише на відмінності правової, політичної або економічної системи відповідної іноземної держави від правової, політичної або економічної системи України.

Дещо про публічний правовий порядок

Потрібно зауважити, що поняття «публічний правовий порядок» у праві використовується близько 200 років. Однак в жодній країні, де законодавчо передбачене застосування застереження про публічний порядок (який, до речі, залежно від країни може мати і різну назву; так, у Канаді це – «основи моральності і моралі», у Німеччині та Франції – «суспільний порядок і добрі вчачі»), не надається його визначення.

Справа у тому, що в законі просто неможливо заздалегідь передбачити усі варіанти потенційних колізій між вітчизняним та іноземним правом. Щоправда, українські законодавці спробували окреслити публічний порядок у ст. 228 ЦКУ, розглядаючи питання недійсності правочинів. Так, у п. 1 цієї статті зазначається, що правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини та громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним. Спроба визначення поняття публічного порядку міститься й у Постанові Пленуму Верховного Суду України №12 від 24.12.1999 р. У п. 12 якої зазначається, що під публічним належить розуміти правопорядок держави, визначальні принципи і засади, які становлять основу наявного в ній ладу (стосуються її незалежності, цілісності, самостійності й недоторканності, основних конституційних прав, свобод, гарантій тощо).

Що ж стосується виконання рішень судів Кіпру в Україні, то до 18.03.2006 це питання врегульовувалось Договором між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Республікою Кіпр про правову допомогу у цивільних і кримінальних справах від 19.01.1984.

У ст. 24 згаданого вище Договору визначалися умови визнання і виконання судових рішень. Відповідно до п. 2 ст. 24 Договору рішення не підлягало виконанню, якщо особа не була належним чином інформована про розгляд справи. Після набрання чинності Угоди між Україною та Республікою Кіпр про правову допомогу у цивільних справах від 06.09.2004, були додані ще два пункти, які мають принципове значення: е) визнання та виконання рішення не суперечитиме публічному порядку запитуваної Договірної Сторони; ф) рішення чи його наслідки не суперечитимуть основним принципам та законодавству запитуваної Договірної Сторони.

З огляду на те, що право власності є складовою публічного порядку України, враховуючи, що захист права власності передбачений законодавством України, а захист цього права закріплений на конституційному рівні (ст. 41 Конституції України «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності»), однозначно впливає, що подібні рішення іноземних судів не повинні бути визнані в Україні, відповідно, і не повинні виконуватись. Окрім того, рішення іноземного суду, не підтверджене українським судом, також не повинне виконуватись, з огляду на п. 1 ст. 14 Закону України «Про міжнародне приватне право» (суперечність імперативним нормам права України) і на п. 7 ст. 396 ЦПКУ (виконання рішення загрожує інтересам України).

Таким чином, на сьогодні маємо приклади використання рішень іноземних судів в Україні у корпоративних спорах, які розраховані на необізнаність суб'єктів господарювання з правовою базою визнання таких рішень в Україні.

Юристам-практикам рекомендуємо, у разі виявлення таких спроб, у першу чергу з'ясувати, чи визнано (або допущено до виконання) українським судом будь-яке рішення іноземного суду стосовно українських громадян або підприємств. За відсутності такого рішення українського суду рекомендуємо негайно звертатися до представників правоохоронних органів із заявою про вчинення правопорушення

та визнання недійсними документів (доручень), на підставі яких можуть здійснюватися спроби шахрайства стосовно майна громадян чи власності (прав власності) українських підприємств.

Виконання рішень іноземних судів в Україні регулюється розділом VIII ЦПКУ (<http://www.interlegal.com.ua/corporate/?p=1915>). – 2015. – 8.10).

Блог на сайті «Ib.ua»

Про автора: В. Пилипенко, Представитель Украины в Венецианской комиссии, кандидат юридических наук

«Особливий статус» військової прокуратури. Чому парламент не захотів повернути функції нагляду військовим прокурорам?

Із великою ймовірністю можна говорити, що війна в Україні якщо ще не завершується, то переходить в пасивну стадію. Хотілося б вірити, що найстрашніше – позаду. Поруч із цим, на жаль, можна бачити, що тему війни і досі використовують для прийняття потрібних владі рішень. В цій статті мова піде про військову прокуратуру. Де під гаслами необхідності посилення повноважень військових прокурорів пропонувалось збільшити й повноваження Президента.

Останнім часом правовий статус органів прокуратури зазнає постійних змін. Лише минулого року був прийнятий новий Закон «Про прокуратуру», вступ якого в дію відтермінували не раз, процес змін триває і донині. Так цього тижня Верховна Рада розглядала законопроект № 2967 «Про внесення змін до деяких законів України (щодо окремих питань удосконалення забезпечення діяльності органів військової прокуратури). Втім депутати повернули його авторам на доопрацювання через окремі спірні норми.

«Особливий статус» військової прокуратури

Раніше я був ініціатором ліквідації військових прокуратур. Однак час вніс свої корективи, і в умовах війни та зовнішньої агресії з боку Росії, такий орган справді потрібен. Але правовий

статус та межі повноважень військової прокуратури мають бути чітко визначені в законі і їх перелік має бути вичерпним. А головне – існування військової прокуратури в жодному разі не має порушувати права людини.

Нагадаю, що в контексті реформи прокуратури новим законом, прийнятим у 2014 році, прокурорів позбавили функції загального нагляду. Саме через цю норму вступ закону в дію відтермінували кілька разів, таким потужним був спротив самих прокурорів.

Однак військові прокурори все ще можуть отримати «особливий статус», право на загальний нагляд їм передбачено законопроектом № 2967. Здійснювати нагляд військові прокурори мають під час особливого періоду, воєнного стану та в умовах проведення АТО – за суб'єктами, які беруть участь у забезпеченні обороноздатності держави, їх посадовими і службовими особами.

Така ініціатива має свої переваги, оскільки повернення можливості здійснювати нагляд для військових прокурорів надасть змогу контролювати, серед іншого, і цільове витрачання бюджетних коштів, які виділяються на Міністерство оборони та потреби АТО.

Однак на цьому сильні сторони даного законопроекту, на жаль, вичерпуються, оскільки у документ вписали норми, які суперечать не лише Конституції, а й міжнародним зобов'язанням України.

Нові повноваження глави держави

Законопроект № 2967 пропонується надати Президенту дуже широкий перелік повноважень у сфері діяльності військових прокуратур.

Це і погодження кандидатури Головного військового прокурора, затвердження чисельності працівників органів військової прокуратури, а також переліку посад військових прокурорів і слідчих, зразки форми працівників цих прокуратур і не тільки.

Але справа в тому, що такі повноваження глави держави є по суті антиконституційними. Адже ст.106 Основного Закону містить вичерпний перелік повноважень Президента, серед яких немає усіх вище перелічених.

У проєкті також передбачено, що визначення повноважень, а також особливостей діяльності військових прокуратур буде здійснювати Генпрокурор. Це також виходить за межі закону і не узгоджується з конституційними нормами про те, що органи державної влади, їхні посадові та службові особи зобов'язані діяти лише на підставі та в межах повноважень, визначених законом.

«Заступники заступників»

В разі прийняття цього законопроекту суттєво зросте штат апарату військових прокуратур. Пропонується створити нові посади першого заступника і заступників Головного військового прокурора. Зважаючи на те, що сьогодні він є заступником Генерального прокурора, в разі прийняття законопроекту у нього з'являться «заступники заступника». Це не просто збільшення бюрократичного апарату в органах прокуратури, а й збільшення витрат державного бюджету на його утримання.

Крім того, в законопроєкті відсутні норми, які б обмежували максимальну допустиму кількість заступників Головного військового прокурора. То ж «заступників заступника» може бути набагато більше.

Повноваження самого Головного військового прокурора також розширюються. Так щодо підлеглих він зможе користуватись дисциплінарною владою Міністра оборони. Зможе укладати контракти про проходження військової служби у військовій прокуратурі, продовжувати або розривати їх.

Таке право укладання контрактів містить серйозні корупційні ризики і може неефективно впливати на функціонування всієї системи військових прокуратур. Знову ж таки: очільник військової прокуратури отримує право підписати документи чи ні. Там, де є можливість для «маневру», завжди виникають корупційні ризики. Що, наприклад, не дасть змогу розпочати роботу військовому прокуророві, у військовій прокуратурі Полтавського чи Львівського гарнізону. Дане положення має бути виписане чітко і вичерпно.

«Венеціанка» про функції нагляду

Рада Європи вже не перший рік рекомендувала Україні позбавити прокурорів

функції загального нагляду. Це було нашим зобов'язанням перед Радою Європи та виконанням рекомендацій Венеційської комісії.

Так ще в 2009 році експерти Венеційської комісії зазначали, що положення українського законодавства про здійснення загального нагляду органами прокуратури «...є типовим прикладом, який нагадує стару систему радянської прокуратури. Отже, Комісія щиро вітає пропозиції щодо виключення цього положення з Конституції демократичної України і вважає таку пропозицію важливим кроком у напрямку виконання зобов'язання України перед Радою Європи».

На перший погляд здається, що право здійснювати нагляд за суб'єктами АТО, військові прокурори отримають тимчасово. Але, згідно з текстом законопроекту, такі повноваження військовим прокурорам пропонується надати на весь особливий період, який у ст. 1 ЗУ «Про оборону України», охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій. Тобто визначається не достатньо чітко і може бути доволі тривалим.

Є питання й до переліку суб'єктів, «які приймають участь у забезпеченні обороноздатності держави» – у законодавстві він відсутній, в проєкті закону – також не уточнюється. Тому залишається незрозумілим, щодо кого саме буде здійснюватися нагляд.

В цілому, сам законопроєкт не відповідає європейським стандартам, оскільки містить численні норми, які можуть неоднозначно та неоднаково застосовуватися на практиці.

Таким чином, забезпечувати нагляд за цільовим використанням бюджетних коштів, беззаперечно, необхідно. Однак прийняття законів, які нівелюють значення Конституції України, як акту, що має вищу юридичну силу в державі, а також порушують наші міжнародні зобов'язання, не увінчається успіхом і лише створить підстави для судових позовів.

Ймовірно, ситуація, із законом про люстрацію наших законотворців нічому не навчила (http://blogs.lb.ua/volodymyr_pylypenko/318149_osobliviy_status_viyskovoï.html). – 2015. – 9.10).

Блог на сайті «Ib.ua»

Про автора: Ю. Соловей, народний депутат України, група партії «УДАР», фракція БПП

Продати те, що ще не вкрали

Парламентський комітет з питань економічної політики нещодавно розглядав два надважливих законопроекти – №2488а та 2519а. Ними пропонується розпочати приватизацію інфраструктури морських портів та підприємств спиртової та сільськогосподарської галузі.

Я законопроекти не підтримав.

Навесні до розгляду в парламенті готували масштабний законопроект №1567 про приватизацію державного майна. Концепт законопроекту 1567 полягав у тому, що ми суттєво скорочуємо критерії і, відповідно, перелік підприємств, що не підлягають приватизації (згідно статті 5 закону України «Про приватизацію державного майна»).

Незважаючи на серйозні суперечки – через наш комітет цей законопроект таки пройшов, проте політично узгоджений не був і до зали його так і не винесли. Міністерство економічного розвитку і торгівлі боялось, що депутати його просто провалять, і тоді довгу процедуру розгляду доведеться починати спочатку.

Після літнього тайм-ауту було прийняте нове рішення – розбити законопроект 1567 на частини за окремими галузями – подавати до парламенту та голосувати частинами.

Перше засідання комітету у третій парламентській сесії – і одразу розгляд законопроекту 2488а про зміну статусу 13 морських торговельних портів, Українського Дунайського пароплавства, Державного Чорноморсько-Азовського виробничо-експлуатаційного управління морських шляхів, Чорноморського головного морського агентства «Інфлот» та Південного науково-дослідного проектно-конструкторського інституту морського флоту.

Другий законопроект у порядку денному – 2519а – про аналогічну зміну статусу 374 підприємств аграрної галузі. І якщо 116 з них вже припинені і 78 – реорганізовані (треба

просто формально виключити їх із переліку таких, що не підлягають приватизації), то цікаві 180 – це в тому числі «Укрспирт», підприємства хлібопекарської галузі та Укрфітотерапії.

Коли ми розглядали комплексний законопроект 1567 у мене було багато зауважень. Але ключовим було те, що Міністерство економічного розвитку і торгівлі, подаючи новий перелік підприємств, що не підлягають приватизації, нічого не пояснило про критерії, за якими підприємства було вирішено залишати у державній власності або передавати на потенційну приватизацію.

Тобто чому, наприклад, щось треба приватизувати, а щось – ні?

В моєму розумінні, ключовим критерієм тут має бути не галузь, а суто економічний стан об'єкта. Прибутки або збитки, кількість працюючих, об'єми виробництва.

Наприклад, чистий прибуток найбільшого в Україні порту «Південний» (33% загального вантажообігу) минулого року склав 384 млн грн, Маріупольського морського торгового порту (МТП) – 332 млн грн. (з 13 млн тон перевалки 12 – забезпечили державні портові термінали), Одеського МТП – 147 млн грн, Іллічівського – 117 млн грн. (40% перевалки забезпечили приватні стивідори, 60 – державні потужності), Бердянського МТП – 39 млн грн., Ізмаїльського – 30 млн грн. (знос ОФ – 91%), Рейнінський – 1,7 млн грн, Миколаївського МТП – 1,5 млн грн, Херсонського – 1,4 млн грн, Усть-Дунайського МТП – 0,24 млн грн., а Скадовський МТП отримав збиток у 4,9 млн грн.

І така суттєва різниця – тільки по одному показнику. Якщо ж проаналізувати комплексно, думаю, ми побачимо багато цікавого і у економіці підприємств, і у політичних рішеннях, що їх приймала влада. Але навіть депутатам інформацію про фінансовий стан підприємств не надали.

Я попросив надати мені матеріали окремо.

«Це не має великого значення», – чомусь відповів мені міністр.

Якщо держава володіє прибутковим бізнесом, то навіщо його продавати, де тут логіка? Звичайно, логіку лобістів фінансово-

промисловий груп я розумію – вони хочуть забрати собі найцікавіше з того, що ще лишилось у держави.

Але де тут державницькі інтереси?

Запитав про це міністра економіки Айвараса Абромавічуса. Він відповів мені щось про те, що політична воля держави зараз – максимальний розпродаж власності, адже ніякий державний менеджер не може ефективно керувати.

«Якщо гроші на підприємстві є – вони розкрадаються, а якщо немає – береться кредит і розкрадається він» – сказав міністр.

Фактично міністр розписався у нездатності керувати – мовляв, ТОП-менеджмент більшості прибутковий державних підприємств до державних інтересів не має ніякого стосунку, працює на олігархів, а змінити цей менеджмент неможливо через формальні процедури та корупцію в судах.

«Змінити неможливо з двох причин. Перша – фінансова мотивація; зарплата директора у 10 тисяч гривень це несерйозно, а друге питання – особиста безпека», – сказав Абромавічус.

Міністерство інфраструктури України також підтримує подані законопроекти про приватизацію, тому що, наприклад, доля держави у стівідорних компаніях за 24 роки знизилась із 100 % у 1991-му до 36% у 2015-му. Держава не інвестує у технічне оновлення, і з кожним роком державні стівідори деградують, а приватні – прогресують.

Абромавічус казав – виведення підприємств із переліку таких, що не підлягають приватизації, не означає, що вони будуть одразу приватизовані.

– А що це означає?

На жаль, моє питання знову без відповіді.

«Ніде у світі немає державних стівідорів», – каже представник міністерства інфраструктури.

І додає: через статус такого, що не підлягає приватизації, з балансу порту не можна списати навіть 1-кімнатну квартиру-хрущовку, що колись була службовим житлом, або відомчий спортивний зал. Це – по мінімуму, а по-максимуму – не можна заключати договори про спільну діяльність, використовувати формат державно-приватного партнерств, оренди тощо.

Коли ми розглядали законопроект №1567 про масштабну приватизацію, і тепер, коли його подрібно, я наводив один і той же приклад – Бурштинську ТЕС.

До приватизації там працювало 5000 людей, це було прибуткове підприємство, що мало навіть успішну футбольну команду, а тепер, коли її забрав Ахметов, кількість працюючих зменшилась вдвічі, як і сума екологічного податку, доречі.

Що виграла держава від такої приватизації? 60% перевалки у порту «Південний» – це приватний бізнес. К кожним роком все більші об'єми портової перевалки переходять до приватних стівідорів, бо держава то тарифи затверджує занадто довго, то вони зависокі, то ще якісь не такі, як треба ринку. Більше того, грошей у технічне переоснащення держава також не інвестує, і з кожним роком вартість майна зменшується.

Я законопроекти не підтримав, але комітет вони пройшли.

В тому числі законопроект 2519а, де передбачено виведення з переліку таких, що не підлягають приватизації, підприємств спиртової галузі. Показово, що саме через спиртові підприємства комплексний закон про приватизацію № 1567 було заблоковано в парламенті.

Думаю, що навколо цих законопроектів у парламенті буде справжня бійня (http://blogs.lb.ua/yuriy_solovey/317987_prodati_shcho_shche_vkrali.html). – 2015. – 8.10).

Блог на сайті «Украина коммунальная»

Про автора: А. Люк

Негативное воздействие отходов «будут снимать» штрафами

По информации Министерства регионального развития, строительства и жилищно-коммунального хозяйства, в Украине по состоянию на 1 августа с.г. в 398 населенных пунктах (за исключением территорий АР Крым, г. Севастополь, Луганской и Донецкой областей) внедряется отдельный сбор бытовых отходов.

В 15 населенных пунктах работают 20 мусоросортировочных линий. Утилизация

бытовых отходов осуществляется на мусоросжигательном заводе в г. Киеве, а также эксплуатируется мусоросжигательная установка в г. Люботин Харьковской области и две передвижные мусоросжигательные установки в г. Харьков.

Кроме этого, в 22 населенных пунктах строятся мусоросортировочные комплексы. «С целью предоставления качественных услуг по вывозу бытовых отходов и охват всего населения этой услугой в 2015 году предусмотрено приобретение на сумму свыше 38 млн грн больше 14 тыс. контейнеров для сбора бытовых отходов, из них около 3 тыс. контейнеров для раздельного сбора бытовых отходов, и 129 специально оборудованных транспортных средств на сумму почти 83 млн грн.» – говорится в сообщении Министерства.

При этом подчеркивается, что закупку контейнеров и мусоровозов запланировано за счет средств местных бюджетов, фондов охраны окружающей природной среды, и за счет средств частных предприятий.

На 48 полигонах существующая система сбора фильтрата: на 28 из них – система обеззараживания фильтрата, на других – устроено или резервуары накопителя, или фильтрат накапливается в выгребях, лотках, откуда периодически транспортируется на городские очистные сооружения.

Наряду с этим, в Минрегионе отмечают, что в Украине увеличилось количество полигонов, на которых устроено систему удаления биогаза и установлены когенерационные установки для выработки тепловой или электрической энергии. В частности, систему удаления биогаза устроено на 12 полигонах. Из них на 7 полигонах биогаз факельно сжигается, на остальных – эксплуатируются когенерационные установки.

В общем это почти весь позитив в сфере обращения с бытовыми отходами, ведь экологическая ситуация в стране от этого улучшилась мало и в сравнении с другими странами выглядит крайне печально. К примеру, в течение 2014 года в Украине образовалось 343,5 млн тонн отходов, из них было переработано и утилизировано около 4,2% бытовых отходов: 1,7% – сожжено, 2,5% –

попало на заготовительные пункты вторичного сырья и мусороперерабатывающие заводы. По информации Минрегиона, в ведущих европейских странах (Дания, Швеция, Бельгия, Нидерланды, Германия, Австрия) захоронению подвергается менее 5% твердых бытовых отходов, 35% – перерабатывается; 15% идет на компостирование и получение биогаза, а остатки твердых бытовых отходов в объеме 50% в большинстве ведущих стран попадает на сжигание.

Поэтому, вопрос развития сферы обращения с отходами, создания действенного организационно-экономического механизма вовлечения отходов в хозяйственный оборот, внедрение новейших технологий утилизации отходов, стимулирования экологических инвестиций остаются по-прежнему актуальными. Некоторые из них народные избранники отчасти берутся решать на законодательном уровне. Так, недавно под куполом Верховной Рады было зарегистрировано несколько законопроектов, которые направлены на предотвращение негативного воздействия отходов конечного потребления продукции на окружающую природную среду – №№3198, 3199 и 3200.

Согласно пояснительной записке первого из них, достижение указанной цели предполагает определение и внедрение правовых, организационных, экономических основ и урегулирования правоотношений в сфере обращения с отходами для создания в Украине эффективной системы раздельного сбора, комплексной переработки и утилизации отходов, увеличения объемов их использования, внедрение европейского опыта функционирования такой системы.

Таким образом, проектом Закона №3198 «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины в сфере обращения с отходами по предотвращению негативного воздействия отходов конечного потребления продукции на окружающую природную среду» парламентариям предлагается: внести изменения в Закон Украины «Об отходах», в частности, определить понятие отходов конечного потребления

продукции (материалов), что охватывает отходы упаковки, отработанные масла (масла), изношенные шины, отходы электрического и электронного оборудования, а также создать саморегулируемые организации для каждого вида указанных отходов конечного потребления продукции, которые будут неприбыльными объединениями и гарантированными поставщиками услуг по сбору, переработке и утилизации отходов конечного потребления продукции.

Кроме этого документом предусматривается закрепление на законодательном уровне принципа «расширенной ответственности производителя/импортера продукции». Согласно им, импортеры/производители указанной продукции должны нести ответственность за обращение с отходами, которые образуются от использования произведенной/импортированной ими продукции на всех ее этапах жизненного цикла (пункт «б» статьи 17 Закона Украины «Об отходах»).

Наряду с этим, законопроектом №3198 предлагается внести изменения в Кодекс Украины об административных правонарушениях, повысив размеры штрафных санкций для должностных лиц, и дополнить Закон Украины «Об отходах» новой статьей 42-1 относительно введения штрафных санкций, которые применяются к субъектам хозяйствования за правонарушения в сфере обращения с отходами.

Так, за нарушение требований по обеспечению сбора, обработки (переработки) и утилизации отходов конечного потребления продукции вводится штраф от 500 до 1 тыс. необлагаемых минимумов доходов граждан. За нарушение сроков и порядка предоставления информации об объемах производства и импорта отдельных видов продукции, использование которых приводит к образованию отходов конечного потребления продукции, сбор, обработка (переработка) и утилизации отходов конечного потребления продукции, а также их сокрытие, искажение или отказ от предоставления информации об объемах производства и импорта – от 100-200

необлагаемых минимумов доходов граждан. За невыполнение обязательств производителями и импортерами продукции в Украину по обеспечению сбора, переработки и утилизации отходов конечного потребления продукции – в размере суммы налога, который взимается по утилизации отходов конечного потребления продукции в текущем году, и тому подобное.

Также проектом №3198 определена компетенция органов исполнительной власти и местного самоуправления, устанавливаются четкие обязанности субъектов хозяйствования в сфере обращения с отдельными видами отходов по обеспечению сбора, переработки и утилизации этих отходов, предотвращения негативного воздействия отходов на окружающую среду и здоровье населения Украины; вводится прозрачная системы учета и отчетности, информирование заинтересованных субъектов и населения о состоянии дел в этой сфере, система постоянного мониторинга в сфере обращения с отходами, как вторичным сырьем; устанавливаются и добавляются целевые показатели по обеспечению утилизации отходов.

Проектами Законов №3199 и №3200 предусматриваются изменения в Налоговый и Бюджетный кодексы относительно предотвращения негативного воздействия отходов конечного потребления продукции на окружающую природную среду.

В частности, законопроектом №3199, согласно пояснительной записке, предлагается расширить базу экологического налога, предусмотрев взимания этого налога за утилизацию отходов конечного потребления продукции, плательщиками которого являются импортеры и производители продукции в упаковке, шин пневматических резиновых, минеральных или синтетических масел (масел), электрического и электронного оборудования.

При этом отмечается, что ставки налога за утилизацию отходов конечного потребления продукции устанавливаются в зависимости от объемов импорта или производства отдельных видов продукции, использование (эксплуатация) которого приводит к образованию отходов конечного потребления продукции.

Освобождаются от уплаты экологического налога, который управятся за утилизацию отходов конечного потребления продукции, плательщики, которые осуществляют импорт или производство продукции в упаковке, шин пневматических резиновых, минеральных или синтетических масел (масел), электрического и электронного оборудования, которые: самостоятельно осуществляют комплекс мероприятий, согласно утвержденных норм утилизации отходов конечного потребления продукции, в местах образования таких отходов, обеспечивая их приемки, сбора, вывоза, обработки (переработки) на собственных мощностях и передачу или поставки другим субъектам хозяйствования для утилизации; или являющиеся членами Саморегулируемой организации в сфере обращения с отходами конечного потребления продукции и оплатили целевые взносы в соответствии с требованиями Закона Украины «Об отходах».

Законопроектом №3200 в соответствии с целью целевого и эффективного использования средств, поступивших от уплаты экологического налога за утилизацию отходов конечного потребления продукции, Верховной Раде предлагается внести изменения в Бюджетный кодекс для зачисления средств от его уплаты в специальный фонд Государственного бюджета Украины и взимания на обеспечение сбора, переработки и утилизации отходов конечного потребления продукции в виде ежеквартальных субсидий Саморегулирующимся организациям в сфере обращения с соответствующими видами отходов конечного потребления продукции.

По мнению разработчиков указанных инициатив – группы депутатов от «Блока Петра Порошенко» – их принятие создаст организационно-экономический механизм обращения с отходами, простимулирует приток инвестиций, развитие и использование новых технологий в этой сфере обращения с отходами, создаст условия для максимального вовлечения отходов в хозяйственный оборот в качестве вторичных ресурсов, а также будет способствовать улучшению экологической ситуации в стране.

Остается лишь заметить, что до этого момента с начала года в Верховной Раде было зарегистрировано более десятка подобных, касательных и альтернативных инициатив. Однако наиболее близок к статусу Закона законопроект №1742 «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины в сфере обращения с бытовыми отходами». Как отмечалось ранее, предусматривается передать полномочия по вопросам переработки и захоронения бытовых отходов, а также установления тарифов в целом на обращение с бытовыми отходами органам местного самоуправления, что приведет к монополизации рынка услуг по переработке и захоронению бытовых отходов и стремительного развития новейших технологий в сфере обращения с бытовыми отходами (<http://law.jkg-portal.com.ua/ru/publication/one/-negativnu-dju-vdkhodv-znmatimut-shtrafami-44750>). – 2015. – 8.10).

Блог на сайті «Україна комунальна»

Про автора: В. Хорошун, спеціально для ІА «Україна Комунальна»

Теплосчетчики: между выгодой и штрафом

Удивительно, но факт: оснащение жилья приборами учета коммунальных услуг до сих пор преимущественно добровольное мероприятие. На законодательном уровне обязательный коммерческий учет в настоящее время предусмотрен только для одной услуги — газоснабжения — Законом «Об обеспечении коммерческого учета природного газа». Требования относительно обеспечения счетчиками потребителями других услуг установлены на подзаконном уровне, но на практике они не выполняются. Например, Постановлением Кабмина №947, которому в этом году исполнилось 20 лет, предусмотрено оснащение приборами учета всех многоэтажек до 2008 года.

Так что с бессчетчиковым потреблением воды и тепла украинские законодотворцы и чиновники борются давно и безуспешно.

Однако не исключено, что уже в ближайшее время обязанность установки счетчиков воды и тепла будет закреплена законодательно. В середине сентября Верховная Рада утвердила Повестку дня текущей сессии парламента. Помимо прочего в нее включен и проект №2636 «О внесении изменений в некоторые законодательные акты относительно обеспечения коммерческого учета природного газа, тепловой энергии, горячей и холодной воды».

Попытка №2 в квадрате

Идею о введении обязательного коммерческого учета коммунальных услуг депутаты вынашивают уже полгода. В парламенте проект №2636 томится с апреля. Главная идея проекта — простимулировать поставщиков и потребителей коммунальных услуг к установке приборов учета тепла, воды и газа. Поставщикам проект предписывает оснастить многоэтажки домовыми счетчиками, а при невыполнении этого требования — предоставлять бессчетчиковым абонентам услуги по сниженным тарифам, в отдаленной перспективе — за полцены. Для владельцев жилья, которые противятся установке приборов учета, проектом также предусмотрен «сюрприз» — оплата услуг по тарифу, помноженному на 1,5.

Из-за этих экзотических поправок проект чуть было не сошел «под откос» в самом начале. Эксперты обратили внимание на то, что в результате внедрения нововведений тарифы могут упасть ниже экономически обоснованного уровня затрат, а в подобных случаях коммунальщикам должны предоставляться бюджетные компенсации, что требует финансово-экономического обоснования поправок. И, соответственно, — выделения средств из бюджета, что в сегодняшней ситуации малореально.

Закончилось все тем, что на первом варианте проекта крест поставили сами разработчики. В июле они подали в парламент новый, доработанный вариант поправок целого ряда законодательных актов — от Закона «О теплоснабжении» до Кодекса Украины об административных правонарушениях. Их

судьбу Верховной Раде и предстоит решить в ближайшие месяцы.

Стоит лишь добавить, что проект №2636 возник не на ровном месте. У него есть предшественник — правительственный проект №2052, который в Верховную Раду был подан еще в начале 2013 года и с треском провалился — за него проголосовало всего 10 депутатов. Хотя это и не удивительно, так как каблиновский проект был явно сырой — установку домовых счетчиков тепла и воды предлагал сделать обязанностью владельцев многоэтажек, что эксперты раскритиковали и рекомендовали вменить это в обязанность поставщикам услуг, а в случае, когда счетчик установлен за счет жителей многоэтажки — учитывать стоимость прибора учета при оплате за тепло и воду.

В этом плане проект №2636 — несомненный шаг вперед. В нем акцент смещен на поставщиков, как и рекомендовали эксперты. Основная проблема проекта, и в том числе его «версии №2», в размахе. Разработчики предложили применять санкции за неустановку приборов учета практически сразу — с 2016 года. Поставщики услуг при всем желании не смогут уложиться в этот срок. За пару месяцев оснастить счетчиками сотни тысяч домов можно только в смелых фантазиях, а не в украинской реальности. Так что фактически речь идет о предоставлении скидок на услуги за счет коммунальщиков. Причем под действие специальных сниженных тарифов априори подпадает больше половины жителей многоэтажек. Однако сейчас это совершенно нереально, поскольку будет означать поворот на 180 градусов от реформы платежей в жилищно-коммунальной сфере, объявленной Кабмином, которая, по сути, сведена к повышению тарифов.

Поэтому шансы на то, что депутаты предпишут коммунальщикам вспомнить о многоэтажках старой застройки и оснастить их счетчиками, конечно, есть. Но еще больше шансов, что конкретные сроки и санкции за их несоблюдение, — если дело дойдет до рассмотрения проекта №2636, — будут отменены или серьезно пересмотрены.

Зачем в больницах батареи?

В целом, полугодичная выдержка пошла проекту на пользу. Первоначальный вариант не только откорректирован, но и значительно расширен. Так, Закон «О теплоснабжении» разработчики предложили дополнить новой статьей 192 «Коммерческий учет в сфере централизованного теплоснабжения». Она предписывает Минрегиону разработать Порядок установки узлов учета объема потребления тепловой энергии и горячей воды, а НКРЭКУ — Порядок распределения разницы в показаниях домовых и квартирных счетчиков тепла и горячей воды.

Кроме того, в доработанном проекте более четко сформулировано ключевое требование к теплосетям. Им предписывается обеспечивать коммерческий учет потребления тепловой энергии, в том числе при предоставлении услуг по централизованному отоплению и горячему водоснабжению.

Необеспечение жилья приборами учета, согласно проекту, является основанием для корректирования платы за тепло и горячую воду — с 2016 года взимания 80% платы, с 2017 — 60%, а с 2018 года — 50%. Все, как и в первоначальном проекте. Только теперь более подробно прописана процедура. В случае отказа владельцев квартир или частных домов от установки счетчика предусмотрено составление акта.

Однако не обошлось и без «сюрпризов»: в проекте появилась неоднозначная норма, фактически предписывающая другим потребителям централизованного отопления и горячего водоснабжения, — тем же общежитиям, больницам, школам, — обеспечить установку счетчиков до конца 2016 года. По истечении этого срока теплосети предложено наделить правом «драть три шкуры» с потребителей, не установивших счетчики — 120%, 140% или даже 150% (с 2019 года) стоимости услуг. Проще говоря, зона ответственности теплосетей в обновленном проекте сильно ограничена и распространяется лишь на многоэтажки и частный жилой сектор.

В остальном в проекте прописаны нормы «из жизни», которые на практике действуют

и сегодня. Владельцам квартир он разрешает устанавливать индивидуальные счетчики — при наличии технической возможности. Когда в многоэтажке установлен только домовый счетчик — начислять плату пропорционально отапливаемой площади квартиры. С владельцев квартир с индивидуальными счетчиками — взимать плату за содержание мест общего пользования.

Хотя есть и нюансы. Например, жилье в новостройках проект предписывает оснащать квартирными счетчиками, в то время как сейчас Правила пользования тепловой энергией содержат общую норму об обязательном оснащении новых систем теплоснабжения приборами коммерческого учета.

За чей счет «банкет»?

А вот главный принцип обеспечения населения счетчиками вряд ли изменится. В конечном счете, за «банкет» придется заплатить владельцам жилья. Правда, проект предписывает теплосетям устанавливать и обслуживать счетчики в многоэтажках и частном жилье за свой счет. Но все затраты поставщики тепла и горячей воды смогут включить в тариф на транспортировку тепловой энергии.

Исключение проектом предусмотрено лишь для потребителей, которые самостоятельно установили домовые счетчики в многоэтажках или индивидуальные счетчики в частном жилье. С них плата за тепло и горячую воду будет взиматься без включения в тариф затрат на покупку приборов учета.

Что же касается бюджетного финансирования убытков теплосетей в результате предоставления услуг бессчетчиковым владельцам жилья по сниженным тарифам, разработчики предложили радикальный выход — прямо прописать в законе, что эти убытки теплосетям не возмещаются, соответственно, не требуют предоставления компенсаций из бюджета. Однако и это «удовольствие» владельцем жилья, скорей всего, придется оплатить из собственного кармана.

Счетчик на семи ветрах

При всей своей противоречивости проект №2636 решает две серьезные проблемы.

Сейчас установка домовых счетчиков тепла в многоэтажках тормозится, помимо прочего, высокой стоимостью приборов учета и отсутствием серьезных стимулов у теплосетей к отказу от начисления стоимости услуг по нормам потребления. Однако это вовсе не значит, что после оснащения всех многоэтажек приборами учета конфликтов станет меньше.

Споры по поводу домовых счетчиков порой возникают и сейчас. В частности, из-за отопления мест общего пользования. Дело в том, что по действующим Правилам предоставления услуг по централизованному отоплению, при неутеплении ЖЭКом или поставщиком услуг мест общего пользования, владельцы квартир вправе не оплачивать их отопление — даже если установлен домовый счетчик. Усугубляет ситуацию то, что за утепление домов, в частности, перед отопительным сезоном, ответственны ЖЭКи или управляющие. Как следствие, конфликты заканчиваются судебными разбирательствами.

При этом вердикты выносятся как в пользу теплосетей, так и в пользу потребителей. Например, по итогам рассмотрения дела №2-2052/2011 суд предписал местному ЖЭКу утеплить дом до начала отопительного сезона, а вот в отмене начислений платы по домовому счетчику отказал.

Еще одна возможная причина конфликтов — длительный ремонт приборов учета. Так, пару недель назад суд вынес вердикт по делу №638/12366/13-ц и отказал теплосети во взыскании задолженности с владельца нежилого помещения на том основании, что дом был оснащен счетчиком, однако он два отопительных сезона не работал — не по вине владельца помещения, а счета теплосеть предъявила потребителю астрономические — значительно отличающиеся от платы за период, когда счетчик работал.

Повсеместное оснащение многоэтажек домовыми счетчиками неизбежно приведет к росту подобных конфликтов в геометрической прогрессии.

Что же касается квартирных тепловых счетчиков, это вообще отдельная тема. Большая часть домов старой застройки имеет

вертикальную разводку системы отопления. Зачастую установить индивидуальный счетчик в таких домах сродни маленькому чуду — как по техническим, так и по бюрократическим причинам. В процедуре оснащения счетчиками такого жилья проект №2636 вообще ничего не меняет, а это значит, что конфликты с теплосетями неизбежны и в этом сегменте коммерческого учета (<http://law.jkg-portal.com.ua/ru/publication/one/teplolchilniki-mzh-vigodoju--shtrafom--44728>). – 2015. – 7.10).

Блог на сайті «ubr.ua»

Про автора: Д. Зенкин

Возврат кредита путём перечисления денег со счёта

Судебная палата по хозяйственным делам Верховного Суда Украины разъяснила нюансы о перечислении поручителем денег с текущего счета на счет в этом же банке для возврата кредита.

Каждый человек знает на сегодняшний день, что основные правила кредитования это срочность, дифференцированность, возвратность, обеспеченность, платность и целевой характер. Именно при помощи этих нескольких свойств и можно определить любой вид кредита, основной момент которого – платность кредита. Конечно, никто не спорит с тем, что заемщик обязан платить за полученный кредит.

Но не все понимают, что делать он это может любым из доступных ему способов, как в форме наличного платежа (через кассу банка), так и по безналу – путём списания средств с личных счетов (направления средств на погашение со счетов, открытых в других банках), если другое не предусмотрено самим договором. Но что будет, если банк проблемный и в нём введена временная администрация?

Так вот, 25 марта 2015 года Верховный Суд разъяснил, когда поручитель не может рассчитаться за кредит в проблемном банке (дело № 3-24гс15 по иску ЧП «Активсерв» (поручитель) к ПАО «Банк Форум» (кредитор) об обязательстве совершить действия — перечислить деньги с текущего счета на

счет в этом же банке для возврата кредита ООО «ДЦ Делта Спорт» (заемщик)). Верховный суд отменил постановление Высшего хозяйственного суда Украины и направил дело на новое кассационное рассмотрение, посчитав, что суды первой и апелляционной инстанций обоснованно пришли к выводу о существовании обязательственных правоотношений между сторонами на основании договора банковского счета.

Отношения носят имущественно-денежный характер, а следовательно, в данном случае истец выступает кредитором по имущественному требованию по распоряжению принадлежащими ему средствами, на которого распространяется ограничения, установленные п. 1 ч. 5 ст. 36 Закона «О системе гарантирования вкладов физических лиц». В соответствии с ч. 5 ст. 36 Закона «О системе гарантирования вкладов физических лиц» при временной администрации не осуществляется удовлетворение требований вкладчиков и других кредиторов банка, в частности, в отношении имущественных обязательств, которые осуществляются исключительно в рамках процедуры ликвидации банка.

Таким образом, в спорных правоотношениях истец выступает кредитором, а ответчик — должником и поскольку истец обратился к ответчику с требованием осуществить перевод денежных средств по договору банковского счета в период введения в банке временной администрации, выполнение указанной операции банком ограничивалось положениями п. 1 ч. 5 ст. 36 Закона «О системе гарантирования вкладов физических лиц» (в редакции действующей на момент возникновения спора) (<http://blog.ubr.ua/pravo/vozvrat-kredita-putem-perechisleniia-deneg-so-scheta-12041>). – 2015. – 10.10).

Блог на сайті «ubr.ua»

Про автора: А. Авторгов, адвокат, к.ю.н., партнер ЮФ «Агентство з питань боргів та банкрутства»

Проценти за кредитом після рішення суду: ВСУ став на сторону банків

Свого часу, я аналізував практику Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних

та кримінальних справ стосовно стягнення процентів за кредитним договором після ухвалення судового рішення.

Так, в ухвалі від 01.10.2014р. по справі №6-28531св14 ВССУ зазначив, що з моменту набрання законної сили рішенням суду про дострокове стягнення з боржника всієї суми кредитної заборгованості, право банку на отримання відсотків припинилось, що не позбавляє банк вимагати від позичальника сплати пені та штрафів, передбачених договором.

До аналогічного висновку прийшла 21.01.2015р інша колегія суддів ВССУ розглядаючи справу №6-42315св14, та вказавши на те, що оскільки існує судове рішення про дострокове стягнення всієї суми кредиту, ухвалене раніше, то банк не має право як на отримання процентів, так і на отримання неустойки. На думку цієї колегії ВССУ банк міг претендувати лише на стягнення 3% річних та збитків від інфляції.

Проте вже Верховний Суд України 23 вересня 2015 року при розгляді справи 6-1206цс15, зайняв діаметрально протилежну позицію.

У своїй Постанові по вищевказаній справі ВСУ зазначив про наступне, цитую: “Виходячи із системного аналізу ст.ст. 525, 526, 599, 611 ЦК України, змісту кредитного договору, слід дійти висновку про те, що наявність судового рішення про задоволення вимог кредитора, яке не виконано боржником, не припиняє праввідносини сторін кредитного договору, не звільняє боржника та поручителя від відповідальності за невиконання грошового зобов’язання й не позбавляє права на отримання штрафних санкцій, передбачених умовами договору та ЦК України.

Отже суд першої інстанції дійшов до обґрунтованого висновку, що з відповідачів на користь банку підлягають стягненню штрафні санкції, передбачені договором за неналежне виконання його умов, зокрема: прострочена заборгованість за процентами, прострочена заборгованість по комісії, пеня за несвоєчасне погашення процентів, пеня за несвоєчасне погашення кредиту, пеня за несвоєчасне погашення комісії. За таких обставин суди

апеляційної та касаційної інстанцій дійшли неправильного висновку про те, що нарахування процентів за користування кредитом та пені після закінчення строку дії договору та з моменту ухвалення судового рішення до його фактичного виконання не передбачено”.

Особисто мені висновок найвищої судової інстанції видається досить дивним, оскільки, якщо буквально тлумачити наведений мною витяг з вищевказаної Постанови, колегія суддів ВСУ фактично віднесла прострочену заборгованість за процентами та прострочену заборгованість по комісії до штрафних санкцій (!) які безперечно такими не є та не можуть бути.

Разом з тим вищезазначена Постанова, у розумінні статті 360-7 Цивільного процесуального кодексу України, є рішенням Верховного Суду України, яке прийняте за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, і є обов’язковим для всіх суб’єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначену норму права, та для всіх судів України. Суди зобов’язані привести свою судову практику у відповідність із рішенням Верховного Суду України, від чого, звичайно позичальники будуть зовсім не в захваті. Як тут не згадати прислів’я про те, що найвища судова інстанція -це суд, який виправляє помилки нижчих судів, та увіковічне свої власні (<http://blog.ubr.ua/pravo/procenti-za-kreditom-pislia-rishennia-sudu-vsu-stav-na-storonu-bankiv-12006>). – 2015. – 5.10).

Блог на сайті «ubr.ua»

Про автора: А. Охрименко

Как в Украине борются с коррупцией

Любимая тема дискуссии и разговоров нашей власти и толпы, это борьба с коррупцией в Украине. Но что же получается на практике.

Украинское правительство, как величайшую победу с коррупцией в Украине, превозносят

запуск сервиса E-date (информацию о движении денег по единому казначейскому счету Украины).

Сейчас этот сервис работает в тестовом режиме и пока, что можно увидеть движение денег только по некоторым регионам Украины. Но, тут возникает вопрос: «А зачем?». Зачем вообще смотреть на эти данные. Что они Вам дадут и, как они на практике помогут Украине уменьшить коррупцию. Никак.

Во-первых, там очень много типичной и малоинтересной информации о движении денег между различными государственными учреждениями. Например, данные о перечисление денег из ГФС в Пенсионный фонд или о перечислении денег из Черниговского областного казначейства на счет финуправления Нежинского района. «ПЛАТНИК Департамент фінансів Рівненської ОДА ОДЕРЖУВАЧ ГУК у Рівнен.обл./Рівнен.обл./41030600 СУМА 169 719 376.29»

Все это не интересно и никак не позволяет увидеть «откаты, заносы и переплаты». Даже движение денег между Госказначейством и Укравтодором выглядит вполне безобидно и примитивно. Деньги из госбюджета были перечислены в Укравтодор, а вот, сколько там «отмыли» Вы не увидите. Во-вторых, все эти платежи общей суммой и поэтому, в этом нет ничего интересного или необычного. «Погаш. позики згп.2.3.1 Дог.12.01.12 №13-23/1 (додатковий договір від 24.09.xxxx №13-15/46).»

Все это обычная имитация борьбы с коррупцией. Вместо, того, чтобы действительно реально, что-то сделать для борьбы с коррупцией, у нас просто делают имитацию этой борьбы. И толпе это нравится, или МВФ и ЕС тоже довольны. А «откаты и заносы», как были так и остались (<http://blog.ubr.ua/finansy/kak-v-ukraine-borutsia-s-korrupciei-12018>). – 2015. – 8.10).

Блог на сайті «Цензор.нет»

Про автора: Д. Булатов, офицер 92 ОМБр Вооруженных Сил Украины

Закон, рожденный на фронте

Краткосрочный контракт на 6 месяцев для службы в армии стал возможен благодаря закону, рожденному на фронте.

Коротко о нем в трех пунктах. 1. Военнослужащие, отслуживших более 11 месяцев, могут заключить контракт на 6 месяцев: – те, кто служит сейчас, – срочники, – демобилизованные во время действия особого периода (АТО).

2. При заключении контракта на 6 месяцев сохраняется рабочее место и выплата средней по предприятию зарплаты на основном месте работы согласно статье 119 Кодекса законов о труде (КЗОТ) с изменениями закрепленными Законом 433-VIII от 14.05.2015 г.

3. Подписавшие контракт получают единовременную денежную выплату в размере 10-11 тыс. грн согласно постановлению КМУ. Закон, рожденный на фронте.

Как это было... В июне комбриг 92 ОМБр Виктор Николук с позывным Ветер поставил мне задачу – нам нужен краткосрочный контракт на 6 месяцев для военнослужащих с опытом участия в АТО. Дальше от меня последовал звонок народному депутату Татьяне Чернопол. «Для этого надо написать и принять закон. Я помогу. Пишите всё необходимое мне в почту. И не забудьте провести опрос среди ребят» – сказала она.

Мы с майором Артуром Батистовым объехали боевые опорные пункты 92 ОМБр ВСУ, расположенные на линии боевых действий от Трехизбенки до Нижнетеплого, включая Луганскую ТЭС, Фасад и город Счастье. Были опрошены около тысячи бойцов нашей бригады. Опрос показал, что контракт на 6 месяцев крайне нужен и актуален в краткосрочной перспективе. Много ребят из числа бывалых готовы послужить ещё. Бойцам нужны гарантии и установленный законом срок – полгода. Дальше мы приступили к складыванию пазла.

Собрав в кучу полученную информацию и придав ей форму структуры я написал Татьяне Чернопол в почту наше видение ситуации по краткосрочным контрактам и смыслы, которые должны лежать в основе закона. Получив, она провела череду переговоров и написала сам закон. Это колоссальный труд.

Во второй половине июля Татьяна зарегистрировала Закон 2356а, и он был

проголосован Комитетом по нацбезопасности и обороне ВР Украины. Глава оборонного комитета ВР Сергей Пашинский, секретарь комитета Иван Виннык, а также вся команда комитета включились в помощь. Дважды закон отзывали и вносили в него правки и проходили заново процедуру принятия комитетом и правовой экспертизы. Отнеслись ответственно и с пониманием. Без промедлений подключились первые лица Генштаба и Министерство обороны Украины.

Во имя того, чтобы закон был воплощен в реальную жизнь мы достигли взаимного компромисса и консолидировали видение по всем пунктам и статьям закона со всеми участниками процесса: фронт, профильный комитет ВР, Генштаб и Минобороны. В Генштабе основательно потрудились Максим Валерьевич Кушнир (начальник департамента правового обеспечения ГШ). В МО большое количество усилий вложил Олег Валентинович Яцыно (руководитель департамента кадров МО). От лица общественности активную поддержку оказали Татьяна Бедняк и Леонид Маслов. Эффект синергии был достигнут.

Сегодня Закон 2356а проголосован. Вскоре будет подписан спикером ВР и Президентом. Некоторые из наших ребят подпишут контракты на полгода и приедут служить на Фасад и на другие не менее ответственные участки фронта, как в 92 ОМБр, так и в других подразделениях ВСУ. Говорили, что украинцы не могут договориться между собой. Депутаты, военные от мала до велика и общественники доказали, что это не так. Искренняя благодарность всем участникам процесса. Вместе мы сила! Приятно осознавать, что это не пустые слова (http://censor.net.ua/blogs/1061/zakon_roidennyi_na_fronte). – 2015. – 6.10).

Блог на сайті «Обозреватель»

Про автора: В. Ветров

О коррупции, люстрации и общественном контроле

По данным опроса Киевского международного института социологии

почти 80% сограждан убеждены в том, что за последний год уровень коррупции в Украине сохранился на прежнем уровне или даже повысился. Очевидно, что новое антикоррупционное законодательство и создание Антикоррупционного бюро Украины не позволит радикально изменить сложившуюся годами коррупционную систему на всех уровнях власти, если против нее не будет сформирована другая система, которая обеспечит противодействие коррупционным отношениям в каждом регионе, городе, районе, селе.

Мировой опыт свидетельствует, что эффективная деятельность органов власти и подверженность коррупционным явлениям зависит от независимости друг от друга ветвей власти, создания определенных «правовых рамок», четко регламентирующих деятельность каждого субъекта властных полномочий, общественного контроля со стороны общественных институтов и независимых СМИ.

Реализация Закона Украины «Об очищении власти» (люстрации) наглядно показала, что государственные органы не в состоянии сами, без общественного «давления» и контроля, обеспечить реформирование и обновление старого бюрократическо-административного аппарата.

Проект Закона Украины «О государственной службе» который содержит изменения идеологии и подходов в работе госорганов, рискует оставить без реализации многие революционные его нововведения, в случае отсутствия механизмов общественного контроля за их выполнением. Так, опыт прошлых лет свидетельствовал об умении бюрократического аппарата нивелировать любые нормы, которые касались реформирования или изменения принципов, предоставляющих возможности личного обогащения при использовании властных полномочий.

Существующая система выделения земельных участков и предоставления коммунальной собственности местными советами в регионах Украины превратила эту процедуру в отдельный вид «бизнеса». Этому

способствовала практика принятия решений о предоставлении соответствующих прав предпринимателям коллегиальными органами (сессиями, исполкомами), исключающая возможность привлечения конкретного субъекта в случае нарушений и злоупотреблений.

После революции на Майдане, увеличилось количество общественных институтов, активизировалась их деятельность в разных отраслях и сферах, однако это не повысило эффективность управляющих функций органов власти и не «очистило» их от коррупции.

Во многом это объясняется отсутствием законодательных норм, предоставляющих механизмы влияния общественным институтам, незаинтересованности органов власти, а также неготовностью представителей общественности «выстраивать» последовательную, профессиональную и системную работу по участию в формировании и реализации государственной политики в соответствующих видах деятельности.

Так, например, за последние два месяца в Украине бизнес-объединениями инициировано рекордное количество совещаний, встреч, платформ, форумов, посвященных проблемам развития предпринимательства в Украине. При этом, как и ранее, к сильной стороне бизнес-объединений в Украине следует отнести умение организации публичных и дискуссионных мероприятий, к слабой – проведение конкретной ежедневной работы между форумами и платформами. Однако именно профессиональная работа бизнес-объединений по участию в законотворческом процессе, контроле за обеспечением выполнения законодательства на местах, отмены решений, нарушающих права бизнеса, являются теми мерами, которые способны обеспечивать проведение реформ для развития бизнеса.

Кроме того, мировой опыт также свидетельствует о том, что эффективность управленческих решений во многом зависит от способности представителей общественных объединений выступать в роли компетентных консультантов и экспертов в процессах формирования и реализации государственной политики, умении не только критиковать власть,

но и предлагать альтернативные решения, организовывать профессиональные компании по лоббированию и адвокати.

Одним из основных условий предотвращения коррупции является создание определенных «правовых рамок», четко определяющих права и полномочия субъектов властных полномочий, а также публичное обсуждение принимаемых решений. Исходя из практического опыта взаимодействия представителей бизнеса и власти в регионах следует отметить, что в большинстве случаев с этой задачей успешно справлялись общественные советы при органах исполнительной власти.

Так, анализ деятельности отраслевых советов предпринимателей, что были созданы при местных органах власти в соответствии с постановлением Кабмина № 518, которое было принято в 2009 году, свидетельствовал об эффективности этого механизма для бизнеса в тех городах, где предприниматели воспользовались этим правом.

Создание «открытых площадок для диалога», в которых принимали участие представители местных администраций, органов местного самоуправления и контролирующих служб, способствовали не только принятию компромиссных для бизнеса решений, а также предотвращению случаев злоупотреблений и коррупции со стороны властных структур.

Однако после отмены постановления № 518 основными нормативно-правовыми актами. Предоставляющими право представителям предпринимательской общественности в Украине влиять на деятельность органов власти, являются: постановления КМУ от 18.05.2011 г. № 526 «О создании региональных советов предпринимателей в АР Крым, областях, г. Киеве и Севастополе», и от 10.02.2011 г. № 996 «Об обеспечении участия общественности в формировании и реализации государственной политики».

Анализ практического применения предоставленных постановлениями норм свидетельствуют о многих недостатках, которые нивелируют эффективность принятых документов.

К ним относятся:

– предоставление нормами постановлений возможности представителям органов власти влиять на формирование составов и руководящих органов советов, что на практике приводит к созданию советов из «приближенных» к органам власти предпринимателей, соответственно неспособных отстаивать и защищать права бизнеса

– отсутствие норм в постановлениях, обязывающих администрации и органы местного самоуправления создавать общественные советы предпринимателей в городах и районах, привело к отсутствию диалога власти с бизнесом на местах и, как следствие, увеличению жалоб, выступлений предпринимателей в регионах

– объединение представителей разных сфер в региональных советах привело к их непопулярности у предпринимателей в связи с незаинтересованностью рассматривать вопросы, которые не касаются их профессиональной деятельности на заседаниях

– отсутствие соответствующего контроля за организацией советов в органах исполнительной власти привело к формальному диалогу с предпринимателями, а, следовательно, и бесполезности их для бизнеса

– несогласованность действий и отсутствие коммуникаций между региональными советами, созданными при местных органах власти, и общественными советами, созданными при центральных органах власти, приводит к принятию нормативно-правовых актов, не учитывающих региональную специфику регулирования отраслей.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод, что необходимым условием использования общественных объединений бизнеса как института сдерживания и противовесов, противодействия коррупции, обеспечения его участия в проведении экономических реформ является законодательное закрепление реальных правовых механизмов влияния.

Перечень предложений, которыми следует дополнить антикоррупционное законодательство для обеспечения создания системы общественного контроля

обеспечивающего противодействие коррупции в каждом городе, районе, селе.

1. Разработка и принятие проекта закона «Об общественном контроле в Украине», который должен определить: принципы, цели и задачи функционирования системы общественного контроля, институты и органы, входящие в систему общественного контроля, процедуры общественного контроля, обязанности и ответственность представителей органов власти по взаимодействию с институтами общественного контроля.

2. Разработка и принятие проекта закона «О лоббистской деятельности в Украине», который должен определить: предмет лоббирования, права и обязанности субъекта лоббистской деятельности, публичную систему контроля над ней, виды незаконного лоббизма, основные меры ответственности за нарушения норм.

3. Разработка и принятие проекта закона «О саморегулируемых организациях», который должен определить: предмет саморегулирования, стандарты и правила саморегулируемых организаций, принципы деятельности СРО, членство субъектов хозяйственной и профессиональной деятельности СРО.

4. Внесение изменений в закон «Об очищении власти» (люстрации) в части создания общественных советов не только при центральном аппарате Минюста, а и при региональных управлениях в регионах.

5. Внесение нормы в новый проект закона «О государственной службе», которая предоставляет право представителям общественных объединений делегировать своих представителей в состав конкурсных комиссий на замещение вакантных должностей, аттестацию и ежегодную оценку исполнения должностными лицами центральных, местных органов власти и органов местного самоуправления возложенных на них функций и обязанностей.

6. Внесение изменений в Закон Украины «О местном самоуправлении в Украине», Закон Украины «О аренде земли», Земельный Кодекс Украины, Водный Кодекс Украины относительно приведения их с основными принципами

предоставления административных услуг заменив принятие решений коллегиальными органами на электронные процедуры в режиме online.

7. Внесение изменений в постановления «О создании региональных советов предпринимателей в АР Крым, областях, г. Киеве и Севастополе», «Об обеспечении участия общественности в формировании и реализации государственной политики» которые должны предусматривать нормы: ограничивающие права органов власти на участие в формировании составов общественных советов и их руководящих органов, обязательность проведения системных консультационных встреч с представителями бизнеса на всех уровнях власти, контроль за принятием решений и поручений органами власти по результатам рассмотрения проблемных вопросов на заседаниях советов.

8. Организация широкомасштабной информационной компании по обучению, методологическому сопровождению, координации общественных институтов по привлечению их участия в проведении реформ, формировании системы общественного контроля и противодействия коррупции во всех регионах Украины (<http://obozrevatel.com/blogs/37186-o-korruptsii-lyustratsii-i-obschestvennom-kontrole.htm>). – 2015. – 9.10).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 16 (98) 2015**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
Т. Дубас, О. Федоренко, Ю. Шлапак

Комп'ютерна верстка:
А. Бергелльська

Підп. до друку 16.10.2015.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 7,94.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3
siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.